

T. C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞER ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN
ÖĞRENCİLERİN OLUŞTURDUĞU METAFORLARIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema BERBER

ÇANAKKALE

OCAK, 2019

T. C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu

Metaforların İncelenmesi

Sema BERBER
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Doç. Dr. Bülent GÜVEN

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon

Birimince desteklenmiştir.

Proje No: SYL- 2017- 1216

Çanakkale

Ocak, 2019

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu Metaforların İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22.01.2019

Sema BERBER

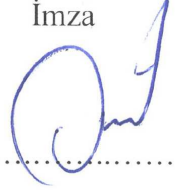
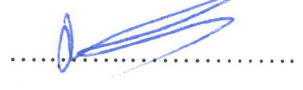
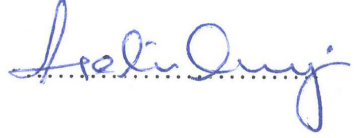
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Sema BERBER tarafından hazırlanan çalışma, 22/01/2019 tarihinde yapılan tez savunma sonucunda başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10231136

	Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza
Danışman	Doç. Dr.	Bülent GÜVEN	
Üye	Prof. Dr.	Havise GÜLEÇ	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi	Çetin TERZİ	

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih/Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Ön Söz

Toplumun devamlılığı ve sağlıklı ilişkiler içerisinde gelişimini sağlayabilmesi için önemli olan kimi kurallar oluşturulmuştur. Bu kuralların kabul görmesi ve uyum sağlanması için bireylerin küçük yaşta belli değerleri edinmesi gerekmektedir. Bu değerleri edinemeyen bireyler toplum için yararlı olmaktan ziyade topluma fayda sağlayamayan bireyler durumuna dönüşmektedirler. Nitelikli bir toplum oluşturmanın temel koşulu olan“iyi bir yurttaş” yetiştirme gerçeği göz ardı edildiğinde, değişen toplum düzeniyle birlikte yaygınlaşan ve ne yazık ki ailelerin, öğretmenlerin öğrencileri sadece sınavlara hazırlanan, bir kurstan değerine koşan bireyler haline getirme çabası sonucunda, birçok konuda yetkin fakat iyi bir insan olmak düzeyinde her zaman önemsenen saygılı, hoşgörülü, vatansever, yardımsever bireyler olabilme gibi hususlarda arzulanan düzeye erişemeyen üyelerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu durum uzun vadede toplumun geleceği açısından büyük risk teşkil etmektedir. Toplumun temeli olan bu değerlere sahip bireylerin sayıca azalması toplum olabilme, milletinin farkına varabilme konularında olumsuzluklar yaşanmasına neden olabilecektir. Bu sebeple öğrencilerin anılan değerlere bakışlarının, bilişsel yapılarında ve duygularında bu değerlerin nasıl yer ettiğini belirlenmesi gerekmektedir. Bu sayede alanında iyi olan değil, iyi insan olabilme yolunda ilerleyen bireyler yetişebilir. Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi de bu gerekçelerden hareketle sağlanmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmam boyunca tezim konusunda elinden gelen desteği veren, her türlü konuda bana yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Bülent GÜVEN'e, yine bana çok şey kattığına inandığım değerli hocam Doç. Dr. Sibel GÜVEN'e, tez sürecinde finansal konuda desteklerini esirgemeyen ÇOMÜ BAP birimine, benim bu günlere gelmemde emeği büyük olan ve her konuda başarılı olacağıma inanıp hep yanımda olan biricik AİLEM'e, tezimi yazdığım süreçte bana olan desteklerini hep yanımda

hissettiğim değerli dostlarım Cansu MAZAK'a, Merve ÇETİNKAYA'ya, Mustafa Kemal KARADAĞ'a ve Sinem BARDAKÇI'ya çok teşekkür ederim.

anakkale, 2019

Sema BERBER

Özet

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu Metaforların İncelenmesi

Bu araştırmada, 4. Sınıf Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerinin değer öğretimi kapsamında seçilen dört temel değerle ilgili oluşturdukları metaforlar incelenerek öğrencilerin değerlere ilişkin görüşlerini belirleyebilmek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Çanakkale il merkezinde bulunan random yolla seçilen 6 ilkokulda 4. Sınıf olarak öğrenimlerine devam eden 540 öğrenci oluşturmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Öğrencilere uygulanan yapılandırılmış görüşme formlarında belirlenen değerlerle ilgili sorular sorularak o değerle ilgili metafor oluşturmaları istenmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen üç okula gidilerek araştırmacı tarafından bu okullarda sosyal bilgiler dersi içinde gözlemler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda katılımcı öğrencilere belirlenen değeri neye benzettikleri ve benzetme sebepleri sorulmuştur. Öğrencilere uygulanan görüşme formları analiz edilirken araştırma için belirlenen her değer bir kategori olarak ele alınmıştır. Bu kategorilerin içinde yer alan metaforlar belli temalar ve kodlar içerisinde analiz edilmiştir. Veri toplamanın ikinci aşamasında araştırmacı tarafından belirlenen okullara gidilerek ve bir ay boyunca katılımlı gözlem yapılmıştır. Öğrencilere uygulanan görüşme formlarında öğrencilerin oluşturduğu metaforlar incelendiğinde değerleri belli kalıplar içinde ele aldıkları ve değerlere farklı yönleriyle bakmadıkları anlaşılmıştır. “Saygı” kategorisinde en çok yazılan metaforların “büyüklerimiz” ve “sevgi” metaforları olduğu tespit edilmiştir. “Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, uyum, yüceltme kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Vatanseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar toplum bilinci, Türk büyükleri, önem ve özgürlük kodlarında sınıflandırılmıştır. “Yardımseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar duygu,

yakın çevre, ahlaki değer ve inanç kodları içinde sınıflandırılmıştır. Yine okullarda yapılan gözlemlerde öğrencilerin bir kısmının belirlenen değerleri yansıtmada sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin belirlenen değerleri içselleştirmede sorunlar yaşadığını işaret etmekte olduğu söylenebilir.Yapılan gözlemler sonucunda bazı öğrencilerin belirlenen değerleri davranışlarına yansıtma konusunda sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi, Değerler, İlkokul, Metafor

Abstract

The Investigation Of The Metafor Of The Students Of The 4th Grade Social Studies

In this study, it is aimed to determine the opinions of the students about the values of the four basic values selected in the scope of the value education of the 4th grade social studies course. The study group consisted of 540 students in 6 primary schools randomly selected in Çanakkale city center. The study was carried out in accordance with the qualitative research method. Content analysis is used in data analysis. Students were asked to create a metaphor about the values of the structured interview forms. In the three schools determined within the scope of the study, observations were made by the researcher in the social studies course in these schools. In the interview form the participant students were asked what the value was compared and the reasons for analogy. While analyzing the interview forms applied to the students, each value determined for the research is considered as a category. Metaphors within these categories have been analyzed within specific themes and codes. In the second stage of the data collection, a survey was conducted for one month by visiting the schools determined by the researcher. Metaphors of love and metaphors are the most written metaphors in “Respect” category. The metaphors formed by the students in the “Tolerance” category were classified according to the close environment, emotion, harmony and sublimation codes. The metaphors formed by the students in the “Patriotism” category are classified in the public awareness, Turkish elders, importance and freedom codes. The metaphors formed by the students in the category of “Helpfulness” are classified into emotion, near environment, moral value and belief codes. In the observations made in schools, it is observed that some of the students experience problems reflecting the determined values. It can be said that this situation indicates that students have problems in internalizing the determined values. As a result of the observations made, it was determined that some students had problems in reflecting the determined values to their behaviors.

KeyWords: Social Studies Course, Values, Primary School, Metaphor

İçindekiler

Onay.....	i
Ön Söz.....	ii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler.....	viii
Tablolar Listesi.....	xi
Kısaltmalar Listesi.....	xii
Bölüm I.....	1
Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Problem Cümlesi.....	4
Araştırmanın Alt Problemleri.....	4
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	5
Sınırlılıklar.....	6
Tanımlar.....	7
Bölüm II.....	8
Kavramsal Çerçeve.....	8
Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgiler Kavramı.....	8
Bir Öğretim Alanı Olarak Sosyal Bilgiler.....	12
Sosyal Bilgiler Dersinin Türkiye'deki Tarihi.....	13
Sosyal Bilgiler Dersinin İlkokuldaki Yeri Ve Önemi.....	15
Sosyal Bilgiler Dersinin Genel ve Özel Amaçları.....	17
Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği.....	20

Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenme Öğretme Süreci.....	21
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme Ve Değerlendirme	23
Değer Kavramı	24
Değerlerin Oluşumu Ve Özellikleri.....	26
Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimi.....	29
Değer Eğitiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar.....	31
Telkin etme yaklaşımı.....	31
Değerleri açıklama yaklaşımı.....	32
Ahlaki muhakeme.....	33
Değer analizi yaklaşımı.....	34
Gözlem yoluyla değer öğretimi.....	35
Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler.....	35
Saygı.....	39
Hoşgörü.....	40
Vatanseverlik.....	40
Yardımseverlik.....	41
Metafor Kavramı.....	42
Konu İle İlgili Gerçekleştirilmiş Olan Araştırmalar.....	43
Bölüm III:	52
Yöntem.....	52
Araştırma Modeli.....	52
Çalışma Grubu.....	52
Katılımcıları Kişisel Özellikleri.....	52
Katılımcıların cinsiyeti.....	53
Katılımcıların yaşları.....	53
Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kardeş sayısı.....	54

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin baba mesleği.....	54
Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne mesleği.....	56
Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çalışma odasına sahip olma durumu.....	57
Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özel ders alma durumu.....	57
Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler dersi karne notu.....	58
Veri Toplama Araçları.....	58
Verilerin Toplanması.....	59
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	59
Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	60
Bölüm IV:	62
Bulgular ve Yorum.....	62
Katılımcıların saygı değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.....	62
Katılımcıların hoşgörü değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.....	71
Katılımcıların vatanseverlik değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.....	79
Katılımcıların yardımseverlik değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.....	88
Katılımcıların en fazla önem verdiği değerler.....	98
Araştırma Kapsamında Gerçekleştirilen Gözlemlere Ait Bulgular.....	100
Bölüm V:	104
Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	104
Tartışma.....	104
Sonuç.....	107
Öneriler.....	116
Kaynakça.....	118
Ekler.....	136

Tablolar Listesi

Tablo 1 Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Dağılımı.....	53
Tablo 2 Katılımcıların Yaş Değişkeni Açısından Dağılımı	53
Tablo 3 Katılımcıların Kardeş Sayısı Değişkeni Açısından Dağılımı	54
Tablo 4 Katılımcıların Baba Mesleği Değişkeni Açısından Dağılımı	55
Tablo 5 Katılımcıların Anne Mesleği Değişkeni Açısından Dağılımı.....	56
Tablo 6 Katılımcıların Çalışma Odası Bulunma Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı	57
Tablo 7 Katılımcıların Özel Ders Alma Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı	57
Tablo 8 Katılımcıların Sosyal Bilgiler Dersi Karne Notu Değişkeni Açısından Dağılımı	58
Tablo 9 Saygıyı Bir Üstünlük Simgesi Olarak Görmek.....	63
Tablo 10 Saygıyı Yararlılık Olarak Görmek.....	67
Tablo 11 Saygıyı Kutsallık Olarak Görmek.....	70
Tablo 12 Sevgi ve Saygı Geliştirme.....	72
Tablo 13 Olumlu Düşünce	74
Tablo 14 Ahlaki Değer	77
Tablo 15 Milletin Farkında Olma	80
Tablo 16 Ülkeyi Yüceltme	83
Tablo 17 Ülke İçin Kendini Feda Etme	86
Tablo 18 İyilik.....	89
Tablo 19 Cömert Davranmak.....	91
Tablo 20 İşbirliği ve Dayanışma	94
Tablo 21 Sosyal Sorumluluk.....	97
Tablo 22 Değerleri Önem Sırasına Koyma	99

Kısaltmalar Listesi

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
TTKB : Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

Bölüm I

Giriş

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın problem durumu, ardından problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı önemi, varsayımları ve sınırlılıkları yer almaktadır. Araştırma ile ilgili önemli kavramlar ve terimler, tanımlar kısmında açıklanmıştır.

Problem Durumu

Öğrenciler küçük yaşlardan itibaren değer edinmeye yönelik yaşantılarla önce aile sonra yakın çevre ve ardından ilkokullarda karşılaşmakta, kimi zaman farkında olarak kimi zamansa farkında olmaksızın değerler sistemi oluşturmaya başlamaktadırlar. Farkında olarak daha doğrusu planlanmış etkinliklerle değerlerin çocuklara hissettirilmeye ve ardından buna bağlı olarak onları kazanmaları için çabaların sarf edildiği okullarda değerleri edinme ya da önemini fark etme konusunda kimi sorunlar yaşanabilmektedir. Toplumsal değerleri edinmede yetersiz olan bireylerin bulunduğu durumlarda yaşamı düzenleyen kurallara ve toplumun yapısına uyum sağlamada büyük zorluklar yaşanacağı da açıktır.

Öğretimin ilk ve temel basamağı olan ilkokullarda değerlerin edinilmesi sürecinde yaşanabilecek sorunlar ilerleyen basamaklarda çözülmesi daha güç durumlarla karşılaşılmasına sebep olabilmektedir. Özellikle yardımseverlik, hoşgörü, saygı ve vatanseverlik gibi değerler Türkiye gibi manevi özelliklere ayrı bir önemin verildiği bir ülkede son derece etkili şekilde kazandırılması beklenen duyuşsal yönü ağır basan niteliklerdir ve bu değerlere ilişkin kazanımlar öğretim programlarında da yer almaktadır. Öğretim programında belirlenen kazanımlarla doğrudan kazandırılması beklenen değerlere yönelik etkinliklerle değerler konusunda çeşitli görüş ve düşüncelere sahip olan öğrenciler kimi olayları bu bağlamda kritik etmekte, öğrendikleri ve yaşadıkları arasında çelişkiler belirlediğinde değere bakışı farklılaşabilmektedir. Durum böyle olmakla birlikte değerlerin toplumların varlığını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için ortaklaştırılmış olmaları da son

derece önemlidir. Olası farklı anlamlandırmalar ya da değerlere ilişkin önemin kişilerce ya da toplumca istenen düzeyde verilmemesi ülkenin geleceğine ve toplumsal birlikteliğe zarar verebilecek durumların oluşmasına sebep olabilir. Bu nedenle değer edindirmeye yönelik planlı çabaların okullarda etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Okullar planlı çabayı ortaya koyarken sosyal bir varlık olan yeni üyelerine toplumun değerlerini, inançlarını ve davranış biçimlerini kazandırma sürecini etkili şekilde gerçekleştirecek program, ders ve imkanlarla desteklenmelidir. Bu imkanların işe koşulması ile birlikte değer edindirme eğitimi de gerçekleşmeye başlayacaktır.

Değer eğitimi; insana özgü fırsatları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran nitelikleri, insana özgü bütün etkinlikleri amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olma (Ulusoy ve Dilmaç, 2015) süreci olarak tanımlanabilmektedir. Değer eğitiminin farkındalıkla ve toplumsal temellere uygun olarak kazandırılabilmesi derslerin başında yapısı itibariyle Sosyal Bilgiler gelmektedir. Disiplinler arası yapısı ile değerlerin anlaşılmasında etkin olan felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi birçok alanı kapsamında bulunduran Sosyal Bilgiler dersi gerçek yaşamla iç içe oluşu sayesinde değerleri kazandırma konusunda oldukça avantajlıdır. Bu avantajı doğru şekilde değerlendirmek, sosyal bilgiler dersi programında belirlenen değerleri öğrencilere kazandırmak üzere uygun kazanımlar ve değer öğretimi yaklaşımlarına uygun etkinlikler belirlenmiştir. Etkinliklerin değer öğretimi yaklaşımlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi sonunda öğrencilerin toplumsal hayatta yaşadıkları toplumun değer yapısına uygun değer sistemine sahip olmaları beklenir. İlkokul 4. Sınıftan başlayarak öğrencilerin karşılaştıkları Sosyal Bilgiler dersi ilkokulun amaçlarına ulaştırmada yaptığı katkının yanı sıra toplumun devamlılığı ve başarılı şekilde gelişmesi için gerekli olan değerler sistemine de önemli katkılar sağlar. 2005-2006 eğitim öğretim yılından başlayarak ilköğretim programlarında gerçekleştirilen reform hareketi sonucu olarak özellikle Sosyal Bilgiler dersinden farklı olarak

Din Kültürü, Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi, ve diğer birçok derste değerlerin eğitimine doğrudan alan ayrılmıştır (Akbaş, 2008; Yiğittir, 2010).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler ise temel bir başlık altında ele alınmıştır. Öğrenciye sunulması doğrudan kazandırılması istenen değerler belirlenerek bu değerlerin kazandırılması hususunda yapılması gerekenler örnek niteliğindeki kılavuzlarda açıklanmıştır (Şen, 2007). Değerlere yenilenen öğretim programlarında daha fazla önem verilmesinin bir başka nedeni olarak da değişen çağ ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak çocuklarda ve gençlerde sıkça rastlanan toplumla olan bağların azalışı gösterilebilir. Bunun sonucu olarak insanların topluma kabulü açısından önemli olan toplumsal değerlerden uzaklaşma ile karşılaşmaya başlanmıştır. Özellikle sosyal bilgiler dersinde kazandırılmaya çalışılan hoşgörü, saygı, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi değerler bunların başında gelmekte, her geçen gün yazılı ve görsel basında bu değerlere aykırı durumların yaşandığı olaylara tanık olunabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı sosyal bilgiler dersinde değer öğretiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin belirlenmesi, onların belirli değerlere yönelik görüşlerinin ve bilişsel yapılarının kısmen de olsa davranışlarının neler olduğunun belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler özellikle sosyal bilgiler dersinde vermeye çalışılan değerleri gerçekten içselleştirmeyi başarabilmişler mi? Bu değerleri gerçek anlamda hayatlarında uygulamayı başarabiliyorlar mı? Bu soruların cevaplarını bilmek ilerleyen dönemlerde bu çocukların nasıl bireyler haline geleceğini anlamlandırabilmek açısından yarar sağlayacaktır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerce nasıl algılandığının da belirlenmesi sayesinde varsa eksiklik ya da olumsuzlukların da tespiti sağlanabilecektir.

Türkiye gibi, farklılıkların zenginlik olarak büyük ölçüde benimsenmesinin vurgulandığı, üniter devlet yapısı için büyük önem taşıyan araştırma kapsamındaki değerlerin

gelecek nesillere ilkokul düzeyinde sosyal bilgiler dersi kapsamında ne derece kazandırıldığıının fark edilebilmesi için böyle bir araştırma gerçekleştirilmek istenmiştir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmada kapsama alınan hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ilişkin öğrencilerin bakışları ve bu değerleri nasıl yansıttıkları, ne düşündükleriyle ilgili veriler elde etmek amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada öğrencilerin kazanımlar doğrultusunda edinmeye çalıştıkları değerlerle ilgili olarak sınıf içinde nasıl bir durum olduğunun da gözlemlenmesi amaçlanmıştır.

Alt Problemler

1. Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik özellikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Çalışma grubundaki öğrencilerin hoşgörü kavramına dair oluşturduğu metaforlar nelerdir?
3. Çalışma grubundaki öğrencilerin saygı kavramına dair oluşturduğu metaforlar nelerdir?
4. Çalışma grubundaki öğrencilerin vatanseverlik kavramına dair oluşturduğu metaforlar nelerdir?
5. Çalışma grubundaki öğrencilerin yardımseverlik kavramına dair oluşturduğu metaforlar nelerdir?
6. Çalışma grubundaki öğrencilerin sınıf içinde belirlenen değerleri yansıtırma düzeyleri nasıldır?
7. Çalışma grubunda bulunan öğrencilerin belirlenen değerlerden arasında en fazla önem verdikleri değer hangisidir? Bunun sebebi nedir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerini ne kadar kavrayabildiklerini, bu değerlere ilişkin düşüncelerinin ve metaforik düşünme biçimlerinin neler olduğunu belirleyebilmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin bu değerleri ne derece edinebildiklerini anlamak ve değerlere ilişkin metaforik

ifadelerle ortaya koydukları düşünsel yapılarını betimlemekte bu araştırmanın amaçları arasında sayılmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Türkiye gibi farklılığın zenginlik olarak kabul edilmesinin önemli kabul edildiği ve binlerce yıllık ortak geçmişe sahip olan bir ülkenin insanları için büyük önem taşıyan, toplumun devamlılığı için de olmazsa olmaz kabul edilen saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin küçük yaştan itibaren okullarda öğrencilere kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Teknoloji çağı ile birlikte bireylerin iletişimsel becerilerinin kalıp değiştirmeye başlaması anılan değerlere ilişkin ilgi ve dikkatlerin de azalmasına sebep olmaktadır. Çocuklarda teknolojinin sunduğu ve neredeyse bağımlılık derecesine varan sanal yaşam, onların gerçek yaşamda toplumların varlığını sürdürebilmesi için son derece önemli görülen değerleri fark etmelerine neredeyse izin vermemektedir. Bu yüzden öğrencilerin bu değerlere ilişkin ne derece bilgi sahibi oldukları ve bu değerleri ne derecede önemsediklerini belirleyebilmek ve bu konuda çalışmalar yapmak büyük önem taşımaktadır. Çünkü insanlar toplumsal ve insani değerlerden çok kendi iç dünyalarında yaşama yolunu tercih etmeye başlamışlardır. Toplumda ailede başlayan değer eğitiminin okulda da verilerek öğrencilere kazandırılması günümüzde hem aile hem de öğretmenler açısından zor bir süreç haline gelmiştir. Bu araştırmayla beraber öğrencilerde sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen değerlerle ilgili gerçekten ne denli bir içselleştirme gerçekleştirdikleri ve bunları nasıl yansıttıklarını görmek mümkün olacaktır. Böylece toplumun geleceği açısından büyük önem taşıyan bu değerleri öğrencilerin gerçekten edinmiş olması toplum açısından da iyi insan yetiştirme yolunda önem teşkil edecektir.

Bir çocuğun toplumdaki değerleri kavrayabilmesi ve o değerleri hayatlarına uygulayabilmesi için öğretim programları içinde sunulan değer eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin belirlenmesi programların başarısı hakkında da önemli dönütler

sağlayacaktır. Nitekim toplum düzeninin ve toplumsal yapının arzulanan şekilde devamlılığının sağlanması için toplumun ortak değerlerinin öğrencilere kazandırılması gerekmektedir ve bunu sağlamanın yolu da etkili program ve uygulamalardan geçmektedir.

Öğrencilere okullarda verilen eğitim ve öğretimle gerçekten bu değerleri içselleştirip içselleştirmediklerini anlayabilmenin bir yolu da oluşturdukları metaforları incelenmesi ile mümkün olabilecektir. Alan yazın incelendiğinde değerler ve öğretimi konusunda gerçekleştirilen kimi çalışmalara rastlansa da sosyal bilgiler dersinde kazandırılması beklenen değerlere ilişkin metaforları belirlemeye yönelik çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Bu araştırmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı umulmakta, sonrasında gerçekleştirilecek yeni araştırmalara da ışık tutması beklenmektedir.

Sınırlılıklar

- 1.** Çanakkale il merkezinde 2016/2017 eğitim öğretim yılında ilkokul 4. Sınıfta öğrenim gören ve araştırmanın çalışma grubunda bulunan öğrencilerle sınırlıdır.
- 2.** Araştırma 4. Sınıf öğrencilerine ilkokul 2015 yılı sosyal bilgiler ders programında doğrudan verilecek değerler olarak ifade edilen toplumsal birleştiriciliği sağlamada önemli işleve sahip olduğu düşünülerek seçilen hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ile sınırlıdır.
- 3.** Araştırma 4. Sınıf öğrencilerine uygulanan yapılandırılmış görüşme formu ve izinli olarak belirlenen sınıflarda gerçekleştirilen gözlemlerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Tanımlar;

Araştırma kapsamında ele alınan ve anlamı araştırma sürecine uygun olarak verilen tanımlar aşağıdaki gibidir;

Öğrenci: Çanakkale ilinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrenim gören ilkokul 4. sınıf öğrencileri.

Değerler: Sosyal Bilgiler dersi 4. Sınıf programında yer alan ve öğretim sürecinde kazandırılması planlanan nitelikler.

Bölüm II

Kavramsal Çerçeve

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Kavramı

Herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı bulunmamakla birlikte sosyal bilimler temel olarak insanla ilgili olan her noktaya temas etmeye çalışan çok sayıda dalları bulunan bir disiplin olarak kabul edilebilir. Özellikle 16. yüzyıldan sonra doğa bilimleri, evrenle ilgili çalışmalar beraberinde bilimsel bilgi ve bilim mantığını ortaya çıkarmış, sonrasında sosyal bilimciler de benzer çabayı sosyal alanlarda başlatmışlardır. Bu durumun sonucu olarak sosyal bilimciler de doğayı kavramayı sağlayan yöntemlerle toplumun yapısının da anlaşılabilmesine inanmışlardır. Bu bakış açısı sosyal bilimlerde insan özgürlüğünün ve iradesinin göz ardı edilmesi gibi bir durumu ortaya çıkarınca sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bu sorunların çözümü için yeni bir disiplin olarak “sosyal bilim” kavramı ortaya çıkmıştır. Sosyal olguların yapısına uygun modeller içeren bu yeni bilim modelinde insanı, tarihi ve toplumu konu alan disiplinlerin tamamı sosyal bilimler başlığı altında toplanmıştır (Üner,2011). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere sosyal bilimlerin konusu temel olarak insandır ve insanın olduğu her yerde sosyal bilimler alanında incelenecek bir konu bulmak mümkündür. Sosyal bilimler ile geçmiş ve günümüz açısından, insan ve toplumla ilişkili çeşitli incelemeler gerçekleştirilmektedir (Kabapınar, 2007).Bu sebeple, beşeri unsurlarca ortaya konan gerçekle ispatlamaya dayalı ilişki kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen canlı bilgiler olarak ta tanımlanabilmektedir. Tanımda vurgulandığı üzere sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçeğe odaklanmaktadır (Sönmez, 1995).

Sosyal bilimlerin okullarda çocukların düzeyine uygun şekilde yansımaları olarak Türkiye’de ve dünyada işlevsel şekilde kullanılan Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. “Sosyal Bilgiler” isminin 1916 yılında dillendirildiği yer olan ABD’de Ulusal Eğitim Derneğinin ortaokul basamağını yeniden yapılandırma komisyonu toplantısı olmuştur. Böyle bir dersin

ülke genelinde okutulması önerilmiştir. Komisyon bu dersin adına ilişkin tanımı“konusu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve gelişmesine ve bu toplumsal birliklerin bir ögesi olması dolayısıyla beşeriyete dair olan sosyal bilgilerdir” şeklinde ifade etmiştir (Moffatt, 1957; Akt: Safran, 2011).

Ulusal Eğitim Derneğinin orta dereceli okulu yeniden yapılandırma komisyonunca önerilen Sosyal Bilgiler dersi, eğitim kurumlarına bir konu alanı olarak ABD’de 20. yüzyılın başlarında sosyal yaşantılarda ortaya çıkan kargaşa, sosyal alanda gelişmelerin ve yaşanan zıtlık ve anlaşmazlıkların artmasıyla birlikte ortaya çıkan sorunları çözebileceği gerekçesiyle programa konması kararlaştırılmıştır. Sosyal bilgilerin bir içerik alanı olarak öğretim programına girmesinde etkisi olan bir diğer neden ise ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünü ortaya çıkarışı olmuştur (Erden, tarihsiz; Akt: Kılıçoğlu, 2014).

Sosyal bilgiler dersinin ABD de programlara girişi sonrası bu derse ilişkin çeşitli tanımlarda literatürde yer almaya başlamıştır. Bu tanımlar arasında bulunan Garcia ve Michaelis (2001) tarafından gerçekleştirilen tanımda sosyal bilgiler; insan hakları ve eşitliğin hakim olduğu bir toplumda etkin ve duyarlı yurttaş yetiştirmek için bireylerarası ilişkilerinin analiz edilmesi ve toplumsal mirasın temel niteliklerini aktaran bir izlençe olarak ifade edilmiştir. Tanımda vurgulanan sorumlu vatandaş yetiştirmek gibi önemli bir amacın Sosyal bilgiler dersi ile gerçekleştirilebileceği vurgulanmakta, toplumun devamlılığı için gereklilik arz eden kültürel mirasın aktarılması görevini üstlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Son derece hayati değere sahip iki özelliğin yanı sıra başka tanımlarda da sosyal bilgiler dersinin önemi ve gerekliliği ortaya konmaktadır. Örneğin, ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyinin gerçekleştirdiği tanımda, yurttaşlık gereklerini kazandırmak için kültür, sanat ve toplumbilimcilerin disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturduğu bir çalışma alanı olarak ifade edilerek vatandaşlık yeterliliğine vurgu yapılmaktadır. Tanımda ayrıca sosyal bilgilerin

disiplinler arası yapıya sahip oluşu da özellikle belirtilmektedir. Nitekim sosyal bilgiler sosyal bilim disiplinlerinden seçilen ve öğrenci düzeyine uygun şekilde ilişkilendirilen ve disiplinler arası bağlarla bütünleştirilen bilgiler bütünü olarak görülmektedir.

Öğretim programı içinde sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, hukuk, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, tüm bilimlerin çıkış noktası felsefe ve toplumu ilgilendiren bilim dalları ile sanat, edebiyat doğa bilimlerinden uygun ve ilgili alanlardan elde edilen şekliyle sistemli ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, küresel bir dünyada, etnik, inançsal, kültürel vb. farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için toplumun yeni üyelerine yardımcı olmaktır (NCSS, 1993; Doğanay, 2006Akt:Albayrak, 2015). Anılan amacı gerçekleştirme sürecinde sosyal bilgiler bireyleri ve onların yaşadıkları hayatları ele aldığı için içsel yapımızı ve diğer bireylerin duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur (Doğanay, 2002). Sosyal Bilgilerin temel çalışma alanı; bireylerin sosyal kurumlar, eşya, dünya gibi faktörlerle ilişki ve etkileşimi ile bu etkileşimin dün, bugün ve gelecekteki gelişiminin zaman boyutu içerisinde incelenmesi; toplumdaki gelenek görenekler, sosyal problemler ve çözümleri, bireyin yaşamsal ihtiyaçları gibi konulardır. Bununla birlikte sosyal bilgiler, kültürel mirası ve özelliklerini, bireyin sosyal ve fiziki çevresi ile ilişkilerini ve tüm bunların yaşamımıza olan etkilerini temele alan bir ders (Güngördü, 2002) olarak, sosyal bilimlerinin bulgularını bütünleştirerek öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren bir yapıya sahiptir. Bütünleştirilen sade yapıları kullanarak öğrencilere toplumsal hayata uyum gerçekleştirmede ve yine toplumsal sorunlara çözüm bulmada gereksinim duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı da ayrıca amaçlayan bir yurttaşlık eğitimi programıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005Akt:Çevik, 2017).

Sosyal bilgilerin disiplinler arası yapısına atıfta bulunan bir başka tanımı gerçekleştiren Sözer (1998) temel kültür öğelerini, sosyal bilim disiplinlerinden seçilen bulgulardan, disiplinler

arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren; ilköğretim düzeyine ve çocuğun toptan algılama özelliğine uygun duruma getirmiş bir ders olarak Sosyal Bilgileri işaret etmektedir.

Barr, Barth ve Shermis'in (1978) "vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesi" olarak tanımladığı sosyal bilgilerin; çocuğa hayatı boyunca ihtiyaç duyacağı bilgi, duyuşsal nitelikler ve beceriler kazandırırken, kazanımlara ulaşılmasında çok önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadırlar (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, Öztürk ve Dilek, 2002, Akt: Öztürk ve diğ, 2004: 108).

Sosyal bilgilerin iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacına atıfta bulunan Erden (1996) bu dersin sosyal bilim disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olduğunu ifade etmektedir. Temel görevinin ise öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmak olduğunu belirttiği sosyal bilgileri, Doğanay (2004), insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanan bir ders olarak görmektedir. Dersin insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini, zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele aldığını ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olduğunu ortaya koymaktadır (Dikbaş, 2008).

Sosyal Bilgiler ile ilgili farklı tanımlar yapılmış, farklı yanlara vurgu yapılmış olsa da ortak ya da benzer görüşlerde bulunduğu tanımlar incelendiğinde anlaşılmaktadır. Örneğin neredeyse tüm tanımlar sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yapıya sahip olduğunu, öğrencilerde sosyalleşme, etkin ve verimli yurttaş olma özelliklerine önemli katkılar yaptığı yönünde örtüşmektedir.

İncelenen tanımlardan hareketle sosyal bilgiler dersi; ilkokullardan başlayarak sosyal bilim disiplinlerinden çocukların düzeyine uygun olarak seçilen konuları sade bir şekilde onları yaşama hazırlayacak ve yaşamda destekleyecek tarzda, iyi yurttaş olma özelliklerine sahip,

toplumsal sorunlara duyarlı, içinde yaşadığı toplumun değer ve normlarına uyumlu bireyler durumuna getirmede aktif görev sahibi bir öğretim alanı olarak tanımlanabilir. Tanımlarla incelenmeye çalışılan sosyal bilgiler dersinin niteliklerinin kazandırılmaya çalışıldığı alan öğretim süreci olduğundan sosyal bilgilerin öğretim alanı olarak nasıl bir yapıya ve işleyişe sahip olduğu bundan sonraki başlıkta açıklanmaktadır.

Bir Öğretim Alanı Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler dersinin, öğretim kurumlarına bir konu alanı ya da bir ders olarak önerilişi ABD’de 20. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Böyle bir dersin önerilme gerekçesi olarak sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin hızlanması ve çatışmaların artması sonucunda bir çözüm önerisi olabileceği sayılı gösterilmiştir. Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak öğretim programlarına girişinin ise ilerlemecilik eğitim felsefesinin “demokratik toplum için sorumlu yurttaş yetiştirme” düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. 1900’lü yılların ortalarına doğru yıllarda özellikle ABD’de yeniden kurmacılık eğitim felsefesi ve öğrenciyi öğretimin merkezine alan yaklaşımları benimseyen eğitimcilerin çabasının da sosyal bilgiler dersinin öğretim programlarına girişinde etkili olduğu söylenebilir (Erden, tarihsiz; Akt: Kılıçoğlu, 2014).

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin sınırı olmayan isteklerini giderebilmek amacıyla eldeki insan potansiyelinin verimli kullanılmasına ilişkin bilişsel ve duyuşsal nitelikleri oluşturacak ve beraberinde daha üst düzeye getirebilecek nitelikte bir süreç hazırlayan bir derstir. Bireylerin ekonomik yeterlik kazanmasına yardım etmenin yanı sıra yurttaşlık görev ve sorumluluklarına da önem veren bir öğretim alanıdır (Aykaç ve Başar, 2005). Bunların dışında bu mihver ders, toplumda bir arada yaşayan bireylerin, toplumun yaşayışı, birbirleriyle ilişkileri, yerleşik kültürü, diğer dünya devletleri arasındaki yeri ve stratejik önemi, ilişkileri gibi konularda temel bilgilerin önemli bir bölümünü öğretim alanı olarak yine kapsadığı söylenebilir (Kan, 2010).

Toplumların tarihi geçmişlerini, bugünlerini ve gelecekte uygulanması muhtemel politik, iktisadi ve sosyo-kültürel görünümünü içeren bir çalışma ve aynı zamanda öğretim alanı olan sosyal bilgiler, özellikle gelişmiş dünya devletlerinin öğretim programlarında yadsınamayacak bir yer tutmaktadır. Gelişmiş devletlerin sosyal bilgiler derslerinin amaçları incelendiğinde bilişsel, duyuşsal nitelikler ve toplumsallaşmaya ilişkin olarak vatandaşlık eğitimine uyarlanabilen amaçlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ve bu amaçlar devletlerin siyasal yapıları ve eğitim politikalarına, uygun şekilde belirlenmektedir. Söz konusu amaçlara ulaşmada sosyal bilgiler dersi, bir ülkenin yetiştirmek istediği insan profili ile doğrudan ilişkili ve destekleyici bir derstir (Öztürk ve Deveci, 2011). Böylesine önemli ve etkili bir ders ve öğretim alanı olarak Türk eğitim sisteminde sosyal bilgiler dersinin tarihi süreci ise bundan sonraki başlıkta açıklanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Türkiye'deki Tarihi

Öğretim alanı olarak sosyal bilgiler dersinin konularının Türkiye'de cumhuriyet öncesi dönemde 1869' yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde ilkokul programında yer alan, ahlaka, tarihe ve coğrafya'ya dönük farklı dersler içinde verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır (Özalp, 1982:166). Özellikle 1913 yılında çıkarılan tedrisatı iptidaiye kanunu ile sosyal bilgiler dersinin konuları tarih ve coğrafya derslerinde kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Türkiye'de ise 5. Milli Eğitim şurasında (1952), sosyal bilgiler adıyla bir dersin ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulması önerilmiş olmakla birlikte bu öneri hayata geçirilememiş, ilk öğretmen okullarında aynı adla bir dersin okutulduğu ise bilinmektedir (Sözer, 1998: 16).

Cumhuriyetin 1923 yılında ilanından sonra hazırlanan ve uygulamaya konulan ilkokul programlarından; 1926, 1936, 1948 yılı programlarında ise disiplinler yaklaşımıyla Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler dersinin işlevini yerine getirmeye çalışmıştır. 1962 yılında hazırlanarak pilot uygulamasına başlanan İlkokul Program

Taslağı'nda ise ilk kez disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulan “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla bir ders konularak Sosyal Bilgiler dersinin içeriği kazandırılmaya çalışılmışsa da (Sönmez, 2010) tam anlamıyla Sosyal Bilgiler anlayışını karşılayamadığı gerekçesiyle İlköğretim 4. 5. 6. ve 7. sınıflardan başlayarak “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi yerine “Sosyal Bilgiler” dersi okutulmak üzere ilk kez 1968 yılında yayınlanan İlkokul Programı'nda yerini almıştır (Öztürk ve Dilek, 2005). Ders Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri yerine ilkokul 4. sınıftan başlayarak ortaokul 7. sınıfa dek okutulmaya başlanmakla birlikte, 1985 yılından itibaren Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri ortaokullarda okutulmaya başlanmış Sosyal Bilgiler dersi uygulamadan kaldırılmıştır.4306 sayılı kanun (1997) ile kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitime geçişle birlikte ilk ve ortaokul programlarında gerçekleşen değişimle Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılarak Sosyal Bilgiler dersi ortaokullara 6 ve 7. sınıf düzeyinde yeniden konmuştur.

İlköğretimin sekiz yıla çıkartılması ve sistemdeki değişimle birlikte 1998 yılında yeniden düzenlenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1968 programı ile dersin genel amaçları bakımından değişim yaşamazken; içerik, kapsam bakımından bir takım değişikliklere uğramıştır. 1998 programı 2005 yılında ise MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen ve öğrenciyi merkeze alan anlayışa geçiş yapılana dek uygulamada kalmıştır. 2005 yılı programları olarak bilinen yeni ilköğretim programları ile birlikte programların temel yapısı ve içeriğin de köklü değişimler gerçekleşmiştir (Yel, 2006).Bu bağlamda yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın hazırlanma gerekçesi “Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişim ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtma bir zorunluluk halini almıştır”

şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2005a). 2004 yılında 1 yıl süreyle pilot uygulaması başarılı şekilde gerçekleştirilen ve bir sonraki eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konan yeni sosyal bilgiler dersi programında diğer programlardan farklı olarak yapılandırmacı kuram uygulamaları konusunda öğretmenlere yardımcı olabilmek ve örnek teşkil etmesi amacıyla öğretmen kılavuzları hazırlanmıştır. 2015 yılında öğretmen kılavuzları uygulamasından vazgeçilmiş ve ders programı daha sade duruma getirilmiş, kimi öğrenme alanlarında ve kazanımlarda değişime gidilmiş bu değişim 2017 taslak programında da sürdürülmüştür. Temel yaklaşımı ve uygulama biçiminde geniş çaplı değişimin gerçekleşmediği 2017 taslak sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2018 – 2019 eğitim öğretiminden başlayarak uygulamaya konmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersinin İlkokuldaki Yeri ve Önemi

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere çok kısa bir geçmişi olduğu görülmekle birlikte, sosyal bilgiler dersinin genel anlamda kabul görmüş ve oldukça iyi bir ilerleme kaydetmiş olduğu söylenebilir. Gelişme ve ilerlemelere rağmen, Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminde hala istenilen düzeye ulaşılabildiğini söylemek ise mümkün değildir. Gerek yurttaşlık görevleri, gerekse kazandırılması hedeflenen değerler ve nitelikler açısından birtakım eksikliklerin olduğu yaşanan toplumsal olaylarda fark edilebilmektedir.

Türkiye’de iyi, etkin, yükümlülüklerinin farkında olan, üretken, birbirine saygılı ve vatansever bireyler yetiştirmenin yolu iyi bir sosyal bilgiler eğitim ve öğretiminden geçmektedir (Safran, 2008).

Dünyada bilim ve teknoloji alanlarındaki hızlı değişim ve gelişimi takip edebilmek ve uyum sağlayabilmek, yaşadığımız çağın şartlarına uygun bireyler yetiştirebilmek gibi gerekçelerle Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı program geliştirme çalışmaları yaparak; öğretim programlarında nitelik artışı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yaşar'a (2005) göre; dünyadaki gelişmelerle eğitimsel gelişmelerin eşgüdümlülüğü ve eğitim ve öğretimde nitelik arayışı, iktisadi ve sosyal yaşama yönelik duyarlılığın sağlanması, küresel değerler sahasında milli ve yerli değerler geliştirmek, öğretim basamakları arasında yatay ve dikey ekseninde de kavramsal bütünlüğü sağlamak, gelişmiş ülke normları ile uyumlu hale getirmek gibi belirtilen nedenlerle öğretim programları geliştirilmektedir.

Nitelikli bir program yapısına sahip olan bir sosyal bilgiler öğretiminden beklenen başlıca görevler ise; Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan ve cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkan, Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda birbirlerine bağlılık duyan, geleneksel değerlerin olumlu yanlarını korumanın yanında evrensel ve çağdaş değerleri kabullenen bireyler yetiştirmek (Safran, 2006) şeklinde sıralanabilir.

Sosyal Bilgiler dersi, çocuklara toplumsal hayatta önemli görülen temel becerileri kazandırarak onların iyi ve sorumlu birer vatandaş olarak yetişmelerine katkı sağlamanın yanı sıra bireylerin, kendi toplumsal yapılarına uygun olarak yetiştirilmesini de gerçekleştirmektedir (Deveci, 2003; Öztürk, 2007; Ata, 2011). Ayrıca, bireylere değerleri öğrenmelerini sağlayarak, üyesi bulunduğu toplumun temel özelliklerini ve demokratik tutum ve davranışların küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmasını sağlamaktır (Sözer, 1998). Yine bireylerin düşünme becerilerini, kişilerarası ilişkilerini geliştirebilme, işbirliği gerçekleştirebilme becerilerini edinmiş; öğrencileri kendine güvenen ve yaratıcı düşünebilen kişiler olarak yetiştirebilmek amacıyla, bilginin öğrencilere ihtiyaç duydukları bilgiyi kendi kendilerine keşfederek yapılandırmalarına ortam hazırlar (Deveci, 2003).

Sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin buldukları çevreye, ülkelerine ve iletişimde buldukları insanlara karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmesi, bunlara çözüm üretebilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi, temel amacı çerçevesinde öğrencilere temel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaya en uygun derslerin başında geldiği söylenebilir (Aykaç, 2007). Sayılan bu gerekçe ve amaçlar doğrultusunda, yapılandırmacı yaklaşıma göre

hazırlanan ve yer yer geliştirmelere uğrayan sosyal bilgiler dersi öğretim programıyla öğrencilerin çevrelerindeki sorunlara karşı ilgili ve duyarlı, insan haklarına ve demokratik değerlere bağlı, sorgulayan, araştıran, inceleyen, problem çözen birey olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Öğrencilerin bu kazanımları hayatlarına yansıtılmaları da yine bu dersten beklenenler arasında sayılabilir (Doğanay, 2008).

Sosyal bilgiler dersinin hedefleri ve içerdiği konuları bakımından temelde öğrencilere iyi birer yurttaş olmaları aşılanır. Yanı sıra değişik kültürleri tanımaları ve farklılıklara karşı hoşgörülü olmaları, düşünme, özgün olma, eleştirel düşünme, problem çözme ve bağımsız düşünme yeteneklerini geliştirmeleri, bunlardan sonuçlar çıkarmaları, kendileri için önemli olan değerleri, günleri ve haftaları tanıyarak, bunların önemlerini fark etmeleri gibi önemli hususları anlamalarını sağlayarak (Açıkgöz, 2006: 18) öğrencilerde üst düzey becerilerin edinilmesine ve duyuşsal niteliklerin oluşmasına katkı veren bir ders olarak ilkökul basamağındaki yeri tartışmalıdır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Genel ve Özel Amaçları

1968 programı ile Türk Eğitim tarihinde yerini alan Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları; “Yurttaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden”, “Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden”, “Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden”. ve “Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden” şeklinde ifade edilerek dört ana bölüm altında toplanmış 28 maddeden oluşturulmuştur. Bu programda ağırlıklı olarak vatandaşlık görev ve sorumluluklarına ağırlık veren bir amaç yapısı göze çarpmaktadır. Disiplinler arası yapısı sebebiyle içerisinde tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, sosyoloji, antropoloji gibi birçok alana hizmet etmeye yönelik amaçlara sahip olan program, 1998 yılında özellikle taksonomi (aşamalı sınıflama) kullanımının yaygınlaşmasına ve diğer program geliştirme gerekçelerinden de hareketle yeniliklere uğramıştır. 1998 yılında uygulamaya konan Sosyal Bilgiler Dersi öğretim

programının genel amaçları da tıpkı 1968 yılı programında belirlendiği şekli ile korunmuş sadece 28 olan madde sayısı 34' e çıkmıştır. Ağırlığın yine vatandaşlık alanı üzerinde olduğu program 6 yıl sonra 2005 programı ile birlikte uygulamadan kaldırılmıştır. Köklü değişimin yaşandığı 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında temel vizyon;“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (kritik ederek düşünen, yaratıcı, doğru ve etkili karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek” (MEB, 2005) şeklinde belirlenmiş, 2017 taslak programı olarak kimi düzenlemelerle 2018-2019 eğitim öğretim yılından başlayarak uygulamaya konan son programda ise dersin amaçları 18 madde olarak aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2018);

Öğrenciler bu derste:

- “1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır”

1968, 1998 ve 2005 yıllarında uygulamaya konan öğretim programları sahip oldukları amaçlar yönüyle ele alındığında 1968 ve 1998 programlarında ortak ifadelerle yer alan 4 ana bölümün 2005 programında bulunmadığı bununla birlikte amaç sayıları yönüyle, 1968 programına göre 1998 programında bir artış, her iki programa göre 2005 programında ise sayıca önemli ölçüde bir azalmanın meydana geldiği görülmüştür. Bununla birlikte 2005 programında amaç ifadesi yerine benimsenen “kazanım”ların yapı olarak sürece dönük ve binişik biçimde diğer programlara göre daha anlaşılır biçimde kaleme alındığı söylenebilir. 1968, 1998 ve 2005 yılı öğretim programları içerik bağlamında incelendiğinde her üç programda da vatandaşlığın en çok vurgulanan alan olduğu söylenebilir. Bu durum Türk eğitim sistemi açısından sosyal bilgiler dersinin daha çok bir yurttaşlık becerisi kazandırma

programı olarak görüldüğü ve bu özelliğinin korunduğu şekilde yorumlanabilir (Akpınar, Kaymakçı, 2012).

Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği

2005 öncesi programlarda ne öğretim? sorusunun cevabını bulmaya çalışan ve amaçlara ulaşma konusunda temel araç olarak görülen içerik yapısının 1968 programından 2005 yılına dek bilgiye ağırlık veren bir biçimde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu durumun temel nedeni olarak uygulanan eğitim programlarının felsefi temelinde kullanılan esasici anlayış gösterilmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulamaya konan yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda ise önceki programlardan farklı olarak içerik bölümü oluşturmak yerine kazanımlara uygun olarak kullanılacak ve düzenlenebilecek bir içerik sınırlaması vardır. İçeriğin geçmişte görülen doğrusal yapısı yerine yapılandırmacı kurama ve buluşa uygunluğu sebebiyle sarmal bir yapıda düzenlendiği de ifade edilmiştir.

Yeni programda içerik yapısı, toplumsal yaşamla iç içe ve yaşamın bütün alanlarını kapsadığı savunulan sekiz öğrenme alanına ayrıldığı görülmektedir. Bu alanlar, birbiri ile ilişkili beceri, tema ve kavramların bir bütün olarak görüldüğü yapılardır. Programdaki öğrenme alanları, “Birey ve Kimlik”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Zaman, Süreklilik ve Değişim”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar” şeklindedir (MEB, 2005). Bu öğrenme alanlarına uygun olarak her sınıf için belirlenen esnek yapıdaki ünitelerle içerik yapısı etkin hale getirilmiştir. Üniteler salt bilgi yapısı içermekten ziyade daha çok kazanımlara ulaştırmada etkili olacak etkinlikleri ifade etmektedir. Etkinlikleri temel olarak öğretmen belirlemekle birlikte öğretmenlere yardımcı olmak üzere hazırlanmış detaylı öğretmen kılavuzları da ilk kez yeni programlarla hayata geçirilmiştir. Yeni programlarla birlikte “kazanım”, “öğrenme alanı”, “beceri”, “kavram”,

“etkinlik”, “ders içi ve dışı ilişkilendirme”, “ara disiplinler” gibi ögelere yer verildiği de görülmektedir.

Yenilenen programla birlikte önemli öğelerden biri olarak vurgulanan yapılardan biri de kavramlardır. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “kavram”ın olgusal yapılardan hareketle geliştirilen bir bilişsel yapı olduğu belirtilmekte ve bu çerçevede kavram; nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen yapı” olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, sosyal bilgilerde kavramların ve kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağladığı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirdiği, iletişimi kolaylaştırdığı, öğretimi kişiselleştirdiği, gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olduğu vurgulanmıştır (Özdemir, 2009Akt: Albayrak, 2015). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kavramlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Anayasa, Bağımsızlık, Cumhuriyet, Çevre kirliliği, Değişim ve süreklilik, Emek, Gelenek, Haberleşme, İhracat, Kültür, Milli egemenlik, Şehirleşme, Ulaşım, Özgürlük, Verimlilik, Yasa, Temel Haklar ve Özgürlükler ile Ortak Miras vb. (MEB, 2011).

Yenilenen programlarda kavramların yanı sıra ilk kez dersler arasında ve yaşamla ilişki kurmaya yardımcı olması amaçlanan ara disiplinlere yer verildiği de görülmektedir. Bunlar; Spor Kültürü, Sağlık Kültürü, Afet Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Özel eğitim, Girişimcilik, Kariyer Bilinci Geliştirme ile İnsan Hakları ve Yurttaşlık şeklinde sıralanmıştır. Ara disiplinlerin yanı sıra yeni programlarla birlikte beceriler ve değerlere yer verildiği de bilinmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenme Öğretme Süreci

Öğretim programlarının en can alıcı ve işe vuruklaşan ögesi olarak görülen öğrenme öğretme süreci ya da diğer adıyla eğitim durumu yenilenen ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında da dünyada yaşanan tüm değişim ve gelişmelere paralel şekilde, uygulamadaki programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini de dikkate alınarak

hazırladığı ifade edilmektedir. İlkokul sosyal bilgiler öğretim programı dördüncü sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır (MEB, 2005).

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, öğrenci merkezli bir anlayışı temel alarak hazırlandığından, etkinlik merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini ön plana çıkarmaktadır. Geleneksel öğretim anlayışını yansıtan bilgiyi sunma, yönergeleri izleme ve geri bildirim verme anlayışından farklı olarak düşünme becerilerini ön plana çıkararak bilginin kaynağına ulaşmayı ve öğrenmeyi önemseyen bir eğitim durumu öngörülmektedir. Programda, öğrenme süreçlerinde öğrencilerin düşünmeleri, araştırmaları amaçlanmaktadır. Problem çözmelerini ve edindikleri bilgi ve beceriyi yeniden yapılandırıp transfer etmelerini sağlayan uygulamaların işe koşulması gerektiği belirtilmektedir (MEB, 2005). Bu sebeple alternatif yaklaşımlara yer verilmesi önerilmekte, yapılandırmacı kuram ve uygulamaları konusunda öğretmen kılavuzları ile desteklenmeye çalışılmaktadır.

İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme öğretme sürecinde doğrudan kazandırılması gereken beceriler; bilgiyi kullanılabilir biçimde planlama ve yazma, mekan algılama, tablo, diyagram ve grafik okuma, kanıtı tanıma ve kullanma, karşılaştırma yapma, karar verme, sebep ve sonuç ilişkisini kullanma, kütüphane ve referans kaynakları kullanma şeklinde sıralanmakta iken, değerler ise; aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olarak ifade edilmektedir.

Sosyal bilgiler programı dikkatle incelenecek olursa; program, öğrencilerden ve yine onların yakın çevrelerinden hareket ederek kazanımlarının gerçekleşmesini sağlar. Program öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezliye geçiş, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını da dikkate almayı özelliğini beraberinde getirmiştir. Öğrenciyle

beraber aile ve çevre de öğrenmenin içindedir. Her öğrencinin aktif olmasını sağlayan program, içerdiği etkinliklerle öğrencilerin sadece bilgi edinmelerini değil önceden belirlenen değer ve becerilerin, bilgilerle beraber aktarımını ve bunların uygulamaya dönüşmesini sağlar (Özdemir, 2009Akt: Albayrak, 2015).

Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

Yapılandırmacı kuram uygulamaları ile birlikte öğretim programında ölçme ve değerlendirme sürecinde “herkese uygun” ya da “herkes için geçerli ve standart olması” anlayışından vazgeçilerek insanın doğasına uygun olan ürün ve sürecin birlikte ele alındığı tümel değerlendirme anlayışına geçilmiştir. Tümel değerlendirme ile ölçme ve değerlendirme sürecinde çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi gerektiği yeni programda vurgulanmıştır. Yeni öğretim programları bu anlamda yol gösterici tarzda örneklerle desteklenmiş, öğrencilerin öğrenmelerine etki eden, ders muhtevası, sosyal ortam, okul imkanları iç ve dış etkenlerin ciddi şekilde etkilendiği için, ölçme ve değerlendirme uygulamalarının etkililiğini sağlamada öncelik öğretim programlarından değil öğretmen ve uygulayıcılardan beklenmektedir. Bu öğretmenlerden temel beklenti özgünlüktür.

Yıllar süren ürün odaklı ölçme değerlendirme uygulamalarından 2005 Sosyal Bilgiler Öğretimi programıyla sürecinde dikkate alındığı ürünle sürecin eşgüdümlü şekilde izlendiği ölçme ve değerlendirme uygulamalarında, öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamaya, kazanım ve açıklamaların sınırlarını esas almaya, ölçme araçlarının sadece yol gösterici olduğunun akıldan çıkarılmaması gerektiğine, objektifliğe, bireysel farklılıkları dikkate almaya, çoklu boyutta ölçme ve değerlendirme yapmaya özen gösterilmesi istenmektedir.

Kısaca Türkiye’de sosyal bilgiler dersi içindeki kazanımlar uzun yıllar boyunca öğrencilere doğrudan verilmeye çalışılmıştır. Yıllar boyunca eğitim sistemindeki ve eğitim görüşündeki değişiklikler sebebiyle bazı değişiklikler olsa da aslında içerikte verilmek istenen

konular benzerlik göstermektedir. Bu dersin ve bu derste verilmek istenenlerin büyük önem teşkil ediyor olması bu dersle ilgili olan çalışmaların, gelişmelerin ve dersle ilgili ölçme ve değerlendirme ölçütlerinin artacağını düşündürmektedir.

Değer Kavramı

Değer kavramının, Latince "kıymetli olmak" ya da "değerli olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetildiği (Bilgin, 1995) ifade edilmekle birlikte "Değer" sözcüğü toplumsal yaşamda genel olarak; bir şeyin önemini ya da önceliğini belirlemede başvurulan soyut bir norm, bir şeyin ilgililer için taşıdığı kıymet, yüksek ve yararlı nitelik anlamlarında da kullanılabilir. Bir şeye önem kazandıran ölçü olarak genel manada tanımlanan değer kavramı Türkçe "değmek," Latince zengin ve kudretli olmak anlamına gelen "valor" kelimesinden İngilizce "value", Fransızca "valeur", Almanca "wert" olarak bilinmektedir. Neredeyse tüm dünya dillerinde ekonomik anlamda kıymetli olma hem de bir şeyin karşılığı olarak insan yaşamının anlamlı duruma getirilmesi ve gündelik hayatın şekillendirilmesi için kullanılan soyut ve aynı zamanda inanç temeli anlamlarında kullanılabilir (Cevizci, 2006).

"Değer nedir?" sorusu felsefenin en eski konularından birini oluşturmaktadır ve Platon milattan önce dördüncü yüzyılda bu soruya yanıt bulmaya çalışmıştır (Goldthwait, 1996; Yılmaz, 2008). Değer kavramına ilişkin çok sayıda tanım gerçekleştirilmiştir bu tanımlardan birini gerçekleştiren Rokeach (1973) değeri, bireylerin öz anlayışlarında yer eden ve radikal inançlar olarak ifade ederek (Akt. Akbaş, 2004) kararlı bir içsel yapıya işaret etmektedir. Bostrom (1999) değer kavramının doğru ve yanlış ayırmaya yardımcı olan, bireyde var olan inançlar olduğunu ve bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltme özelliğine sahip bulduklarını ifade etmektedir. Kıncal (2002) ise değerleri bir kültüre sahip bireylerin, olumlu ya da olumsuz, iyi ya da kötünün ne olduğunu belirlemeye yardımcı olarak kullandıkları standartlar şeklinde tanımlamaktadır (Albayrak, 2015). Halstead ve Taylor

(2000) bu kavramı, "genel olarak davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar" olarak tanımlarken, Güngör (2010) değer, bir şeyin içten istenişi ya da reddedilişi hakkındaki inanç şeklinde düşünülebileceğini belirtmektedir.

Yeşil ve Aydın (2007) bireyi ve içinde yaşadığı toplumu anlama ve tanımlamada kullanılan, davranışlara rehberlik eden, birey ve toplum açısından varlık ve devamlılık sağlayan ölçütler olarak tanımladıkları değer kavramının bireylerin davranışlarını anlamada ve açıklamada büyük öneme sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bu özelliği yönüyle değerler toplumbilimcilerin sürekli dikkat çekmiş, araştırma ve ilgi konusu olmuştur. Değerler teorik olarak dikkatleri sürekli çeken ve çok söz edilen bir konu olmasına rağmen, kavramın yeterince açık bir biçimde ortaya konduğunu, üzerinde görüş birliğine varılan tek bir tanımda uzlaşılabildiğini söylemek zordur. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. Bireylerin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedirler (Özgüven, 1994; Akt:Albayrak, 2015).

Raths, Harmin ve Simon (1966) değerlerin, amaçlarımız, inançlarımız vb den geliştirilerek oluşturulduğunu savunmuşlar ve bazı şeylerin bir değer varlığını işaret edebilmekle birlikte, bu özelliklerin değer olabilmesi için amaçlar, inançlar, şiddetli istekler, tutumlar, ilgiler, duygular, etkinlikler ve üzüntüler, problemler, engeller gibi göstergelere sahip olması gerektiğini belirtmektedirler (Akt: Yel ve Aladağ; 2014).

Değer felsefesi alanında tanınan Kuçuradi' ye (1998) göre "değer", öznenin olguya yüklediği nitelik olup, düşünce ve eylemlere rehberlik eden standartlar kümesi olarak tanımlanabilir. Değer, nelerin, ne şekilde "iyi", "güzel", "doğru", ve "kutsal" olduğuna dair inanç ve kabullenişlerimiz olarak görülebilir. İnsanın kendine has yeteneklerinin, iyi ve olgun

insan olma kapasitesinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, hayatı mükemmelleştiren ve şahsiyetimizin temelinde hatta merkezinde yer alan manevi bir olgudur (Hökelekli, 2013). Değerler sosyal yönüyle, kişilerin özel hayatlarındaki eğilimlerden sosyal hayatta sergiledikleri imajlara kadar somutlaşan zihniyetlerini, mevcut olan değişkenlere de bağlı olarak zaman ve mekan çerçevesinde günlük hayatı yansıtan bir ayna işlevindedir (Uysal, 2004Akt: Albayrak, 2015).

Toplumsal anlamda değerler, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş davranış ilkeleridir. Bireylerin, grupların kültür değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebiliriz. Ayrıca bireylerin önemli problemlerini, o kişilerin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur (Baydar, 2009). Değerler, inançlar bütünü olarak da ifade edilebildiğinden tamamıyla nesnel olduklarını söylemek güçtür. İnançla olan bu bitişiklik etkinlik kazandığında duygularla bütünlük oluşturacağından, bireyin hedefine ulaşmasındaki davranış biçiminde son derece etkili olabilmektedir (Çetin, 2004).

Buraya kadar değerler hakkında yapılan tanımlardan hareketle değerlerin, kapsamında inançları barındıran ve alışkanlık taşıyan olgusal nitelikler oldukları, bireylerin gerçekleştirdikleri eylemleri içselleştirmelerine yardımcı oldukları, genellikle, ilgi gösterilen, arzu edilen durumları kapsadıkları, sosyal bir yöne sahip oldukları, tüm alanlarda farklılığa rağmen bulunabildikleri ve en önemlisi toplumsal olayları belirleme işlevine sahip (Mengüşoğlu, 1983, Akt. Aydın, 2003) oldukları söylenebilir.

Değerlerin Oluşumu ve Özellikleri

İnsanların toplumda davranış biçimleriyle ilgili olarak rehberlik yapan, onların davranışlarını yönlendiren ve bireylerin düşüncelerinde, tutumlarında, eylemlerinde standart ya da ölçü görevi görebilen değer kavramının oluşması, kuşaktan kuşağa kalıtımsal yolla

aktarılamamakta ya da birden bire de kazanılabildiği de savunulamamaktadır. Değerlerin oluşması için mutlaka bir tarihsel geçmişin, altyapının olması gerekir. Değerler bu bahsi geçen tarihsel geçmiş içerisinde birden bire değil, zamanla oluşurlar (Poyraz, 1994; İçli, 2002; Öztürk, 2005; Oktay, 2007). Değerler tarihsel süreç içerisinde oluşmuş olabilirler. Önemli olan onların bu değişmelerinde bilgiyi kullananların toplumsal değerlerin özüne sadık kalarak yapacakları uygulamalardır. Böylelikle, gelecek nesillerin “tarihsel süreç içerisinde var olduğuna inandıkları” değerlerin bugünün değişim halinde olan değerleri olduğundan hareketle; değerlerin nesiller boyu devamlılığı sağlanabilir. (Kılcan, 2013)

Değerlerin oluşmasında belki de en önemli rolü ihtiyaçlar oynar. Hatta ihtiyaçlar, değerlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. İhtiyaçlar yoluyla ortaya çıkan değerler, duygu ve hislerimiz yoluyla özel kelime olarak kodlanarak konuşulan ya da yazılan kelimelerle tespit edilir. Tespiti yapılan bu kelimeler, insan faaliyet ve çabalarıyla oluşturulmuş ürünlerde ifade edilir (UNESCO, 2005: 13; Bolay, 2007: 16). Değerlerin oluşumu konusunda farklı bir bakış açısı getiren Dewey ise değerlerin, onları değerlendirmeksizin mevcut olamayacağından ve hiç bir değerın nihai değer olarak kalamayacağından bahsetmektedir. Çünkü Dewey’e göre değerler, sürekli şekilde araçların diğer seçimleri ve diğer değerlerle çatışması ışığında yeniden inşa edilirler ya da oradan kaldırılırlar. Kimi değerler ise, aklın işini yapması gibi diğer değerlerin üzerinde yükselirler ve bu yükselen yüce değer, diğerlerinin eylemlerini kontrol etmeye başlar (Shook, 2002).

Değerler bir bütündür ve birbirlerinden bağımsız bir şekilde düşünülemezler (Özensel, 2003). Değerler değişen toplumsal yapıyla birlikte değişkenlik gösterirler bu yüzden durağan bir yapıya sahip değildirler. Değerler bir sonraki kuşağa toplumsal roller aracılığıyla aktarılırlar bu yüzden kalımsal bir özelliğe sahip değildirler. Değerler öncelikle aile ortamında, yazılı ya da görsel materyallerden sosyal öğrenme yolu olan gözlem ve taklit yoluyla öğrenilirler (Şen, 2007). Değerlerin kendi arasında bir öncelik ya da üstünlük gibi

hierarchy bir ilişkileri mevcuttur (Güngör, 1993). Değerlerin zamanla davranış kriteri olarak kullanılmaya başlanmasında içinde bulunulan toplumun onayı son derece önemli ve gereklidir. Onaylanan davranışlar zamanla değerleri oluşturmaktadır (Sarı, 2005).

Değer olarak ifade edilen ve toplumca onaylanan niteliklerin özellikleri ile ilgili olarak; değerlerin toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular şeklinde algılanması gerektiği, yine sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılması, yalnızca bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargıları barındırması, bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerini kapsamına alması beklenmektedir (MEB,2005):

Toplumsal yaşamın düzenli işleyişi için yasalara uymak tek başına yeterli olamayacaktır. Bunun yanı sıra ortak değerlere ihtiyaç vardır. Çünkü onlar gelenek ve göreneklerde olduğu gibi toplumsal yaşam için birleştirici güce sahiptirler. Bu sebeple, sosyal hayatı düzenleme gücüne sahip, bireyler arası bağlılığı artıran yanı sıra değerlerin kullanılması elzemdir. Dahası insancıl değerler olmaksızın toplum işleyişini sağlaması imkansızdır. Bu durumun en büyük destekleyicisi dinler olmuştur. Bütün dinler ve onların desteklediği ahlaki kurallar tıpkı resmi anayasalar gibi cinayet işlemeyi, çalmayı, başkasının hakkını ihlal etmeyi günah ilan ederek suç saymışlardır. Suçun karşılığı cezadan uzak kalmak ya da uğramamak için bireyler bu kurallara uymaya çalışmışlardır. Hal böyle olmakla birlikte suç içermeyen; dürüstlük, hoşgörü, güçsüzlere el uzatma, misafirperverlik, sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma gibi olumlu nitelikleri yasa gücüyle insanlara benimsetmek mümkün olmayacağından bu tür değerlerin kazandırılmasında toplumun onay verdiği değerler katkı sağlayacaktır. Toplumsal ilişkilerin mükemmelliği tekil ve çoğul şekilde insani değerlere bağlılıkla yakından ilgilidir. Bu bağlılık geliştikçe ve bu değerler içselleştirildikçe toplumda ilişkilerin düzenli olarak yürüyebileceği akıldan çıkarılmamalıdır (Yörükoğlu, 2003; Akt: Baydar, 2009).

İnsanların yaşamlarında yer alan ve özümstedikleri en bilindik değerler arasında insanları sevme, uyumlu olma, hırsları kontrol altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme gibi hasletler sayılabilir. Bunlardan başka yine kendini kontrol etme, iyi insan olma, manevi değerlere inanma, yardımsever olma, tecrübeli ve bilgili olma, dost edinme, evlat yetiştirme, eser yaratma gibi diğer değerler de listeye eklenebilir (Dilmaç, 1999).

Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimi

Değerler öğretiminin ne şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği programlarının genel yapısı içinde belirtilmiş olmakla birlikte, öğretim sürecinde gerçekleştirilecek etkinliklerde hangi değerlerin ne şekilde kazandırılacağına açık ve net olmadığı belirtilmektedir. Yine programda yer alan değerlerin tüm etkinliklerin bir parçası olması gerektiği, gerçekleştirilen her etkinlikte ilgili değerlerin vurgulanması gerektiği ileri sürülmektedir (Doğanay, 2008: 92; Çengelci, 2010: 38).

Değerlerin öğretilbilir ve öğrenilebilir olgular olarak görülmektedir bunun temel nedeni ise insanların bu değerlere sahip olarak dünyaya gelmemeleridir. Bireyler üyesi oldukları toplumların değerlerini sonradan öğrenmekte ve içselleştirmektedirler. Yine değerlerin toplumlardan toplumlara farklılık göstermesi, farklı biçimlere bürünmesi ve farklı olarak değerlendirilmesi de onların sonradan öğrenilmiş olduğunun bir başka kanıtıdır. Temel olarak bireyler hangi durumda nasıl davranması, nasıl tepkiler vermek, gerektiğini içinde yaşadıkları toplumun üst nesillerinden ya da geçirilen etkili yaşantılardan öğrenmektedir. Bu durumda değerler her şeyden önce bir eğitim ve dahası öğretimin konusudur. Bu eğitim sadece okullarda verilen öğretimsel derslerden ibaret olmamalı, bütün toplumun da katkısının sağlandığı bir süreç şeklinde gerçekleşmelidir (Aydın, 2010). Değer eğitiminin ilk başladığı yapı ailedir. Aile içerisinde çocuklar telkin yoluyla ya da ebeveynlerini model alarak yaşamın ilk yıllarında değer kazanmaya başlamaktadırlar. Değerler, sosyal yaşamı ve insan ilişkilerini düzenleyen temel kuralları içermektedir. Değerlerin öğretilmesi ve nesilden nesile aktarılması,

böylece devamlılığın sağlanması her toplumun başta gelen hedeflerinden birisi olagelmıştır. Bu da tüm eğitim kurumlarını değer eğitiminden sorumlu hale sokmaktadır. (Beldağ, 2012)

Küreselleşen dünyada yaşanan politik, sosyal, kültürel değişim ve gelişmeler sonucunda bireylerin etkili ve verimli iletişim kurup, yaşanan sorunlara etik kurallara uygun bir şekilde çözüm üretebilmeleri için değer eğitimi oldukça önemlidir (Kale, 2007). Değerlerin öğrencilere kazandırılma sürecini aileden sonra en iyi gerçekleştirecek olan rehber şüphesiz okul ve öğretmendir. Değerler eğitiminde öğretmen, okul ve programın dışında önemli bir rol üstlenmektedir. Değeri kazandırma ve onu koruma görevi öğretmene bırakılmıştır. Kısaca değerler eğitimi öğretmenin gücü ve becerisi üzerine yapılandırılmaktadır (Lovat, 2009).

Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, değerlerin aktarılmasında etkin rol oynarlar. Öğretmenlerin kullandığı yöntem ve teknikler çok önemlidir. Öğretmenin dersi işlerken kullandığı yöntem ve teknikler, istenilen değerlerin öğrenciler tarafından özümsemesini kolaylaştırabilir. Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikler: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile örnek olay yöntemi, dramatizasyon, proje çalışması, uygulamalı etkinlikler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri olarak sıralanabilir (Akbaş, 2004). Değerlere ilişkin eğitsel faaliyetler gelişmiş ülkelerde sadece öğretim programlarında verilen etkinlikler ile sınırlı kalmamış, toplumun çocuklarını daha iyi yetiştirebilmeleri adına ailelere yönelik kitaplar, dergiler, TV programları ve internet siteleri ile geniş bir alana yayılmıştır. Dünya genelinde genellikle karakter eğitimi ve ahlak eğitimi başlığı altında değer eğitimi yapılmaktadır (Baydar, 2009).

Değer öğretiminin yapılabileceği en doğru yerin okul olduğu konusunda eğitimciler hemfikirdir. Hal böyle olmakla birlikte yakın zamana değin Türkiye'deki okullarda değer öğretimi yine informal süreçlerde gerçekleşmekteydi. Ancak 2005 yılından itibaren ülke

genelinde uygulanmaya başlanılan sosyal bilgiler dersi programında değer kavramına değerlerin öğretimine yer verilmiştir. Programların kazanımlarına bakıldığında buna yönelik kazanım ve etkinliklerin yer aldığı görülebilmektedir (Demirtaş, 2011).

Değerlerin öğrenilmesi aşamasında öğretmene önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler değer öğretiminde model olmayı sağlayabilmeli, sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmayı başarabilmelidir. Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalıdır. Yine öğrencilerine karar verme imkanı tanınmalı, paylaşım imkanı sunmalı, ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli, tartışma ve paylaşım ortamı oluşturmalı, kendini bilmeli ve ilişkili olarak soru sordurmaya yönlendirmelidir (Dilmaç, 2002).

Değer Öğretiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Bir sosyal birim ya da toplumun kendi birliğini ve işleyişinin devamlılığını sürdürebilmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, hedef, etik ilke ya da inanç olarak tanımlanan değer kavramının Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilere kazandırılması için farklı yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Bazen bu yaklaşımlardan bir tanesi kullanılırken bazen de birden çok yaklaşım aynı anda kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar farklı kaynaklarda değişik sayılarla ifade edilmekte hatta bu yaklaşımların adı bilinmeden gizli öğretim yoluyla öğretmenler tarafından kullanılmaktadır (MEB, 2005).

Telkin etme yaklaşımı

Blanchatte (1970) ve Bensley (1974) tarafından geliştirilmiştir. Bu uygulamada amaç, öğrencilere belirli değerlerin aşılmasını ve bunların içselleştirilmesini sağlamaktır. Bu sayede öğrencilerin istenen değerleri daha iyi yansıtmaları için sahip oldukları değerleri değiştirmek beklenmektedir (Yel ve Aladağ,2009).

Bu yaklaşım farkında olarak veya olmayarak en çok ve en eskiden beri uygulanan değer öğretimi yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Değerlerin doğrudan öğretimi olarak da

adlandırılan bu yöntemde öğrencilere neyin iyi neyin kötü olduğu söylenmektedir. (Doğanay,2009).

Telkin yaklaşımının işlem basamakları;

1. Telkin edilecek değer belirlenir.
2. Değerler kendi aralarında seviyelendirilir, önem ve öncelik sırasına konur.
3. Değerin davranışlardaki tezahürlerinin neler olacağı belirlenir.
4. Uygun metotlar ve araçlarla değerlerin ve davranışlardaki yansımalarının çocuk tarafından anlaşılması sağlanmaya çalışılır.
5. Ulaşılan sonuçların (düşünce, tutum, davranış vb.) hedeflerle mutabık olup olmadığı değerlendirilir (Ekşi ve Katılmış, 2011).

Yaklaşımı etkili kullanabilmek için yukarıda buluna işlem basamaklarına uyulması gerekmektedir. İşlem basamaklarından anlaşılabilceği gibi süreç öğretmenin öncelikli olarak kazandırılacak değeri belirlemesiyle başlamakta ve bütün süreç boyunca öğretmenin öğrencilere etkili bir rehberlik faaliyetinde bulunması gerekmektedir. Çünkü yaklaşımın uygulama sürecinde öğrenciler yetişkin rehberlere ihtiyaç duyarlar. Onları zayıf davranışlardan vazgeçirip iyiye yönlendiren ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin dayatmalarıdır (Wynne, 1985; akt. Arthur, 2003'ten akt. Katılmış, 2010).”

Değerleri açıklama yaklaşımı

Değerleri açıklama yaklaşımı ilk olarak 1960'larda ortaya çıkmıştır. Öğrencilere yardımcı ve değerlerin daha fazla farkında olmak için, Louis Raths (1966) tarafından önerilmiştir. Raths, Herman ve Simon (1966) da değer açıklama yaklaşımıkullanmışlardır (Omeonu ve Matthews,2005: Akt; Beldağ, 2012).

Değer açıklama yaklaşımı çıkışı sonrası on yıllık periyotta popülerlik kazanmış bir yaklaşımdır. Bu stratejide, farklı bir öğretim ortamı görmek yerine, öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirebilecekleri çeşitli etkinlikler görülür (Bacanlı,2002).

Bireyin yaşama ilişkin değerlerin farkında olmasını amaçlayan bu yaklaşım, sahip olduğu değerlerinden hareketle kararlar almasına ve aldığı kararları uygulamasına yardımcı olmayı sağlar. Bu yaklaşım yaşam becerileri eğitimi adıyla da bilinir. Değişen dünyada öğrencinin gelecek hayatında ona rehberlik edecek bilişsel ve duyuşsal nitelikleri kazanmasına imkan sağlar (Akbaş, 2009). Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar (MEB, 2005).

Değer açıklama yansız bir yaklaşım olarak görülmektedir. Değerlerin sadece öğretim düzeyinde kalacak bir biçimde kazandırılması durumunda etkisinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değer açıklama yaklaşımında, değerler empoze ve zorlama yapılmaksızın, seçme, ödüllendirme ve hareket olmak üzere üç temel aşama ile kazandırılmaya çalışılır. Seçme aşamasında özgür seçimden, alternatif sunmaya ve bunları değerlendirmeye yönelik işlemler yapılabilmektedir. Ödüllendirme aşamasında en önemli görülen ya da öyle olduğu düşünülen ve bunu açıklayana ödül verme gerçekleştirilmekte, hareket aşamasında ise seçilen değerle uyumlu bir tarz benimsenmekte ve ona uygun davranışlar sergilenmektedir. Değer açıklama yaklaşımında amaç, izlenen aşamaların yardımıyla öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır (Akbaş, 2004).

Ahlaki muhakeme yaklaşımı

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda öğrencilere sunulan ahlaki açıdan ikilem oluşturabilecek hikaye ya da örnek durumlarla onların ahlaki bakış açılarını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Kohlberg'e göre sunulan ahlaki ikilem içeren hikayelere farklı yaş grubunda bulunan çocuklar farklı yargılarda bulunmaktadır. Bu sebeple öğrencilerin ahlaki gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamaktan oluştuğunu ortaya koymuştur (Selçuk, 2003). Bu yaklaşım ile, öğrencilere farklı ahlaki ikilemler sunularak onların arasında

karşılaştırmalar yapmaları ve bu konulardaki problemleri ve açmazlarına çözüm önerileri getirmeleri amaçlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007).

Bu yaklaşımda öğretmenin rolü ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmek ve bunun sonucunda öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir. Yaptıkları hareketlere rehberlik etmek için ahlaki prensiplerini geliştirmede yardımcı olmaktır (Yazıcı, 2006). Öğretmen uygulama sırasında sınıfı gruplara böler ve öğrencilere örnek olayda yapılacak en iyi davranışın ne olduğunu sorar. Her grup bu soru etrafında tartışır. Çıkmazlar, öğrencilerin deneyim ve gelişim seviyelerine göre çözülür. Araştırmalar, öğrencilerin görüş belirtme sırasında diğer öğrencilerin tesiri altında kalmadıklarını göstermiştir. Bu yöntemde esas amaç, öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlâkî ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir (MEB, 2005).

Böylece öğrencilerin gelecekte karşılaşacağı durumlara karşı tecrübe kazanır. Ahlaki ikilem içeren örnek olayların ya da hikâyelerin öğrencilerin ahlaki gelişim düzeyine uygun olması gerekir (Akbaş, 2009).

Değer analizi yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel amacı, öğrencilerin, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır. Diğer bir deyişle değer içeren sorun ya da sorunları mümkün olduğunca duyguları katmadan, akıl yürütmeye dayalı olarak inceleyerek karara varmadır (Doğanay, 2009Akt: Harmancı, 2014).

Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım Dewey tarafından geliştirilmiş problem çözme ve düşünme şekline benzer. Öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar, her bir aşamayı

uygular. Değer analizinde de birçok basamak öğretmenin soracağı sorulara bağlıdır. Yeterli zaman ayrıldığında ve özetlemeye yer verildiğinde başarıyla uygulanabilir (Akbaş, 2009).

Bulduğu bir eşyayı ya da sahibinin düşürdüğü maddi değeri bulunan objeyi, parayı sahibini bularak ona veren bir öğrencinin ya da toplu taşıma aracında görgü kurallarına uygun şekilde yaşlılara yer veren bir öğrencinin davranışının doğru ve dürüst bir davranış olduğu sınıf içinde açıklandıktan sonra, bu davranışlar yerine tam tersi durumlar yaşansaydı neler olabileceğinin her yönüyle tartışılması sıradan öğütler verilmesinden daha etkili olduğu savunulmaktadır (Erdem vd. 1998). Çünkü değer analizi yaklaşımı ile öğrencilerin, değerleri, nedenleri ve nasılları gibi yönlerden düşünmeleri, akılcı yaklaşımlar sergileyerek çıkarımlarda bulunmaları amaçlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007).

Gözlem yoluyla değer öğretimi yaklaşımı

Gözlem yoluyla öğrenme, birçok sosyal davranışın ve değerlerin öğreniminde kaynaklık eder. İnsanlar sosyal davranışlarının birçoğunu birilerini model alarak öğrenir. Bu model anne-baba olabileceği gibi televizyon, sinema, spor ve müzik dünyasından biri de olabilir. Geçmişte çocuğun modeli çoğunlukla yakınındaki insanlar olmaktaydı. Günümüzde ise dünyanın öbür ucundan bir futbolcu veya şarkıcı model olabilmektedir (MEB, 2005). Gözlem yoluyla değer öğretimi yaklaşımında öğrencilere, doğal bir öğrenme yolu olan gözlemler yaptırarak değerlerin ve yaşama yansımalarının kavratılması önerilmektedir (Yeşil ve Aydın, 2007).

Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler

Hayatta insanın davranışlarına yön veren, birey ve toplum tarafından sahip olunması gereken nitelikleri simgeleyen ilke, standart ve düşünceler şeklinde ifade edilen değerlerin eğitimi konusu ailede başlayıp, toplum ve eğitim kurumlarını da kapsayan çok yönlü bir süreçtir. Ancak bugünün koşulları düşünüldüğünde, eskiye oranla değerler eğitiminde ailenin rolü toplumsal yapının da değişikliğe uğramasıyla zayıflamıştır. Geniş aile yaşantısının yerini

çekirdek aile yapısına bırakması, annenin çalışma hayatına girmesi, boşanmalar sonucu tek ebeveyni aile yapısı, eğlence türlerinin, gelenek ve göreneklerin devamlılığını sağlayacak olan düğün, bayram gibi aktivitelerin eskiye oranla zayıflaması çocuğun yerel/ulusal değerlerden yoksun olarak büyümesine neden olmaktadır. Bu durum, insanları değerler eğitimi konusunda daha duyarlı hale getirmekle birlikte, ailelerinde çocuklarına, değerler eğitimini daha programlı ve sitemli bir şekilde vermek istemelerine sebep olmaktadır. Ebeveynlerin bu isteği, toplumda önemli bir sosyal kurum olan okulların, bu konu üzerine eğilmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Okullarda yapılacak olan değerler eğitimi konusunda en önemli görülen basamak ilkokul basamağıdır. İlkokullar, kültürel sürekliliğin sağlanmasının, kararlı bir demokratik toplum yapısının oluşturulmasının, halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesinin, hayat boyu devam edecek olan öğrenmenin ve insan gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bu basamakta yer alan temel derslerden olan sosyal bilgiler dersi öğrencilerin demokratik bir toplumun etkin yurttaşları olmak için gereksinin duyacakları bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarına hizmet eden ve bireyleri hayata -daha çok hayatla ilişkili olduğundan- hazırlayan mihver derslerin başında gelmektedir (Kavak, 1997: 17; Akt. Çengelci, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin geleceği açısından önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinde belirtilen değerlere ulaşılması oldukça önemlidir. Çünkü bu değerleri benimsemiş bireyler yetiştirildiği takdirde, Sosyal Bilgiler dersinin evrensel amacı olan sorumlu insan, etkin vatandaş yetiştirme amacına ulaşılır. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi konusunda hassasiyetle durulması gerekmektedir (Sözer, 1998; akt. Gömlüksiz ve Cüro, 2011;). Sosyal Bilgiler dersiyile eğitilen bireylerin, toplumdaki görev ve sorumluklarının farkında olan, demokratik ilke ve değerleri hayatının bir parçası haline getirmiş, araştırmacı, sorgulayıcı ve yaratıcı olma gibi bilgi toplumunun gerektirdiği bireysel özellikleri kazanmış kişiler olarak yetiştirilmesi beklenmektedir. Dolayısıyla insan-insan ve insan-toplum ilişkileri Sosyal Bilgilerin en çok önem verdiği konulardandır (Gökkaya, 2003).

Sosyal bilgiler; sosyal bilimler alanından seçilmiş bilgiler ışığında ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal yaşamla ilgili sahip olması gereken temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırarak sorumluluklarını bilen ve aldığı görevi yerine getiren vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır. Sosyal bilgiler dersi bir değer eğitimi dersidir. İçeriğinin tarihsel bir nitelik taşıması, çok disiplinli bir yapıya sahip olması, milli kimliği ele alıp evrenselliği benimsemesi açısından değer öğretimi bakımından önemlidir (Kan, 2009).

Değerler yaşam tarzının belirleyicisi niteliğindedirler (Baydar, 2009). Değer kültürle iç içedir. Kültür ise paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantıların bütünüdür (Akbaba ve Altun, 2003). Değerler davranışlarımıza rehberlik yapar; eylemlerimizi, yargılarımızı, anlık hedeflerimizi daha üst hedeflere taşıyarak, nihai anlamda nasıl olmamız, nasıl davranmamız gerektiğini bize bildirir. Okullarda uygulanan değerler eğitimi ise bunu baz alıp iyi kişilikler, sağlam karakterli, milli kültür ve değerlerine sahip çıkan ve gelecek nesillere aktaran insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Hökelekli, 2013Akt: Albayrak, 2015).

İlköğretim sosyal bilgiler programında; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri doğrudan verilecek değerler olarak belirlenmiş, ünitelerle ilişkilendirilmiş ve değerlerin öğretimine yönelik olarak etkinlikler verilmiştir.

Değer eğitimi ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, hazırlamış olduğu ilköğretim programında değer eğitimiye yönelik olarak başlıca; değer açıklamak, ahlaki muhakeme, değer analizi ve gözlem yoluyla öğretim yaklaşımlarını öneri olarak sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersi doğrudan doğruya değer eğitimiye yer vermiştir. Sosyal bilgiler dersi değer eğitimi ile öğrencilere; toplumun varlık, birlik, işleyiş ve

devamını sağlamak ve sürdürmek için belli değerleri kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2011).

Sosyal bilgiler dersi, insan hakları eğitimi için her zaman önemli olanaklar sunar. Bu dersin programı sayesinde, öğrenciler ülkemizin ve dünyanın tarihsel temellerini öğrenmeye başlarlar. Bu bağlamda insanlığın gelişimine katkıda bulunmuş önemli kişilerin hayatlarını, demokratik yönetimleri ve bu yönetimlerin işleyişini ve ülkemizin zengin kültür mozaiği içinde yer alan inanç ve değerleri öğrenirler. Böylece, ülkelerine karşı duymaları gereken sorumluluk bilincini geliştirmeye başlarlar (Baydar, 2009).

Türkiye gibi konumu itibariyle stratejik öneme haiz bir devletin ve onun bin yıllık geçmişe sahip milletinin geleceği açısından hayati önem taşıyan Sosyal Bilgiler dersinde belirtilen değerlere ulaşılması oldukça önemlidir. Çünkü bu değerleri benimsemiş bireyler yetiştirildiği takdirde, sosyal bilgiler dersinin evrensel amacı olan sorumlu insan, etkin vatandaş yetiştirme amacına ulaşılır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde değer eğitimi ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir (Baydar, 2009). Sosyal Bilgiler dersi, değer eğitimi bakımından vazgeçilmezdir. Öğrencilerin değeri öğrenmesine yardımcı olması, genel değerlerin verilmesi, ders içeriğinin değerlerle beslenmesi ve öğrencilerin değerleri bilmesine onları analiz ve muhakeme etmelerine yardımcı olması bakımından önemlidir (Kan, 2010).

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin, ekonomi, kültür ve devlet gibi insan sistemleri ile ilgili görüş geliştirmelerine, problem çözüme, eleştirel düşünebilme, yaratıcılık becerilerinin gelişimine, insanların nasıl iletişim kurduklarını anlamalarına, gelecek bilincinin oluşturmalarına katkı sağlar (Yılmaz, 2006). Sosyal Bilgiler dersi sayesinde; çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, yurdunu ve ulusunu seven, görev ve sorumluluk sahibi, bilimsel düşünebilen, hoşgörülü ve demokrat, tutumlu, üretken yasalarla uyan, insana ve çevreye saygılı, yardımsever ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı bireylerin yetiştirilmesi sağlanır (Otluoğlu, 2004).

Kısacası Sosyal Bilgiler dersi, Türkiye'nin ve Türk Milletinin geleceği açısından hayati önem taşıyan değerlere ulaşılması açısından oldukça önemli bir derstir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminde hassasiyetle durulması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler arasında toplumun birliğini bütünlüğünü ve bekasını etkileme gücü yüksek olan dört temel değer araştırma kapsamında öğrencilere sorulmuştur. Bu değerlerin temel özellikleri ise aşağıda kısaca tanıtılmaktadır;

Saygı

İnsanın kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa diğerlerine de öyle davranmasıdır. Saygı, birinin veya bir şeyin değerini kabul etmektir. Diğer insanlara dürüst, nazik ve hoşgörülü olmayı, kötü sözcükler kullanmamayı, diğerlerinin duygularını düşünmeyi, hiç kimseyi tehdit etmemeyi, farklılıkları kabul etmeyi gerektirir.

İnsanlar arasındaki farklılıklar günümüz toplumlarında daha hızlı ve yoğun bir biçimde görülmektedir. Bu durumun oluşmasında etken olan sebep küreselleşmedir. Küreselleşmenin gerekli kılmış olduğu sebeplerden dolayı toplumlar eskiye oranla daha fazla yabancı etmenle karşılaşmakta, bu durum da insanları ötekiyle her an burun buruna gelme risk ve imkânı bulunan bir hayat içine sokmaktadır (Eriksen, 2001; Akt. Özmen, 2006).

Demokrasi kültürünü benimsemiş insan, farkını ortaya koyar ve farklılıklara saygı ile yaklaşır. Ayrıca karşısındakini kendisi gibi olmaya, kendisi gibi düşünmeye ve davranmaya asla zorlamaz (Toktok, 2010). Saygı, çoğunlukla, ilişkide olunan, iletişim kurulan oluşumun - toplum- hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde bulundurarak bunlara önyargısız biçimde yaklaşmayı içeren bir kavramdır. İnsanların birlikte yaşaması için tüm değerlerin esası olan saygı, insanın karşısındaki insanı yetenekleriyle, zayıflıkları ve yanlışlarıyla, hakları ve ihtiyaçlarıyla olduğu gibi kabul etmektir (Pighin, 2005; Akt. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012).

Hoşgörü

Diğer insanları ırk, din, cinsiyetlerine, giyim tarzlarına, yasadıkları yerlere ve sahip oldukları paranın miktarına göre değil de karakterlerine, yeteneklerine, iletişimlerine göre yargılamayı, onlara karşı saygı duymayı, dinlemeyi ve onların bakış açılarını anlamaya çalışmayı içerir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında öğrencilere kazandırılması planlanan değerlerden biri olarak programda yer alan hoşgörü değeri bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı ve özgürlüklere önem verildiği günümüz modern, demokratik ve çoğulcu toplumlarında merkezi öneme sahip kavramlardan biri (Tatar, 2009) şeklinde tanımlanabilir. Hoşgörü toplumsal yapıda uzlaştırıcı özelliği ve temelinde kişiye saygının yer alışı nedenleri ile demokratik bir değer olarak nitelendirilmektedir. Hoşgörü değerine sahip bireyler farklı kişilerin benimsemediği bir düşünceyi, davranışı ya da inancı anlayışla karşılayarak, ona hoş bakabilirler. Toplumsal hayatta birliktelik için farklılığı zenginlik olarak görmemizi, hatalar karşısında özür dile erdemini bireylere kazandırmayı sağlayan etkin değerlerin başında gelmektedir.

Vatanseverlik

Halk dilinde “vatan aşkı” ve “milli sadakat”, vatanseverlik ve milliyetçilik eş anlamlı ifadeler gibi kullanılıyor olmasına (Viroli, 1997) rağmen vatanseverlik milliyetçilik duygusuyla yakın olmakla beraber, milliyetçilik her zaman vatanseverliği beraberinde getirmeyebilir. Benzer şekilde vatansever olmak içinde milliyetçi olmak şartı yoktur(Harut, 2004;Akt. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012). Vatanseverlik, sosyal bilgiler dersi öğretim programı kapsamında öğrenci düzeyi açısından doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları tanıma, koruma ve sevmeye olarak açıklanabilir.

En geniş anlamıyla vatanseverlik; halkın birbirine ve üstünde yaşadıkları toprağa bağlılıkları şeklinde tanımlanmaktadır. Halkın, üzerinde yaşadığı bu toprak parçasını sevmesi ona bağlı kalması ve onu koruması o halkın sahip olması gereken bir değer olarak

görülmektedir. İnsanların yaşadığı toprakları ve o topraklar üzerinde kurulmuş olan devleti koruması, ülkenin daha iyi bir geleceğe sahip olabilmesi için çaba göstermesi ve gerektiğinde vatanın istikbali için ölmeyi (şehitlik = en mukaddes ibadet) de göze alması onların vatanseverlik duygusuna sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılcan, 2013, Akt: Subaşı, 2014).

Yardımseverlik

Toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri artırıp kuvvetlendiren, eksikliklerin oluşmasını engelleyip insanlar arasındaki birliktelik boşluğunu dolduran bir duygu olarak görülen yardımseverlik; insanlar arasındaki insani niteliklerin ön plana çıkmasına yardımcı olduğu gibi insanlar arasındaki saygı, sevgi ve hoşgörüyü de pekiştirerek toplumlarda huzurun oluşmasına ve devam etmesine destek olmaktadır (Aktepe, 2010) Yardım, kendi gücünü ve imkanlarını başka kişilerin iyiliği için kullanmaktır. Yardımseverlik onay almak için değil diğerlerinin yaşamlarının önemi için zaman, para, yardım ve huzur sağlamayı içerir. Yardımseverlik, başkalarına gönüllü olarak yardım etme ve iş ile ilgili problemlerin oluşmasını engellemek için yapılan davranışlar (Podsakoff ve arkadaşları, 2000; Akt. Buluç, 2008) şeklinde tanımlandığı gibi, insanın kendi gücünü ve imkânlarını başka kişilerin (tanınan ya da tanınmayan) iyiliği için kullanmak şeklinde de ifade edilmektedir. Bu ifade şekliinden anlaşılan yardım etmek, muhtaç insanlara yardımcı olmak veya ihtiyaç sahiplerine yardım için kurulmuş çeşitli sosyal örgütlere bağışta bulunmak, oralarda karşılık beklemeden çalışmak yani oralara yardım etmeyi istemek duygusunun bir göstergesidir (Kolukısa, Oruç, Akbaba ve Dündar, 2005). Toplumların huzur içinde yaşamasını sağlamada önemli bir etken olan yardımseverlik değerinin önemini kaybetmemesi gelecek kuşaklara aktarılmasıyla mümkündür.

Metafor Kavramı

“Dilimize Fransızcadan geçmiş olan metafor kelimesi, istiare (benzetme) demektir ve bir edebiyat sanatıdır. Filozoflar (ve bazı büyük bilginler), felsefe ve ilim meselelerinin kolaylıkla anlaşılmasını sağlamak üzere, bu sanattan faydalanmışlardır. Nitekim, anlaşılması ve anlatılması oldukça güç olan bir meseleyi kolaylaştırmak amacıyla, birçok filozof, bazen o konuda bir teşbih (benzetme, istiâre, metafor) yapmak suretiyle, bu usulden faydalanmıştır” (Keklik 1984;Akt:Soydaş, 2010). “Metafor, bilişsel örgütlerimizin temel aracı olarak tanımlanabilir. Dilin, düşüncenin ve konuşmanın nasıl yapılandığını anlamamıza yardımcı olur” (Long and Richards, 1999). Aynı zamanda metafor “dil, düşüncenin ya da her ikisinin olağanüstü özellikleri olarak düşünülür” (Cameron 1999). “Aristotle”ya göre metafor dilin normal çalışma durumundan sapmasıdır” (Mahon 1999). Farklı anlamlar kazandırılarak dilin anlaşılmasıdır (Soydaş, 2010).

Klasik dil teorilerinde metaforlar, düşünce ürünü olarak değil sadece dilin bir malzemesi olarak görülmüştür. Ancak metaforik ifadeler ile günlük kullanım dili birbirinden ayrılmış: günlük dilin metafora sahip olmadığı ve metaforun günlük konuşma dilinin dışındaki durumlarda kullanıldığı düşüncesi savunulmuştur. Metafor romansal ya da şiirsel bir ifade olarak tanımlanmıştır (Lakoff 1993). Günümüz metafor anlayışına baktığımızda, metaforun günlük yaşamın içinde, dilin bir parçası haline geldiği ve metaforların insanların kavramları, olayları algılayış biçimlerinin farklı birer yansımaları olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kültürel geçmiş, toplum yapısı, bireysel gelişim ve dilin yapısı metaforlarla iletişim kurmayı etkiler. “Metaforlar hızlı ve etkili bir şekilde, iletişimin anlamlarını vurgular” (Burns 2001). Bu nedenle “metaforlarla iletişim kurma becerisi, anlık bir öğrenme değildir. Bu, her zaman yapılan ve günlük kullanıma sahip bir şeydir” (Burns 2001 Akt: Soydaş, 2010). Metafor normal kavramsal sistemi kaplar. Çünkü insan için önemli olan çoğu kavram ya

soyut ya da deneyimler de (duygular, düşünceler, zaman, vb) açıkça tasvir edilmemiştir. İnsanlar onları daha açık terimlerle, nesnelere ve bilinen diğer kavramların anlamlarıyla kavrar (Lakoff and Johnson 1980). Metaforlar ile anlamı anlaşılamayan kavramlar, yaşanmış ya da yaşanma olasılığı olan somut ifadeler yoluyla zihin tarafından daha kolay anlaşılır hale getirilir. Bu sayede kavram bir şey ifade etmese de kullanılan metafor anlamayı sağlar.

Saban (2004), metaforların olayların oluşumu ve işleyişi ile ilgili düşünceleri yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biri olduğunu savunmaktadır. Lui ve Lieberman ise metafor kavramını, oluşturulan kodlar aracılığıyla incelemiştir. Onlara göre; “Metafor, bir insanın etkileşim sonucu oluşan farklı hikâyelerini kodlar halinde biçimlendirmesidir. Bir insan bir hikâyeyi metaforla biçimlendirdiğinde, bu sistem kişinin anlatım biçimini kodlar halinde güncelleştirir. Bu kod doğrudan anlamlı olmayabilir, fakat kişiye düşüncelerini somutlaştırmada yardım eder” (Lui ve Lieberman 2005).

Metaforlar doğasında kavramsaldir. Dünyayı anlamak için kullanılan temel araçlar arasındadırlar. Sosyal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynayan metaforlar, soyut kavramların anlamını açıklamaya ve resimler oluşturmaya yardım ederler. Bu bazen dilde, bazen jest ve mimiklerde, bazen de grafik şeklinde gerçekleşir (Lakoff and Johnson 1980; Cherry and Spiegel 2006; Cameron 1999). Metaforlar gelenekseldir, kültürün özelliklerini yansıtır. Geleneksel algılananlar dışındaki metaforlar, düşsel ve yaratıcıdır. Böyle metaforlar davranışlara yeni bir anlayış katarak, geçmişe, günlük davranışlara, bilinenlere ve inançlara yeni anlamlar katabilirler (Lakoff and Johnson 1980).

Konu İle İlgili Gerçekleştirilen Araştırmalar

Yenilenen ilköğretim programlarında değerler ve değerlerin kazanımı ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan araştırmalar göz önüne alındığında, Türk Eğitim Sisteminde değerler ve değerler eğitiminin üzerinde çalışılan ve ilgi çeken bir konu olduğu

görülmektedir. Bununla birlikte değerler ve değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun karakter eğitimi programlarının gruplar üzerindeki etkileri, öğrenci ve öğretmenlerin değer tercihleri, duyuşsal amaçların kazanımı, eğitim programlarında değerlerin ne kadar yer aldığı, değerlerin kazanım düzeyi kapsamında olduğu belirlenmiştir. Aşağıda sırasıyla Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi ve buna ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforların incelenmesi konusunda gerçekleştirilmiş araştırmalar sunulmaktadır.

Revell (2002), “Öğrencilerin Karakter Eğitimine Tepkileri” başlıklı araştırmayı Amerika’da bulunan farklı devlet okullarında okuyan, farklı yaş gruplarındaki 700 öğrenciyle yapmıştır. Araştırmada öğrencilere vatandaşlık, Amerikalı olmak, ait olmak ve karakter eğitimine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Eğitim sürecinde yer alan etkenler sabit tutulmasına rağmen (öğretmen tutumları, kullanılan öğretim materyalleri, okulda uygulanan programlar, program için okulun sağladığı destek vb.) farklı okullarda aynı sınıf düzeyinde eğitim gören çocukların karakter eğitimine ilişkin inanç ve tutumları önemli derecede farklılık göstermiştir. Araştırmada öğrencilerin kişisel yaşantıları ile karakter eğitimine ait görüşleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır(Çelik, 2010).

Akbaş (2004), “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tez çalışmasında öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşlerini ele almış ve 8. Sınıf öğrencilerinin okulların genel amaçlarında belirtilen değerlere ulaşma düzeylerini öğrenci ve öğretmen görüşleri açısından değerlendirmiştir. Öğrencilerin kavradığı değerleri ölçmek amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği kullanılmıştır. Öğretmenlerin öğrenci değerleri ve değer öğretimine ilişkin görüşlerini almak için ise, öğretmen ölçeği geliştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında kız öğrenciler,

demokratik değerlere ve temel değerlere erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde ulaşmışlardır. Öğretmenlerin öğrenci değerlerine ilişkin puanları, öğrencilerin değer ölçeklerinden aldıkları puanlara göre daha düşüktür. Öğretmenler, değer öğretiminde çoğunlukla öğretmenin merkezde olduğu ve sözlü iletişime dayalı etkinlikler kullanmaktadırlar. Öğretmenler, okulda verilen değerlerin aile ve sosyal çevrede yeterince pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında işbirliği olmadığını ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiğini belirtmişlerdir (Çelik, 2014).

Headen (2006), “Kentte Bulunan Bir İlköğretim Okulundaki Karakter Eğitimi Program Önerilerinin Tanımlanması ve Eleştirel Yaklaşımla İncelenmesi” başlıklı araştırmasında geniş bir alanda uygulanmakta olan bir karakter eğitimi programının tanımlanması ve değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, okul yöneticileri ve öğretmenler programın, öğrenci katılımını artırdığını, öğrenciler arasında şiddet kullanımını ve okuldan kaçmayı azalttığını, öğrenci-personel ilişkisini ve öğrenciler arasındaki ilişkiyi pozitif etkilediğini, daha güvenli ve daha temiz sınıf ortamları sağladığını, iş tatminini artırdığını belirtmişlerdir (Çelik, 2010).

Aslan (2007), “Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında öğretmen görüşlerine göre, ilkokul öğrencilerinin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. İlkokullarda görevli 310 sınıf öğretmenine 49 maddeden oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmen görüşlerine göre, ilkokuldaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri yeterli düzeyde kazandıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğretmenlere göre, ilkokuldaki öğrencilere temel bilgi, beceri ve değerlerin yeterince kazandırılmamasının en önemli nedenleri; öğrenci velilerinin ilgisizliği, okullardaki öğrenci sayısının fazla olması, okulun kütüphane, laboratuvar, spor

salonu, toplantı ve gösteri salonu gibi destek hizmetlerinin yetersiz olması biçiminde sıralanmıştır.

Baydar (2009) tarafından yapılan İlköğretim Beşinci Sosyal Bilgiler programında yer alan değerlerin (adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık) eğitimini belirlemeye yönelik araştırmada beşinci sınıf öğrencilerinin bulunduğu örnekleme her değer için farklı öykülerden oluşan (adil olma, sorumluluk, dayanışma, tarihsel mirasa duyarlılık) ahlaki ikilem formları uygulanmıştır. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri göz önüne alınarak değerleri kazanım düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin değer kazanımının Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre genel olarak olması gereken düzeyde olduğu, bununla beraber yüksek öğrenimi tamamlamış ailelerin çocuklarının değer kazanımında öğrenim düzeyi düşük velileri olan öğrencilere göre daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Aladağ (2009) tarafından İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanacak olan değer öğretim programının öğrencilerin “sorumluluk” değerini kazanma ve gösterme düzeyine etkisini belirlemek üzere ön test – son test kontrol gruplu deneme modelinde yapılan araştırmanın bulgularına göre deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama sonrası “sorumluluk” değerine ilişkin, Sorumluluk Ölçeği, Bilişsel Düzey Ölçeği ve Duyuşsal Düzey Ölçeğinden elde etmiş oldukları puanlara göre deney grubu lehine anlamlı fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yiğittir (2009) İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerlerden random yöntemiyle belirlediği “sağlıklı olmaya önem verme, temizlik, yardımseverlik, bilimsellik, misafirperverlik, doğa sevgisi” ile 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki “estetik, tarihsel mirasa duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, doğal çevreye duyarlılık, akademik dürüstlük” değerlerinin kazanılma düzeyini ve farklı değişkenlerin değerlerin kazanılmasındaki etkisini belirleyebilmek amacıyla betimsel

yöntemde gerçekleştirdiği tez çalışmasının bulgularına göre; 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerlerin kazanılma düzeyi ile öğrencilerin cinsiyetleri arasında "doğa sevgisi, temizlik, yardımseverlik, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, çalışkanlık, tarihsel mirasa duyarlılık, akademik dürüstlük ve estetik" değerlerinde kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu, öğretmenlerin görüşme formunda verdikleri cevapların içerik analizinden ise değerler eğitimine Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde yer verilmesinin öğretmenlerce olumlu karşılandığı, değer öğretiminde tartışma, telkin, eleştirel yaklaşım, görsel materyal kullanımı ve anlatım tekniklerinin daha çok kullanıldığı; değer eğitiminde daha çok medya, aile ve toplumun etkilerinden kaynaklanan olumsuzlukların olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Güven ve Güven'in (2009), gerçekleştirdiği "ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme" başlıklı betimsel çalışmalarında, ilkokul 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören 564 öğrenciden veri toplanmış, verilerin analizine bağlı olarak ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma özelliklerinde, cinsiyet, sınıf düzeyi ve dersi sevme-sevmeme durumları açısından farklılık gösterdiklerini; öğrenim görülen ilköğretim okul değişkeninin metafor oluşturmada anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Soydaş (2010) öğrencilerin Hayat Bilgisi dersi programında yer alan demokrasi kavramını yaşamlarıyla ilişkilendirme biçimleri ve bu ilişkiyi yaşamlarının hangi alanlarında kullandıklarını incelediği araştırmada öğrencilerin demokrasi kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforları belirlemeye çalışmıştır. 17 ilköğretim okulunda öğrenim gören 1090 3. Sınıf öğrencisinden demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili 7 kavramdan oluşan görüşme formu ile veriler toplanmış, toplanan verilerin içerik analizi tekniği, yapılan gözlem ve görüşmelerle birlikte irdelenmesi sonucunda öğrencilerin metafor oluşturmada sorun yaşadıkları, genellikle yakın çevrelerindeki varlıklar üzerinden metafor oluşturmaya tercih ettikleri, metafor

oluşturmada cinsiyet değişkeni açısından farklılık görülmediği bununla beraber, hayat bilgisi dersi programında bulunan araştırma kapsamındaki kavramların, öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadığı görülmüştür.

Çengelci (2010), “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması” başlıklı doktora tezi çalışmasında ilköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin ne şekilde gerçekleştiğinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verilerine 22 öğrenci ve bir sınıf öğretmeninden, kişisel bilgi formu, yapılandırılmamış gözlem, video kayıtları ve araştırmacı günlüğü kullanılmasıyla ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımların telkin, soru-cevap, değer belirginleştirme ve örtük program yoluyla değerler eğitimi olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin değerler eğitimi yaklaşımlarını sistemli şekilde izlemediği, ders süresince plansız olarak yeri gelince değerler eğitimine yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminde son derece önemli bir yeri olduğuna inanırken, aile ve toplumun değerler eğitimini yeterince desteklememesi, sosyal medyanın olumsuz etkisi ve olumsuz arkadaşların etkisinin değerler eğitiminde yaşanan problemlerin başında geldiğini belirtmişlerdir.

Aktepe (2010) tarafından “ön test-son test kontrol gruplu deneysel” yöntem kullanılarak yapılan çalışmada, etkinlik temelli yardımseverlik değer eğitiminin uygulandığı deney grubu ile resmi program uygulanan kontrol grubunun tutumları arasında fark bulunup bulunmadığını belirleyebilmek amaçlanmıştır. Elde edilen bulgulara bağlı olarak yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretimin yapıldığı deney grubundaki öğrencilerin lehine tutum puanlarının arttığı görülmüştür.

Şahin (2010) tarafından “4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda bulunan değerlerin kazandırılması sürecine ilişkin görüşlerini belirlemeyi

amaçlayan araştırmada, tarama modeli kullanılmış, katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtların analizi sonucunda; katılımcı öğretmenlerin, değerleri toplum tarafından kabul edilen, davranışlara ve hayata yön veren, iyi vatandaş yetiştirmede önemli görülen unsurlar olarak tanımladıkları anlaşılmıştır.

Çelik'in (2010), ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin öğrencilere kazandırılma sürecinin öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesini amaçladığı tezinde tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğretmenlerinin sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerine yönelik davrandıkları ve kendilerinin de bu değerlere sahip olduklarına inandıkları belirlenmiştir. Yanı sıra, değerleri kazanmalarında en önemli etkenin aile olduğunu bunu sırasıyla, öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinin, arkadaşlarının ve çevresinin takip ettiğini açıklamışlardır. İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde, sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin gerek öğrenciler gerekse öğretmenler olumlu görüşlere sahip olmakla beraber, bu değerlerin kazandırılması ile ilgili uygulamada yaşanan sorunların ve eksikliklerin olduğu belirlenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 5 yıl süreyle kullanılmasına onay verdiği ve Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından basılan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile özel yayınevleri tarafından basılan 4., 5. ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında programın belirlediği değerlere hangi şekilde yer verildiğini ortaya koymak ve değer ve değerler eğitimi hakkında sosyal bilgiler branş öğretmenleri ile 4–5. sınıfları okutan sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan Topkaya (2011) tarafından gerçekleştirilen, araştırmanın bulgularına bağlı olarak, MEB'e bağlı yayınevlerinde hazırlanan sosyal bilgiler ders kitapları ile özel yayınevlerinde basılan sosyal bilgiler ders kitapları karşılaştırıldığında, özel yayınevleri tarafından bastırılan ders kitaplarında Sosyal

Bilgiler Dersi Öğretim Programının belirlediği değerlere daha etkili bir şekilde yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sancak, (2011) tarafından Mesneviden seçilen hikâyelerle, sosyal bilgiler 4. sınıf programında yer alan, “hoşgörü”, “yardımseverlik” ve “misafirperverlik” değerlerinin öğretiminin gerçekleştirilmeye çalışıldığı araştırmada nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması tekniği ve nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisiz (Bağımsız) örneklem t-test kullanmış, veri toplama sürecinde, uygulamalar video kamera ile kayıt altına alınmıştır. Öğrencilerle gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşme ve analizler sonucunda değerlerin, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm öğrencilere aynı oranda öğretilbileceği anlaşılmış, ayrıca Mesnevi’de yer alan hikâyelerin değer öğretimi alanında başarılı olduğu ve öğrencilerin çoğunu kazanımlara ulaştırmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) 8. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesini amaçlayan tez çalışmasında Kılcan (2013), öğrencilerin her bir değere ilişkin geliştirmiş oldukları metaforları, çizdikleri resim, karikatürler ve o değere ilişkin öğrencilere uygulanan yarı yapılandırılmış görüşmelerle incelemiş, katılımcıların büyük çoğunluğunun bilimselliği; “insanlara yol gösteren, yarar sağlayan ve insanlığı aydınlatan”, “bilimsel ortam” ve “araştırma ortamı” olarak algıladıklarını ve katılımcıların büyük çoğunluğunun yardımseverliği; “*yarar sağlayan, faydalı olan*” şeklinde algıladıkları, vatanseverliği ise “*fedakâr olunan*” olarak algıladıkları sonuçlarına ulaşmıştır.

Gümüş’ün (2016) “İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türk Büyüklerine Saygı, Aile Birliğine Önem Verme ve Vatanseverlik Değerlerinin Karma Yaklaşımına Dayalı Etkinliklerle Öğretiminin Öğrenci Tutumlarına Etkisi” başlıklı tezinde kapsama alınan

değerlerin öğretiminden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Deneysel yöntemde gerçekleştirilen araştırmada, deney grubunda karma yaklaşıma dayalı etkinliklerle değer eğitimi uygulamaları, kontrol grubunda ise kılavuz resmi program uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Her iki grubun tutumları arasındaki farkı belirlemek için ön test-son test kontrol gruplu yöntem kullanılan araştırmada nicel ve nitel veri toplama araçları birlikte kullanılmış deney işlemi sonucunda deney grubu öğrencilerinin kültürel değerlere sahip çıkan, aile geçmişlerini öğrenmeye istekli kişiler oldukları belirlenmiştir.

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin geliştirdikleri metaforları, bu metaforların hangi kavram kategorileri altında toplandığı, metaforların cinsiyete göre dağılımını ve oluşan metaforların sorumluluk tanımı ile uyumluluğunu belirlemeyi amaçlamış olan tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim modeli kullanan Güney'in (2017) 2015-2016 eğitim öğretim yılında Burdur ili Bucak ilçesi merkez ve köy ilkokullarından toplam dört okuldan 251 öğrenciden görüşme formu ile toplanan verileri analizi sonrası; öğrencilerin sorumluluk değerine ait geliştirdikleri metaforların günlük yaşamın içindeki olay ve varlıklarla ilgili olduğu ve metafor oluşturmada öğrencilerin sorun yaşamadıkları sonuçlarına ulaştığı belirlenmiştir.

Bölüm III

Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesine yönelik bilgi ve açıklamalar sunulmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada verilerin bir bütün olarak incelenebilmesi için; insanların yaşam tarzlarını, örgütsel yapılarını, öykülerini, toplumsal değişmeyi ve davranışlarını anlamaya yönelik bilgi üretme süreçlerinden biri olarak adlandırılan (Strauss ve Corbin, 1990) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada yonteme uygun olarak veri toplama araçlarından yapılandırılmış görüşme ve gözlem formu kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evrenini Çanakkale ilinde 2016/ 2017 eğitim öğretim döneminde 4. Sınıfta eğitim gören bütün öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise Çanakkale ili merkezinde bulunan kolay basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen “Onsekiz Mart, Barbaros Hayrettin Paşa, Hüseyin Akif Terzioğlu, Ticaret Borsası, Atatürk ve Özlem Kayalı İlkokullarında öğrenim gören 540 4. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Kullanılan örnekleme yöntemi sadece şans unsuruna göre öğelerin seçilmesine imkan sağlamakta olup, tabakalama, küme ya da sistematik örnekleme yöntemlerine göre daha kolay bir ulaşılabilirliğe imkan tanımaktadır.

Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Bu bölümde öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, kardeş sayısı, anne ve babalarının meslekleri, evinde çalışma odasının olup olmaması, özel ders alma durumu ve sosyal bilgiler karne notlarına ait bilgiler bulunmaktadır.

Katılımcıların cinsiyeti

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo:1

Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

CİNSİYET	F	%
KIZ	308	57,03
ERKEK	232	42,96
TOPLAM	540	100

Tablo 1. 'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin % 57,03 'ü (f=308) kız , %42,96'sı ise (f= 232) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, erkek ve kız öğrencilerin sayısında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Araştırmaya ait görüşme formları 730 öğrenciye uygulanmıştı ve 730 öğrenciden 540 tanesi metafor oluşturabilmiştir. Bunun sebebi araştırmaya katılan erkek öğrencilerin büyük çoğunluğunun verdiği cevaplar metafor oluşturamamıştır. Bu sebepten dolayı bu öğrencilerin formları geçersiz sayılmıştır. Bu yüzden kız ve erkek öğrencilerin frekansları arasında %15 lik bir farklılık söz konusudur.

Katılımcıların yaşları

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Öğrencinin Yaş Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	F	%
9	49	9,07
10	434	80,37
11	57	10,5
TOPLAM	540	100

Tablo 2.’ye göre katılımcıların yaşlarına bakıldığında katılımcıların %9,07’si (f=49) 9 yaşında, %80,37’si (f=434) 10 yaşında, %10,5’i (f=57) 11 yaşında olan öğrencilerden

oluşmaktadır. Tabloya göre en çok katılımcının 10 yaş grubundaki öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kardeş sayısı

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş bilgileri Tablo 3'te yer almaktadır. Ö77, Ö135, Ö371, Ö400 kodlu katılımcıların bu bölümü boş bıraktıkları görülmektedir.

Tablo 3.

Öğrencinin Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeş sayısı	F	%
Cevapsız	4	0,75
Yok	120	22,38
1 Kardeş	326	60,82
2 Kardeş	68	12,03
3 ve 3'ten fazla kardeş	22	4,02
TOPLAM	540	100

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin %22,38'inin (f=120) kardeşinin olmadığı, %60,82'sinin (f=326) bir kardeşe sahip olduğu, %12,68'inin (f=68) kendisi hariç 2 kardeşi olduğu ve %4,1'inin (f=22) 3 ve üzerinde kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunda bulunan öğrencilerin baba mesleği

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının mesleklerine ait veriler tablo 4'te yer almaktadır. Katılımcılardan Ö36, Ö360, Ö371, Ö433, Ö537 kodlu katılımcıların babasının mesleği bölümünü boş bıraktıkları görülmektedir.

Tablo 4.

Öğrencinin Baba Mesleği Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Meslek	F	%
Polis	27	5,04
Memur	70	13,08
Öğretim görevlisi	6	1,12
Öğretmen	41	7,66
Doktor	7	1,3
Okul müdürü	6	1,12
Asker	37	6,91
İşçi	46	8,5
Elektrikçi	11	2,05
Astsubay	16	2,9
Emekli	9	1,68
Mobilyacı	9	1,68
İnşaat mühendisi	11	2,05
Esnaf	18	3,36
Şoför	21	3,9
Çiftçi	6	1,12
Bankacı	7	1,3
Aşçı	7	1,3
Tamirci	10	1,86
Serbest meslek	35	6,5
Diğer	135	25,2
TOPLAM	535	100

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin babalarının % 13, 8'inin(f=70) memur, %8,5'inin (f=46) işçi, % 7,66'sının (f=41) öğretmen, % 6,91'inin (f=37) asker, %6,5'inin (f=35) serbest meslek, %5,04'ünün (f=27) polis, %3,9'unun (f=21) şoför, %3,36'sının(f=18) esnaf, %2,9'unun astsubay, %2,05'inin (f=11) inşaat mühendisi, %2,05'inin (f=11) elektrikçi, %1,86'sının (f=10) tamirci, %1,68'inin (f=9) emekli, %1,68'inin (f=9) mobilyacı, %1,3'ünün

(f=7) doktor, %1,3'ünün (f=7) bankacı, %1,3'ünün (f=7) aşçı, %1,12'sinin(f=6) öğretim görevlisi, %1,12'sinin (f=6) okul müdürü, %1,12'sinin (f=6) çiftçi olduğu görülmektedir. Geriye kalan %25,2'si (f=135) ise diğer meslek gruplarında çalışmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan öğrencinin anne mesleği

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerine ait meslek bilgileri tablo 5'te görülmektedir. Katılımcılardan Ö27, Ö36, Ö360, Ö371, Ö433, Ö537 kodlu katılımcıların annelerinin mesleği kısmını boş bıraktıkları görülmektedir.

Tablo 5.

Öğrencinin Anne Mesleği Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Meslek	F	%
Ev Hanımı	264	49,4
Memur	34	6,34
Sekreter	14	2,62
Öğretmen	74	13,85
Hemşire	35	6,5
Muhasebeci	8	1,5
Doktor	5	0,9
Aşçı	6	1,12
Temizlikçi	7	1,31
Esnaf	7	1,31
Diğer	80	14,9
TOPLAM	534	100

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin annelerinin %49,4'ünün (f=264) ev hanımı, %13,85'inin (f=74) öğretmen, %6,5'inin (f=35) hemşire, %6,34'ünün (f=34) memur, %2,62'sinin (f=14) sekreter, %1,5'inin (f=8) muhasebeci, %1,31'inin(f=7) esnaf, %1,31'inin (f=7) temizlikçi, %1,12'sinin (f=6) aşçı, %0,9'unun (f=5) da doktor olduğu görülmektedir. Katılımcıların annelerinin %14,9'u (f=80) diğer meslek gruplarında çalışmaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencinin çalışma odasına sahip olma durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine ait çalışma odalarının olup olmadığına dair bilgiler Tablo 6'da yer almaktadır. Katılımcılardan Ö9 ve Ö36 kodlu katılımcılar bu bölümü boş bırakmıştır.

Tablo 6.

Öğrencinin Çalışma Odasının Olup Olmaması Değişkenine ilişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Öğrencinin Çalışma Odası Var mı?	F	%
Evet	484	89,9
Hayır	54	10,1
Toplam	538	100

Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların %89,9'unun (f=484) kendine ait bir çalışma odasının bulunduğu, %10,1'inin (f=54) kendine ait bir çalışma odasının bulunmadığı görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özel ders alma durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin özel ders alma durumları Tablo 7'de verilmiştir. Katılımcılardan Ö1 ve Ö36 kodlu katılımcıların bu bölümü boş bıraktığı görülmüştür.

Tablo 7.

Öğrencinin Özel Ders Alma Durumu Değişkenine ilişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Özel Ders Alma Durumu	F	%
Etüt Merkezi	126	23,42
Eve Öğretmen Geliyor	31	5,76
Almıyor	287	53,34
Diğer	94	17,47
Toplam	538	100

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin %53,34'ünün (f=287) hiçbir özel ders almadığı, %23,42'sinin (f=126) etüt merkezine gittiği, %5,76'sının (f=31) evine öğretmen geldiği ve %17,47'sinin (f=94) başka yerlerden çeşitli kurslar (İngilizce, yüzme vb.) aldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersi karne notu

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersi karne notları Tablo 8'de gösterilmektedir. 59 katılımcının bu bölümü boş bıraktıkları görülmüştür.

Tablo 8.

Öğrencinin Sosyal Bilgiler Dersi Karne Notu Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sosyal Bilgiler Dersi Karne Notu	F	%
85-100	439	91,26
70-84	35	7,27
60-69	6	1,24
Diğer	1	0,2
Toplam	481	100

Tablo 8'e bakıldığında Öğrencilerin %91,26'sının (f=439) 85-100, %7,27'sinin (f=35) 70-84, %1,24'ünün (f=6) 60-69 arasında not değerlerine sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamasında belirlenen altı okulda bulunan öğrencilere görüşme formları dağıtılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken araştırma konusuyla ilgili önceden yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerle ilgili kişisel bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sorular öğrencilerin cinsiyeti, kaç kardeş oldukları, en sevdiği dersin ne olduğu, öğretmenlerinin cinsiyetinin ne olduğu gibi sorulardır. İkinci bölümde ise seçilen hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik boyutları da dikkate alınarak; boşluk doldurmalı ve öğrencilerin hayal güçlerini yansıtacakları, metaforlar

aracılığı ile ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin kendilerini ifade edecekleri sorular sorulmuştur. Örneğin “ Hoşgörüyübenzetirim. Çünkü..... “ şeklinde sorular yöneltilerek öğrencilerin bu sorulara cevap vermeleri ve düşüncelerini istedikleri biçimde açıklamaları istenmiştir. Uzman görüşü alınan ve ön uygulama yapıldıktan sonra son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırma verileri toplanmıştır.

Araştırmanın veri toplama sürecinin ikinci aşamasında ise belirlenen okullar arasından seçilen 3 okulda (Onsekiz Mart İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu, Atatürk İlkokulu) belirlenen birer şubede bir ay boyunca gözlem yapılarak öğrencilerin sınıf içinde hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerini ne derece yansıttıkları ekte sunulan gözlem formunda yer alan maddeler ışığında incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması için öncelikle Çanakkale il milli eğitim müdürlüğünden belirlenen okullarda (Onsekiz Mart İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu, Atatürk İlkokulu, Barbaros Hayrettin Paşa İlkokulu, Ticaret Borsası İlkokulu, Özlem Kayalı İlkokulu) araştırmanın yapılması için gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin alınmasından sonra belirlenen okullara belirlenen tarihlerde gidilerek görüşme formları araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Formlar uygulanırken araştırmacı formun uygulandığı ortamda bulunarak formlarla ilgili gerekli açıklamalara bulunmuştur. Öğrencilerin birçoğunun metafor kelimesiyle ilk defa karşılaşılıyor olmasından dolayı araştırmacı gerekli açıklamaları yapmış ve farklı alanlardan birkaç metafor örneği vermiştir. Ayrıca belirlenen okullarda (On Sekiz Mart İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu, Atatürk İlkokulu) belirlenen tarihlerde Sosyal Bilgiler dersine gözlemci olarak katılarak gözlem yapılmıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Bu araştırmada veriler iki aşamalı olarak toplanmıştır. İlk aşamada 6 okulda öğrencilerle görüşme yapılmış, ikinci aşamada ise random yolla seçilen ve izin alınan 3

ilkokula gidilerek bu katılımlı gözlem yapılmıştır. Yapılan bu görüşme ve gözlemler içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Yapılan analizde öncelikle oluşturulan metaforlar içinde bulunduğu kategoriye göre ayrılmıştır. Sonrasında her değer tanımı içinde bulunan açıklamalar göz önüne alınarak temalar oluşturulmuştur. Temaların içinde bulunan metaforlar ise benzerlik, çevresel etkiler, toplumsal değerler gibi etkiler göz önünde bulundurularak oluşturulan kodların içine alınmıştır. Bu kategori, tema ve kodlar tablo haline getirilerek sınıflanmışlardır. Sonrasında oluşturulan bu kategori tema ve kod içinde yer alan metaforlar ne kadar yazıldığı, hangi kod ve tema içinde bulunduğu bilgilerine dayanarak analiz edilmiştir. İçerik analizi ile araştırma yapılan konu ile ilgili bilgiler toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu süreç beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Verilerin ayıklanması, geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlama, kavramsal kategorilerin geliştirilmesi, geçerlilik ve son olarak nicel veri analizi aşaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği

Bu araştırmada elde edilen veriler, yalnızca araştırma kapsamına alınan ilkokullar için geçerli olup, öğrencilerin yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri cevaplar ve gözlemlerden elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır. Görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlandıktan sonra Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı Dr. Öğretim Üyesi Hulusi Geçgel ve Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sibel Güven'in incelemesi sağlanmış ve örnekleme olmayan 4 farklı sınıfa uygulanmıştır. Pilot uygulama ile soruların öğrencilerce anlaşılabilirliği test edilmiş, öğrencilerin yaklaşık %80'inin uygun metaforlar oluşturduğu görülerek araştırma sorularının anlaşılır ve uygun olduğuna karar verilmiştir.

Nitel veri analizinin son aşaması bulguların doğrulanması olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamada güvenilirlik belirleme olarak adlandırılabilir. Araştırmanın verilerinin doğrulanması/güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Bu aşamada araştırmacı, araştırma verilerini tekrar incelemiş ve

verilerin kodlamalarını kontrol etmiştir. Kodlar, kategoriler, temalar ve diğer tüm aşamalar kontrol edildikten sonra, nitel veri analizi sonucu elde edilen sonuçların, analize sokulan veri setini temsil düzeyini belirleyebilmek (Poggenpoel ve Myburgh, 2003Akt: Baltacı, 2017) için farklı kodlayıcılar (yukarıda isimleri yazılı uzmanlar) tarafından aynı veri setine ilişkin kodlama yapılması sağlanmıştır. Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirligi %84 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik değerinin %70 ve üzerinde çıkması, araştırma verileri için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

Bölüm IV

Bulgular Ve Yorum

Bu bölümde araştırma problemi ve alt problemlere ilişkin bulgular kategorilere ayrılarak tablolaştırılmıştır.

Katılımcıların saygı değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.

Bu bölümde “Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin saygıyı ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları kategoriler aşağıda verilmektedir.

Saygıyı bir üstünlük simgesi olarak görmek. Üstünlük temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik üstünlük temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
SAYGI	ÜSTÜNLÜK	AİLE BÜYÜKLERİ	Baba (9), anne (15), annebaba(9), dedem (1), anneannem (1)	35	14
		YAKIN ÇEVRE	Ailem (17), büyüklerimiz (30), öğretmenim (15), kendim(5), arkadaşım(12), ablam(2), kardeş(3), okul(1)	85	34
		DUYGU	Empati(1), duygu(5), disiplin(1), sevmek(2), sevgi(28), hoşgörü(9), terbiyeli olmak(1), şevkat(1), takdir görmek(1), emek(5), iyilik(1), kalp(4), terbiye(4), sorumluluk(2), özen göstermek(1)	66	26
		STATÜ	Liderlik(1), ululuk(1), ağaç(3), insan(9), öğrencilik(1), insanlık(1), varlık(2), messi(3), öküzle yavru köpek (1), çiçek (2), çocuklar(4) erkeklik(1), kuzum(1), peluş ayı(1), herkes (3), Galatasaray(1), papatya(1), fidan(1), uçak(1), otobüs(1), gül(2), hayvan(1), kitap(1), bebek(1) Atatürk(10)	54	21
		TOPLUMSAL KURAL	Barış(1), düşünce(1), bayram(1), güzel dil(1), yardım etmek(1), görgü kuralı(3), temizlik(1), kural(2)	11	4
TOPLAM:				251	100

Tablo 9'a göre Saygı kategorisine ait “ üstünlük” teması içinde toplam 251 adet metafor oluşturulmuştur. Tabloya bakıldığında aile büyükleri, yakın çevre, duygu, statü ve

toplumsal kural olmak üzere toplam 5 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Aile büyükleri koduna ait; baba (9), anne (15), anne-baba(9), dedem (1), anneannem (1) metaforları olmak üzere 5 farklı toplam 35 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan anne 15 kez yazılmıştır ve bu tema içinde en çok yazılan metafor olmuştur. Sonrasında 9'ar kez yazılan baba ile anne ve baba metaforları 2. Sırayı almaktadır. Bunlar dışında dedem ve anneannem metaforları birer kez yazılmıştır.

Yakın çevre koduna ait; Ailem (17), büyüklerimiz (30), öğretmenim (15), kendim(5), arkadaşım(12), ablam(2), kardeş(3), okul(1)metaforları olmak üzere 8 farklı toplam 85 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan büyüklerimiz metaforu 30 kez yazılarak bu kod içindeki en fazla yazılan metafor olmuştur. Ailem metaforu 17 kez, öğretmenim metaforu 15 kez ve arkadaşım metaforu 12 kez yazılarak bu metafordan sonraki sırayı almaktadır. Bunun dışında kendim metaforu 5 kez, kardeş metaforu 3 kez, ablam metaforu 2 kez ve okul metaforu 1 kez yazılmışlardır.

Duygu koduna ait; Empati(1), duygu(5), disiplin(1), sevmek(2), sevgi(28), hoşgörü(9), terbiyeli olmak(1), şevkat(1), takdir görmek(1), emek(5), iyilik(1), kalp(4), terbiye(4), sorumluluk(2), özen göstermek(1) olmak üzere 15 farklı toplam 66 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan sevgi metaforu 28 kez yazılarak en çok yazılan metafor olmuştur. Hoşgörü metaforu da 9 kez yazılarak ikinci sırayı almaktadır. Bu metaforlar dışında duygu ve emek metaforları 5 kez, kalp ve terbiye metaforları 4 kez, sorumluluk ve sevmek metaforları 2 kez yazılmıştır. Bunlar dışında kalan empati, disiplin, terbiyeli olmak, şevkat, takdir görmek, iyilik, özen göstermek metaforları ise 1 kez yazılarak en az yazılan metaforlar olmuşlardır.

Statü koduna ait; Liderlik(1), ululuk(1), ağaç(3), insan(9), öğrencilik(1), insanlık(1), varlık(2), messi(3), öküzle yavru köpek (1), çiçek (2),çocuklar(4), erkeklik(1), kuzum(1), peluş ayı(1), herkes (3), Galatasaray(1), papatya(1), fidan(1), uçak(1), otobüs(1), gül(2),

hayvan(1), kitap(1), bebek(1) Atatürk(10) olmak üzere 24 farklı toplam 54 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 16 tanesi 1 kez yazılmıştır. Atatürk metaforu 10 kez yazılarak bu kod içinde en fazla yazılan metafor olmuştur. İnsan metaforu ise 9 kez yazılarak onu takip etmektedir. Bunlar dışında; çocuklar metafor 4 kez, ağaç, Messi ve herkes metaforları 3 kez, varlık, çiçek ve gül metaforları 2 kez yazılmıştır. Sadece 1 kez yazılan metaforlar ise, liderlik, ululuk, öğrencilik, insanlık, öküzle yavru köpek, erkeklik, kuzum, peluş ayı, Galatasaray, papatya, fidan, uçak, otobüs, hayvan, kitap, bebek metaforlarıdır.

Toplumsal kural koduna ait; Barış(1), düşünce(1), bayram(1), güzel dil(1), yardım etmek(1), görgü kuralı(3), temizlik(1), kural(2) metaforları olmak üzere 8 farklı toplam 10 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. bu koda ait metaforlar arasında görgü kuralı metaforu 3 kez yazılarak en çok yazılan metafor olmuştur. Bunun dışında kural metaforu 2 kez, barış, düşünce, bayram, güzel dil, yardım etmek, temizlik metaforları 1'er kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerinden örnekler sunulmuştur;

“Saygıyı öğretmenime benzetirim. Çünkü öğretmenimiz bizim ondan kaç yaş daha küçük olmamıza rağmen bize saygılı davranır.” (Ö81,K)

“Saygıyı Atatürk’e benzetirim. Çünkü Atatürk çok saygılıydı. Büyüklerine olsun, kendisine olsun, şehitlerine olsun çok saygılıydı.” (Ö186, K)

“Saygıyı kitaba benzetirim. Çünkü kitap bize saygıyı ve diğer her şeyi öğretir.” (Ö300, E)

“Saygıyı bayrama benzetirim. Çünkü amca, dayı, teyze, hala gibi akrabalarımızla buluşuyoruz onlara saygılı davranıyoruz.” (Ö347,K)

“Saygıyı kurallara benzetirim. Çünkü hayatımızda bazı kurallar vardır, bu kurallar herkese göre aynıdır bana göre saygı yazılı olmayan kurala benzer. Her yerde onu kullanmalıyız.” (Ö443, K)

“Saygıyı görgü kuralına benzetirim. Çünkü büyüklerimize saygılı olmalıyız bu da bir görgü kuralıdır.” (Ö447, K)

“Saygıyı anneye benzetirim. Çünkü annem bana sevgiyi saygıyı öğretir, beni büyütür.” (Ö502, K)

“Saygıyı okula benzetirim. Çünkü orada öğretmenlerime saygı duyarım.”(Ö511,E)

Saygıyı yararlılık olarak görmek. Yararlılık temasına ait oluşturulan kod ve metaforlar

Tablo 10 da verilmiştir.

Tablo 10.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü ...” sorusuna yönelik yararlılık temasında oluşturulan metaforlar ve dâhil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
SAYGI	YARARLILIK	DUYGU	Hoşgörü(28), yardımseverlik(4), iyilik(8), paylaşmak(2), arkadaşlık(4), mutluluk(20), sevgi(56), gülümsemek(1), kibarlık(2), duyarlılık(1), huzur(1), duygu(9), dürüstlük(10), değer(1), nazırlık(2), güven(2), dostluk(3), önemsemek(4), heyecan(1)	159	65
		DOĞAL ÇEVRE	İnsan(11), köpek(2), meyve(1), bitki(1), ağaç(3), gül(1), tavşan(2), çiçek(4), kelebek(2), güneş(1), küstüm çiçeği(1), kuşlar(1)	30	13
		AHLAKİ DEĞER	İyi davranmak(7), güzellik(2), arkadaş(4), güzel davranış(2), anlamaya çalışmak(1), yardım(2), barış(1), demokrasi(1), insanlık(2), beraberlik(2), adalet(3), ailem(2), davranış(1), güvenli kişiler(1), güzel insan(1), özgürlük(1), güzel ahlaklılık(1), ahlak(1), ihtiyaç(1), iyilik(4), yaşam(1), anlaşma(1), sanat(1), elbise(1)	44	18
		GÜVEN	Kum(1), içi mücevher dolu taş(1), hedıye(1), hobi(1), saat(1), spor(1), çanta(1), hava(1), kupa(1), sis(1), buzdolabı(1), başarı(1), dünya(1)	13	5
TOPLAM:				246	100

Tablo 10 incelendiğinde saygı kategorisi içinde yer alan yararlılık temasına ait duygu, doğal çevre, ahlaki değer ve güven olmak üzere 4 adet kod bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar;

Duygu koduna ait; hoşgörü (28), yardımseverlik(4), iyilik(8), paylaşmak(2), arkadaşlık(4), mutluluk (20), sevgi (56), gülümsemek(1), kibarlık(2), duyarlılık (1), huzur (1), duygu (9), dürüstlük(10), değer(1), naziklik(2), güven(2), dostluk(3), önemsemek(4), heyecan(1) olmak üzere 19 farklı toplam 159 adet metaforun oluşturulduğu görülmektedir. Duygu koduna ait oluşturulan metaforların 56'sının sevgi metaforu olduğu ve bu metaforun en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. 28 kez yazılan hoşgörü metaforu da ikinci en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında mutluluk 20 kez, dürüstlük 10 kez, duygu 9 kez, iyilik 8 kez, yardımseverlik, arkadaşlık ve önemsemek 4 kez, dostluk 3 kez, paylaşmak, kibarlık, naziklik ve güven 2 kez yazılmıştır. Gülümsemek, duyarlılık, huzur, değer ve heyecan ise 1 kez yazılmıştır.

Doğal çevre kodunu; İnsan(11), köpek(2), meyve(1), bitki(1), ağaç(3), gül(1), tavşan(2), çiçek(4), kelebek(2), güneş(1), küstüm çiçeği(1), kuşlar(1) olmak üzere toplam 30 adet metafor oluşturulmuştur. Bu koda ait oluşturulan metaforlardan en çok tekrarlanan metaforun insan (9) metaforu olduğu görülmektedir. Bunun dışında çiçek (4), ağaç (3), tavşan (2) , köpek ve kelebek metaforlarının oluşturulduğu görülmektedir. Meyve, bitki, gül, güneş, küstüm çiçeği ve kuşlar metaforlarının birer kez yazıldığı görülmektedir.

Ahlaki değer kodunu; İyi davranmak(7), güzellik(2), arkadaş(4), güzel davranış(2), anlamaya çalışmak(1), yardım(2), barış(1),demokrasi(1), insanlık(2), beraberlik(2), adalet(3), ailem(2), davranış(1), güvenli kişiler(1), güzel insan(1), özgürlük(1), güzel ahlaklılık(1), ahlak(1), ihtiyaç(1), iyilik(4), yaşam(1), anlaşma(1), sanat(1), elbise(1) olmak üzere toplam 44 metafor oluşturulmuştur. Bu koda ait metaforlardan iyi davranmak (7) , iyilik (4) ve arkadaş (4) metaforları frekans dağılımı olarak en çok tekrarlanan metaforlar olmuşlardır.

Adalet metaforu 3 kez güzel davranış, yardım, insanlık, beraberlik ve adalet metaforlarının 2 kez, anlamaya çalışmak, barış, demokrasi, davranış, güvenli kişiler, güzel insan, özgürlük, güzel ahlak, ahlak, ihtiyaç, yaşam, anlaşma, sanat ve elbise metaforlarının bir kez tekrarlandığı görülmektedir.

Güven kodunu; Kum(1), içi mücevher dolu taş(1), hediye(1), hobi(1), saat(1), spor(1), çanta(1), hava(1), kupa(1), sis(1), buzdolabı(1), başarı(1),dünya(1) toplam 13 metafor oluştuğu görülmektedir. 13 tane metaforun da 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Saygıyı sevgiye benzetirim. Çünkü saygılı olursak insanlar bizi sever.” (Ö118, E)

“Saygıyı beraberliğe benzetirim. Çünkü insanlar beraber olmak için birbirine saygı duymalıdır.” (Ö188, K)

“Saygıyı iyiliğe benzetirim. Çünkü eve gelen misafirlere saygıda kusur etmiyoruz. Hem bizim onları ne kadar sevdiğimizi hem de ne kadar iyi bir insan olduğumuzu anlıyorlar.” (Ö260, K)

“Saygıyı tavşana benzetirim. Çünkü tavşanlar hiçbir canlıya zarar vermez.” (Ö277, E)

“Saygıyı çantaya benzetirim. Çünkü çantada hiçbir şey hareket etmez. O yüzden çantaya benzetirim.”(Ö314,E)

“Saygıyı havaya benzetirim. Çünkü hava olmasa ve başka insanlara hava vermeseydi ölürlerdiler ama hava istemediği kişiye de oksijen veriyor.” (Ö319,E)

“Saygıyı kupaya benzetirim. Çünkü bir kupa nasıl kazanılıyorsa insan da saygıyı başka bir insana saygı göstererek kazanır.” (Ö320, E)

“Saygıyı kelebeğe benzetirim. Çünkü kelebekler narin ve bir gün yaşar o yüzden saygı olmadığında kelebek ölür.”(Ö359, K)

Saygıyı kutsallık olarak görmek. Kutsallık temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik kutsallık temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
SAYGI	KUTSALLIK	İNANÇ	Allah(7), göz(1), tohum(1), önemli olgu(1), deniz(1), beyaz diş(1), çiçek(4)	16	38
		DUYGU	Arkadaşlık(4), önemsemek(1), sonsuzluk(1)	6	11
		AHLAKİ	Eşitlik(1), dürüstlük(2), iyilik(2), ahlaki duruş(1),	8	22
		DEĞER	ahlak(1), insan(1)		
		MİLLİ BİLİNÇ	Atatürk(11), asker(1), millet(1)	13	30
TOPLAM :				43	100

Tablo 11’e bakıldığında saygı kategorisine ait kutsallık temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar inanç, duygu, ahlaki değer ve milli bilinçtir.

İnanç kodunu; Allah(7), göz(1), tohum(1), önemli olgu(1), deniz(1), beyaz diş(1), çiçek(4) olmak üzere toplam 16 adet metaforun oluşturduğu görülmektedir. Bu metaforlardan Allah metaforu 7 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Çiçek metaforu 4 kez yazılarak 2. Sırada yazılan metafor olurken, göz, tohum, önemli olgu, deniz ve beyaz diş metaforlarının bir kez yazıldığı görülmüştür.

Duygu koduna ait; Arkadaşlık(4), önemsemek(1), sonsuzluk(1) olmak üzere 3 farklı toplam 6 adet metafor oluşturulmuştur. 4 kez yazılan arkadaşlık metaforunun en fazla yazılan metafor yazıldığı görülmektedir. Bunun dışında önemsemek ve sonsuzluk metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Ahlaki değer kodu; Eşitlik(1), dürüstlük(2), iyilik(2), ahlaki duruş(1), ahlak(1), insan(1) olmak üzere toplam 8 adet metafordan oluşmuştur. Dürüstlük ve iyilik metaforlarının 2 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Bunların dışında eşitlik, ahlaki duruş, ahlak ve insan metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Milli bilinç kodu ise; Atatürk(11), asker(1), millet(1) olmak üzere toplam 13 adet metafor tarafından oluşturulmuştur. Atatürk metaforu 11 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Asker ve millet metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Saygıyı sonsuzluğa benzetirim. Çünkü hiçbir zaman bitmez, saygı var olan kişi de bitmez, gücünü asla yitirmez.” (Ö24,K)

“Saygıyı tohuma benzetirim. Çünkü tohum olmazsa ağaç olmaz, saygı olmadan da insanlık olmaz.” (Ö90, K)

“Saygıyı Atatürk’e benzetirim. Çünkü Atatürk saygın insanlardan biriydi.” (Ö113, E)

“Saygıyı Allah’a benzetirim. Çünkü Allah bize yardım eder, yoldaş olur.” (Ö147, E)

“Saygıyı ahlaki duruşa benzetirim. Çünkü saygı insanda olması gereken en önemli özelliktir.” (Ö167, K)

“Saygıyı çiçeğe benzetirim. Çünkü çiçek narindir ve saygı da narindir. Bir kez saygısını kaybedince bir daha zor düzelir.” (Ö265,K)

“Saygıyı beyaz dişe benzetirim. Çünkü saygının içinde siyahlık yoktur.” (Ö293,E)

Katılımcıların hoşgörü değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar

Bu bölümde “Hoşgörü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin hoşgörü ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları kategoriler aşağıda verilmektedir.

Sevgi saygı geliştirme. Sevgi saygı geliştirme temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12.

Hoşgörüyü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik saygı sevgi oluşturma temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	SEVGİ SAYGI GELİŞTİRME	YAKIN ÇEVRE	Aile(3), öğretmenim(8), annem(14), dostluk(5), anne baba(3), arkadaşım(14), babam(1), dedem(1), abim(1), kardeş(2), kuzenim(2), kendim(3), ablam(2), anneannem(1), aile büyükleri(5), dedem ve nenem(1)	66	27
		DUYGU	Saygı(84), empati(1), duygu(9), sevgi(54), kibarlık(1), iyilik(2), nezaket(1)	152	62
		UYUM	Kalbimiz(1), kardeşlik(2), herkes(1), güler yüzlülük(1), çocuklar(2), güzel söz(1), insanlar(1), koltuk(1), korumak(1), bitki(1), vatanım(1), bir çift küpe ve kolye(1), birlik beraberlik(1), önemsemek(1), ağaç kökleri(1)	17	7
		YÜCELTME	Atatürk(4), Allah(2), Mevlana(1), messi(1), top(1), çiçek(1) bayrak (1)	11	4
TOPLAM :				246	100

Tablo 12’ye bakıldığında hoşgörü kategorisine ait sevgi saygı geliştirme temasında 4 adet kodun bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar yakın çevre, duygu, uyum ve yüceltmedir.

Yakın çevre koduna ait; Aile(3), öğretmenim(8), annem(14), dostluk(5), anne baba(3), arkadaşım(14), babam(1), dedem(1), abim(1), kardeş(2), kuzenim(2), kendim(3), ablam(2), anneannem(1), aile büyükleri(5) dedem ve nenem(1) olmak üzere toplam 66 adet metafor bulunmaktadır. Annem ve arkadaşım metaforunun 14 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Öğretmenim metaforunun 8 kez yazılarak en fazla tekrar edilen ikinci metafor olduğu görülmektedir. Bunun dışında dostluk ve aile büyükleri metaforlarının 5 kez,

anne baba ve kendim metaforlarının 3 kez, kardeş, kuzenim ve ablam metaforlarının 2 kez tekrar ettiği görülmektedir. Ayrıca babam, dedem, abim, dedem ve nenem, ve anneannem metaforlarının bir kez yazıldığı görülmektedir.

Duygu metaforuna ait; Saygı(84), empati(1), duygu(9), sevgi(54), kibarlık(1), iyilik(2), nezaket(1) olmak üzere 7 farklı toplam 152 adet metafor oluşturulmuştur. Saygı metaforunun 84 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. sevgi metaforunun 54 kez yazılarak en fazla yazılan 2. Metafor olduğu görülmektedir. Duygu metaforunun 9 kez, iyilik metaforunun 2 kez, kibarlık ve nezaket metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Uyum metaforunu; kalbimiz(1), kardeşlik(2), herkes(1), güler yüzlülük(1), çocuklar(2), güzel söz(1), insanlar(1), koltuk(1), korumak(1), bitki(1), vatanım(1), bir çift küpe ve kolye(1), birlik beraberlik(1), önemsemek(1), ağaç kökleri(1) olmak üzere toplam 17 adet metafor oluşturulmuştur. Kardeşlik ve çocuklar metaforlarının 2 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Kalbimiz, herkes, güler yüzlülük, güzel söz, insanlar, koltuk, korumak, bitki, vatanım, bir çift küpe ve kolye, birlik beraberlik, önemsemek ve ağaç kökleri metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Yüceltme metaforunda; Atatürk(4), Allah(2), Mevlana(1), Messi(1), top(1), çiçek(1), bayrak(1) olmak üzere toplam 11 adet metafor oluşturulmuştur. Atatürk metaforunun 4 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Allah metaforu 2 kez yazılarak en fazla yazılan ikinci metafordur. Mevlana, Messi, top, bayrak ve çiçek metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü saygıya benzetirim. Çünkü hoşgörü bana insanların birbirine duyduğu saygıyı anlatıyor.” (Ö43, K)

“Hoşgörüyü dostluğa benzetirim. Çünkü hiç tanımadığın birine hoşgörülü davranırsan onunla dost olabilirsin.” (Ö96, E)

“Hoşgörüyü sevgiye benzetirim. Çünkü hoşgörü güzel bir şey, hoşgörüyle karşılaşan insanlar her zaman sevgi bulur. O yüzden sevgiye benzetiyorum.” (Ö128, E)

“Hoşgörüyü iyiliğe benzetirim. Çünkü karşımdaki kişiyi hoşgörüyle karşılırsam ona iyilik yapacağımı düşünüyorum.” (Ö157, K)

“Hoşgörüyü *kalbimize benzetirim. Çünkü hoşgörü kalpte başlar.*” (Ö163, K)

“Hoşgörüyü *anneme benzetirim. Çünkü annem ailedeki herkesi ayrı ayrı çok sever.*” (Ö208, E)

“Hoşgörüyü *dedem ve neneme benzetirim. Çünkü hayatı boyunca dedem nenemi mutlu etmek için yaşadı, nenem de onun için yaşadı.*” (Ö251, K)

“Hoşgörüyü *kardeşliğe benzetirim. Çünkü bana hoşgörülü davranan kişiyle ben kendimi kardeş hissedirim.*” (Ö391, K)

Olumlu düşünce. Olumlu düşünce temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13.

Hoşgörüyü...benzetirim. Çünkü ...” sorusuna yönelik olumlu düşünce temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	OLUMLU DÜŞÜNCE	YAKIN ÇEVRE	Sınıfım(1), arkadaşlarım(13), annem(2), çevrem(1), kendim(7), ablam(1), öğretmenim(2), hayatım(1)	29	19
		DUYGU	İyi niyet(1), mutluluk(26), anlayış(4), düşünce(1), sevgi(3), iyilik(8), sevinç(1), duygu(3), önyargısızlık(1), duyarlılık(2), arkadaşlık(6), yardımseverlik(5), kibarlık(1), huzur(1), kızmamak(1), bağımsızlık(1), anlaşmazlıkların çözümü(1), pembe bir bulut(1)	67	44
		DOĞA	Pamuk(3), bebek(2), insanlar(11), her şey(2), hayvanlar(1), canlılar(1), çocuk(1), gül(1), herkes(2), güneş(3), kelebek(5), güzellik(1), hiçbir şey(1), gökkuşağı(1),çiçek(3)	38	25
		STATÜ	Meslek(1), bilgi(1), barış(1), melek(1), gözlük(1), ışık(1), zaman(1), okul(1), öğretmen(1), mimarlar(1), tavşan(1), şiir(1), marketçi(1), ders(1), başarı(1), küpe(1), eşitlik(1)	17	11
TOPLAM:				151	100

Tablo 13' e bakıldığında hoşgörü kategorisine ait olumlu düşünce temasında 4 adet kodun bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar; yakın çevre, duygu, doğa ve statü olarak sıralanmaktadır.

Yakın çevre kodunda; Sınıfım(1), arkadaşlarım(13), annem(2), çevrem(1), kendim(7), dedem ve nenem(1), ablam(1), öğretmenim(2), hayatım(1) olmak üzere toplam 29 adet metafor oluşturulmuştur. Arkadaşlarım metaforunun 13 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Kendim metaforunun 7 kez yazılarak en çok yazılan 2. Metafor olduğu görülmektedir. Annem ve öğretmenim metaforları 2 kez, sınıfım, çevrem, dedem ve nenem, ablam ve hayatım metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Duygu metaforunda; İyi niyet(1), mutluluk(26), anlayış(4), düşünce(1), sevgi(3), iyilik(8), sevinç(1), duygu(3), önyargısızlık(1), duyarlılık(2), arkadaşlık(6), yardımseverlik(5), kibarlık(1), huzur(1), kızmamak(1), bağımsızlık(1), anlaşmazlıkların çözümü(1), pembe bir bulut(1) olmak üzere toplam 67 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 26 kez yazılan mutluluk metaforu en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. İyilik 8 kez, arkadaşlık 6 kez yazılarak en fazla yazılan diğer metaforlar olmuşlardır. Yardımseverlik 5 kez, anlayış 4 kez, sevgi ve duygu 3 kez, duyarlılık 2 kez, iyi niyet, düşünce, sevinç, önyargısızlık, kibarlık, huzur, kızmamak, bağımsızlık, anlaşmazlıkların çözümü ve pembe bir bulut 1 kez yazılmıştır.

Doğa kodunu; Pamuk(3), bebek(2), insanlar(11), her şey(2), hayvanlar(1), canlılar(1), çocuk(1), gül(1), herkes(2), güneş(3), kelebek(5), güzellik(1), hiçbir şey(1), gökkuşağı(1), çiçek(3) olmak üzere toplam 38 adet metafor oluşturmuştur. İnsanlar metaforu 11 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Kelebek 5 kez, pamuk, güneş ve çiçek 3 kez, bebek, her şey ve herkes 2 kez, hayvanlar, canlılar, çocuk, gül, güzellik, hiçbir şey ve gökkuşağı 1 kez yazılmıştır.

Statü kodunda; Meslek(1), bilgi(1), barış(1), melek(1), gözlük(1), ışık(1), zaman(1), okul(1), öğretmen(1), mimarlar(1), tavşan(1), şiir(1), marketçi(1), ders(1), başarı(1), küpe(1), eşitlik(1) olmak üzere 17 tane metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bütün metaforlar 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü bir pamuğa benzetirim. Çünkü pamuk yumuşaktır ve eğer hoşgörülü olursak karşımızdakilere yumuşak davranır onları kırmayız.”(Ö36, K)

“Hoşgörüyü anlayışa benzetirim. Çünkü hoşgörülü olmazsak aynı zamanda anlayışsız da olmuş oluruz.” (Ö55, K)

“Hoşgörüyü çiçeğe benzetirim. Çünkü çiçeğin bir yaprağı kopunca hoşgörüm yok olmuş olur.” (Ö83, K)

“Hoşgörüyü bilgiye benzetirim. Çünkü bilgi yanlış yazıları siler, hoşgörü de aramızdaki kötülükleri siler.” (Ö92, E)

“Hoşgörüyü mutluluğa benzetirim. Çünkü insanlar her şeyi hoşgörüyle karşılarsa bizde mutlu oluruz.” (Ö95, E)

“Hoşgörüyü duyarlılığa benzetirim. Çünkü duyarlı insanlar aynı zamanda hoşgörülüdür.” (ö124, E)

“Hoşgörüyü öğretmene benzetirim. Çünkü öğretmenler bize sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü öğretiyor.” (Ö152, K)

“Hoşgörüyü gözlüğe benzetirim. Çünkü o olmadan gerçeği göremeyiz.” (Ö249, K)

“Hoşgörüyü zamana benzetirim. Çünkü insanlar zaman geçtikçe hoşgörüyü anlar ve hoşgörü gösterirler.” (Ö288, E)

“Hoşgörüyü mimarlara benzetirim. Çünkü mimarlar bize bu hoşgörüyü yapmasaydı biz evsiz kalırdık.” (Ö314, E)

“Hoşgörüyü *şüre* benzetirim. Çünkü *hoşgörü başkalarının düşüncelerini hoş görmek demektir. Şiirlerde bir sürü kıta vardır. Her kıtada başka bir düşünce, bunların hepsi hoş görülerek yazılmıştır.*” (Ö372, K)

“Hoşgörüyü *küpeye* benzetirim. Çünkü *hoşgörü takı gibi hayatı süsler.*” (Ö474, K)

Ahlaki değer. Ahlaki değer temasında yer alan kodlar ve metaforlar tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14.

“Hoşgörüyü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik ahlaki değer temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	AHLAKİ DEĞER	DUYGU	Ceylan(1), fedakarlık(1), mutluluk(1), dürüstlük(3), sevgi(1), yardımseverlik(2), ihtiyaç(1), kibarlık(4), duyarlılık(2), sabır(1), iyilik(12), naziklik(2), dürüstlük(1), anlayış(4), empati(1), kardeşlik(1), arkadaşlık(4)	42	29
		YAKIN ÇEVRE	Anne baba(1), ailem(10), babam(4), abim(3), kendim(1), arkadaşım(3), teyzem(1), annem(2), öğretmenler(5)	30	24
		UYUM	Köprü(1), insanları düşünmek(1), iç güzellik(1), anlamak(1), uçurum atılan taş(1), saf Birsu(1), güzel söz(1), yardımlaşma(1), düğme(1), giysiler(1), iyi kalplilik(1), birini uyarmak(1), insanlık(1), dinlemek(1), akıllı telefon(1), insan iskeletindeki kaslar(1), davranış(1), önem(1), ahlak kuralları(1), vücut(1), toplum(1), barış(1), paylaşmak(1)	23	16
		STATÜ	Anneler(1), insan(13), diş fırçası(1), ağaç(1), can(1), Peygamberimiz(2), Atatürk(5), misafir(2), suarez(2), hayvanlar(1), Mevlana (19)	48	34
TOPLAM:				143	100

Tablo 14 incelendiğinde hoşgörü kategorisine ait ahlaki değer temasında 4 tane kod oluştuğu görülmektedir. Bu kodlar; duygu, yakın çevre, uyum ve statüdür.

Duygu koduna ait; Ceylan(1), fedakarlık(1), mutluluk(1), dürüstlük(3), sevgi(1), yardımseverlik(2), ihtiyaç(1), kibarlık(4), duyarlılık(2), sabır(1), iyilik(12), naziklik(2), dürüstlük(1), anlayış(4), empati(1), kardeşlik(1), arkadaşlık(4) olmak üzere toplam 42 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Bu metaforlardan 12 kez yazılan iyilik metaforu en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında anlayış, kibarlık ve arkadaşlık metaforları 4 kez, dürüstlük metaforu 3 kez, yardımseverlik, duyarlılık ve naziklik değerleri 2 kez yazılmıştır. Ceylan, fedakarlık, mutluluk, sevgi, ihtiyaç, sabır, dürüstlük, empati ve kardeşlik değerleri 1 kez yazılmıştır.

Yakın çevre koduna ait; Anne-baba(1), ailem(10), babam(4), abim(3), kendim(1), arkadaşım(3), teyzem(1), annem(2), öğretmenler(5) olmak üzere toplam 30 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 10 kez yazılan ailem metaforu en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında öğretmenler 5 kez, babam 4 kez, abim ve arkadaşım 3 kez, annem 2 kez, anne baba, kendim ve teyzem 1 kez yazılmıştır.

Uyum koduna ait; Köprü(1), insanları düşünmek(1), iç güzellik(1), anlaşmak(1), uçuruma atılan taş(1), saf bir su(1), güzel söz(1), yardımlaşma(1), düğme(1), giysiler(1), iyi kalplilik(1), birini uyarmak(1), insanlık(1), dinlemek(1), akıllı telefon(1), insan iskeletindeki kaslar(1), davranış(1), önem(1), ahlak kuralları(1), vücut(1), toplum(1), barış(1), paylaşmak(1) olmak üzere toplam 23 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan tüm metaforların 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Statü koduna ait; anneler(1), insan(13), diş fırçası(1), ağaç(1), can(1), Peygamberimiz(2), Atatürk(5), misafir(2), Suarez(2), hayvanlar(1), Mevlana (19) olmak üzere 11 farklı toplam 48 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Oluşturulan metaforlardan 19 kez yazılan Mevlana metaforunun en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. insan

metaforunun da 13 kez yazılarak 2. en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Atatürk 5 kez, Peygamberimiz, misafir ve suarez metaforları 2 kez, anneler, diş fırçası, ağaç, can ve hayvanlar metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü ceylana benzetirim. Çünkü ceylan kibar, hoşgörülü diye düşünüyorum.” (Ö3, K)

“Hoşgörüyü ağaca benzetirim. Çünkü ağaçlar hayvanlara yuva ve oksijen verir.” (Ö72, K)

“Hoşgörüyü diş fırçasına benzetirim. Çünkü dişimizi fırçaladıkça dişlerimiz temizlenir. Hoşgörülü olunca da kişiliğimiz temizlenir.” (Ö79, K)

“Hoşgörüyü ağaca benzetirim. Çünkü hoşgörünün kökleri yani kuralları vardır.” (Ö121, E)

“Hoşgörüyü Mevlana’ya benzetirim. Çünkü Mevlana hoşgörülü biri olduğu için hiç kimsenin kalbini kırmıyor ona kendimizi benzetmeliyiz.” (Ö137, E)

“Hoşgörüyü saf bir suya benzetirim. Çünkü hoşgörülülerin içi affedici ve saftır.” (Ö170, K)

“Hoşgörüyü insanlığa benzetirim. Çünkü hoşgörü insanlığın bir simgesidir. Ben hoşgörülüyüm, hoşgörülülere severim.” (Ö176, K)

“Hoşgörüyü düğmeye benzetirim. Çünkü ceketten ayrılmaz aynı hoşgörü gibi.”

(Ö247, K)

“Hoşgörüyü peygamberimize benzetiriz. Çünkü o çok hoşgörülü bir insandı. Bizlere örnek gösterilecek tek insandır.” (Ö290, E)

“Hoşgörüyü giysilere benzetirim. Çünkü giysiler bizi soğuk ve sıcaktan korur, hoşgörü de korur.” (Ö511, E)

Katılımcıların vatanseverlik değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar

Bu bölümde “Vatanseverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin vatanseverliği ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Bu temalar vatanseverlik değerinin

tanımından yola çıkarak oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları temalar aşağıda verilmektedir.

Milletin farkında olmak. Milletin farkında olma temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15.

“Vatanseverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik milletin farkında olma temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
VATANSEVERLİK	MİLLETİN FARKINDA OLMAK	TOPLUM	Sevgi(27), düşünce(1), birbirine yürekten bağlı	86	43
		BİLİNCİ	insanlar(1), insanlar(7), herkes(1), hoşgörü(2), ülkem(5), milletimiz(7), vatan(7), vatandaş(1), kardeşlik(3), aile sevgisi(3), al bayrak(1), vatandaşın ruhu(1), Türk bayrağı(1), ülkesine bağlı insanlar(1), millet sevgisi(1), devlet(1), beraberlik(1), toplum(1), Türkler(1), ev(1), insanlık(1), dostluk(1), arkadaşlık(1), aile(2), babam(1), Atatürkçülük(1), annem ve babam(4), ağaç(1)		
		TÜRK	Atatürk(63)		
		BÜYÜKLERİ		63	32
		ÖNEM	Ailem(1), bir hayvanın düşünceleri(1), görev(4), iyilik(4), yardımseverlik(4), insan(4), güven(1), ihtiyaç(1), yardımlaşma(1), saygı(7), anne sevgisi(1), sincap(1), annem(5), Arda turan(2), hediye(1), çiçek(1), öğretmenim(1), trafik(1), güzellik(1), doğruluk(1)	43	22
		ÖZGÜRLÜK	Hürriyet(1), Türkiye(5), Özgüven(1), bağımsızlık(1)	8	4
TOPLAM:				200	100

Tablo 15'e bakıldığında vatanseverlik kategorisine ait milletin farkında olma temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar; toplum bilinci, Türk büyükleri, önem ve özgürlüktür.

Toplum bilinci koduna ait; Sevgi(27), düşünce(1), birbirine yürekten bağlı insanlar(1), insanlar(7), herkes(1), hoşgörü(2), ülkem(5), milletimiz(7), vatan(7), vatandaş(1), kardeşlik(3), aile sevgisi(3), al bayrak(1), vatandaşın ruhu(1), Türk bayrağı(1), ülkesine bağlı insanlar(1), millet sevgisi(1), devlet(1), beraberlik(1), toplum(1), Türkler(1), ev(1), insanlık(1), dostluk(1), arkadaşlık(1), aile(2), babam(1), Atatürkçülük(1), annem ve babam(4) olmak üzere toplam 86 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Sevgi metaforunun 27 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu, insanlar, milletimiz ve vatan metaforlarının 7 kez yazılarak en fazla yazılan 2. metaforlar oldukları yine tablo 15'de görülmektedir. Bunların dışında ülkem 5 kez, annem ve babam 4 kez, kardeşlik ve aile sevgisi 3 kez, hoşgörü ve aile 2 kez yazılmıştır. Düşünce, birbirine yürekten bağlı insanlar, herkes, vatandaş, al bayrak, vatandaşın ruhu, Türk bayrağı, ülkesine bağlı insanlar, millet sevgisi, devlet, beraberlik, toplum, Türkler, ev, insanlık, dostluk, arkadaşlık, babam ve Atatürkçülük 1 kez yazılmıştır.

Türk büyükleri koduna ait sadece Atatürk metaforu oluşturulmuştur. Atatürk metaforunun 63 kez yazıldığı görülmektedir.

Önem koduna ait; Ailem(1), bir hayvanın düşünceleri(1), görev(4), iyilik(4), yardımseverlik(4), insan(4), güven(1), ihtiyaç(1), yardımlaşma(1), saygı(7), anne sevgisi(1), sincap(1), annem(5), Arda Turan(2), hediye(1), çiçek(1), öğretmenim(1), trafik(1), güzellik(1), doğruluk(1) olmak üzere 20 farklı toplam 43 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Bu metaforlardan saygı metaforunun 7 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu söylenebilir. Bunun dışında annem 5 kez yazılarak en fazla yazılan 2. metafor olmuştur. Görev, iyilik, yardımseverlik ve insan metaforları 4 kez yazılmıştır. Arda Turan 2

kez, ailem, bir hayvanın düşünceleri, güven, ihtiyaç, yardımlaşma, anne sevgisi, sincap, hediye, çiçek, öğretmenim, trafik, güzellik ve doğruluk 1 kez yazılmıştır.

Özgürlük koduna ait; Hürriyet(1), Türkiye(5), Özgüven(1), bağımsızlık(1) olmak üzere 4 farklı toplam 8 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan Türkiye metaforu 5 kez yazılarak en çok yazılan metafor olmuştur. Hürriyet, Özgüven ve bağımsızlık metaforları ise 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Vatanseverliği Atatürk’e benzetirim. Çünkü Atatürk vatanını çok sever ve çok sayardı.”

(Ö6, K)

“Vatanseverliği Türkiye’ye benzetirim. Çünkü Türkiye’de vatan sevgisi çok azamidir.”

(Ö23, K)

“Vatanseverliği milletimize benzetirim. Çünkü milletimizde vatanseverlik duygusu fazlalıkla vardır.”(Ö82, K)

“Vatanseverliği kardeşliğe benzetirim. Çünkü vatanımız bir kardeş gibidir. El ele verildiğinde her işin üstünden gelinebilir.” (Ö158, K)

“Vatanseverliği aile sevgisine benzetirim. Çünkü vatani bir eve, içindeki vatandaşları aile üyelerine benzetiyorum.” (Ö159, K)

“Vatanseverliği yardımseverliğe benzetirim. Çünkü yardımseverler okulsuz yerlere okul yaparak yardım etmiş olurlar.” (Ö197, E)

“Vatanseverliği ülkeme benzetirim. Çünkü ülkemizdeki insanlar vatanseverdir.” (Ö223, E)

“Vatanseverliği eve benzetirim. Çünkü vatanseverliği evimi sevmek gibi hissederim.” (Ö281, E)

“Vatanseverliği dostluğa benzetirim. Çünkü vatan herkesin herkesi sevdiği yerdir.” (Ö400, K)

“Vatanseverliği ağaca benzetirim. Çünkü vatanseverlik vatanına bağlı demektir. Ağaç da toprağa bu şekilde bağlıdır.” (Ö500, K)

Ülkeyi yüceltme. Ülkeyi yüceltme temasında yer alan kodlar ve metaforlar tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16.

“Vatanseverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik ülkeyi yüceltme temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
VATANSEVERLİK	ÜLKEYİ YÜCELTME	DUYGU	Sevgi(32), mutluluk(4), duygu(1), fedakarlık(1), anne ve çocuk(1), gurur(2), saygı(2), iyilik(2), aşık(1), bağımlılık(2), ihtiyaç(1)	49	33
		LİDERLİK	Atatürk(40), asker(2), cumhurbaşkanımız(2)	44	29
		SEMBOL	Vatan(10), şiir(1), bayrak(5), Türkiye(1), Dünya(1), ay yıldız(1)	19	13
		ETKİLİLİK	Kendim(4), ailem(2), kalp(2), insan(9), vatani koruyan kişi(2), hayvanlar(1), yardımlaşma(2), düşünce(1), sözünde durmak(1), yüreklilik(1), ülkeyi değerli kılmak(1), vatani satmamak(1), güzellik(1), çiçek(2), halam(1), eğitim(1), canlı(1), vatani düşünmek(1), görüş(1), yaşam(1), vatana iyi bakmak(1), dostluk (1)	37	25
TOPLAM:				149	100

Tablo 16’ya bakıldığında vatanseverlik kategorisine ait ülkeyi yüceltme temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar; duygu, liderlik, sembol ve etkililik olarak sıralanmaktadır.

Duygu koduna ait; Sevgi(32), mutluluk(4), duygu(1), fedakarlık(1), anne ve çocuk(1), gurur(2), saygı(2), iyilik(2), aşık(1), bağımlılık(2), ihtiyaç(1) olmak üzere toplam 49 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Sevgi metaforunun 32 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmüştür. 4 kez yazılan mutluluk metaforu ise ikinci en fazla yazılan metafordur. Gurur, saygı, iyilik ve bağımlılık 2 kez, duygu, fedakarlık, anne ve çocuk, aşık ve ihtiyaç 1 kez yazılmıştır.

Liderlik koduna ait; Atatürk(40), asker(2), cumhurbaşkanımız(2) olmak üzere 3 farklı toplam 44 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan Atatürk metaforu 40 kez yazılarak bu temada en fazla yazılan metafor olmuştur. Bunun dışında asker ve cumhurbaşkanımız metaforları 2 kez yazılmıştır.

Sembol koduna ait; Vatan(10), şiir(1), bayrak(5), Türkiye(1), Dünya(1), ay yıldız(1) olmak üzere 6 farklı toplam 19 adet metafor oluşturulmuştur. Vatan metaforu 10 kez yazılarak bu kategoride en çok yazılan metafor olmuştur. 5 kez yazılan bayrak metaforu 2. en çok yazılan metafor olmuştur. Şiir, Türkiye, dünya ve ay yıldız metaforları 1 kez yazılmıştır.

Etkililik koduna ait; Kendim(4), ailem(2), kalp(2), insan(9), vatani koruyan kişi(2), hayvanlar(1), yardımlaşma(2), düşünce(1), sözünde durmak(1), yüreklilik(1), ülkeyi değerli kılmak(1), vatani satmamak(1), güzellik(1), çiçek(2), halam(1), eğitim(1), canlı(1), vatani düşünmek(1), görüş(1), yaşam(1), vatana iyi bakmak(1) olmak üzere 21 farklı toplam 37 adet metafor oluşturulmuştur. İnsan metaforu 9 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Kendim metaforu 4 kez yazılarak en fazla yazılan 2. Metafor olmuştur. Ailem, kalp, vatani koruyan kişi, yardımlaşma ve çiçek 2 kez yazılmıştır. Hayvanlar, düşünce, sözünde durmak, yüreklilik, ülkeyi değerli kılmak, vatani satmamak, güzellik, halam, eğitim, canlı, vatani düşünme, görüş, yaşam ve vatana iyi bakmak metaforları ise 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Vatanseverliği kendime benzetirim. Çünkü ben de vatanım Türkiye’yi çok seven ve ona önem gösteren biriyim.”(Ö38, K)

“Vatanseverliği mutluluğa benzetirim. Çünkü vatanımın olması en büyük mutluluktur.”
(Ö61, K)

“Vatanseverliği Atatürk’e benzetirim. Çünkü Atatürk vatanını düşünüp halkı kurtarmış, vatanını sevmiş.” (Ö145, K)

“Vatanseverliği insanlara benzetirim. Çünkü vatani koruyan ve seven insan her zaman vatanını sevdiği ve koruduğunu belirtir ve kanıtlar.” (Ö260, K)

“Vatanseverliği Atatürk’e benzetirim. Çünkü Atatürk vatani için çok çalıştı ve çabaladı.”
(Ö287, E)

“Vatanseverliği Arda Turan’a benzetirim. Çünkü Türkiye’yi temsil ediyor.” (Ö327, E)

“Vatanseverliği eğitime benzetirim. Çünkü ülkesi için yararlı olmayan kişi vatanını da sevmez.” (Ö329, E)

“Vatanseverliği bayrağa benzetirim. Çünkü o bizim bağımsızlığımızdır.” (Ö336, K)

“Vatanseverliği çiçeğe benzetirim. Çünkü o da insanın kalbinde açar.” (Ö392, K)

“Vatanseverliği bayrağımıza benzetirim. Çünkü vatanımız temsil eden güzel bayrağımız vatanımızı temsil ederek vatanseverliği oluşturur.” (Ö 444, K)

“Vatanseverliği dostluğa benzetirim. Çünkü dostluk ayrılmaz ve bölünmezdir, vatan da ayrılmaz ve bölünmezdir.” (Ö504, K)

Ülke için kendini feda etmek. Ülke için kendini feda etmek temasında yer alan kodlar ve metaforlar tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17.

“Vatanseverliği ...benzetirim. Çünkü ...” sorusuna yönelik ülkeye kendini feda etmek temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
VATANSEVERLİK	ÜLKE İÇİN KENDİNİ FEDA ETMEK	CANINDAN	Asker(47), vatan için ölmek(5), vatani	91	48
		VAZGEÇMEK	kurtarmak(2), şehitlerimiz(18), kahramanlık(4), ölmek(1), vatani korumak(6), savaş(4), Mehmetçik(2), Çanakkale savaşları(1), mücadele(1)		
		LİDERLİK	Atatürk(62)	62	32
		GEÇMİŞE	Vatan ruhu(1), sevgi(2), saygı(2), atalarımız(2),	17	9
		SAYGI	seyit onbaşı(2), Atatürk'ü sevmek(1), bağımsızlık(1), dedem(1), önemsemek(1), yurdum(1), vatan(1), sahip çıkmak(1), şehitlere önem vermek(1)		
		FEDAKÂRLIK	İyi insan(1), canlılar(1), annem(1), insanlar(5), vicdan(1), cesaret(3), çanta(1), yardımseverlik(1), dünya(1), ailem(1), hayat(1), herkes(1), barış(1), kendim(1), dayanışma(1)	21	11
TOPLAM:				191	100

Tablo 17 incelendiğinde vatanseverlik kategorisine ait ülkeye kendini feda etmek temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar; canından vazgeçmek, liderlik, geçmişe saygı ve fedakarlıktır. Canından vazgeçmek koduna ait; Asker(47), vatan için ölmek(5), vatani kurtarmak(2), şehitlerimiz(18), kahramanlık(4), ölmek(1), vatani korumak(6), savaş(4), Mehmetçik(2), Çanakkale savaşları(1), mücadele(1) olmak üzere toplam 91 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan asker metaforu 47 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Şehitlerimiz metaforu 17 kez yazılarak 2. en fazla yazılan metafor olmuştur. Vatani korumak 6 kez, vatan için ölmek 5 kez, kahramanlık ve

savaş 4 kez, vatani kurtarmak ve Mehmetçik 2 kez, ölmek, Çanakkale savaşları ve mücadele 1 kez yazılmıştır.

Liderlik koduna ait Atatürk metaforu oluşturulmuştur. Bu metaforun 62 kez yazıldığı görülmektedir.

Geçmişe saygı koduna ait; Vatan ruhu(1), sevgi(2), saygı(2), atalarımız(2), seyit onbaşı(2), Atatürk'ü sevmek(1), bağımsızlık(1), dedem(1), önemsemek(1), yurdum(1), vatan(1), sahip çıkmak(1), şehitlere önem vermek(1) olmak üzere 13 farklı toplam 17 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan sevgi, saygı, atalarımız ve seyit onbaşı 2 kez yazılarak en fazla yazılan metaforlar olmuşlardır. Bunların dışında vatan ruhu, Atatürk'ü sevmek, bağımsızlık, dedem, önemsemek, yurdum, vatan, sahip çıkmak ve şehitlere önem vermek metaforları 1 kez yazılmıştır.

Fedakarlık koduna ait; İyi insan(1), canlılar(1), annem(1), insanlar(5), vicdan(1), cesaret(3), çanta(1), yardımseverlik(1), dünya(1), ailem(1), hayat(1), herkes(1), barış(1), kendim(1), ağaç(1), dayanışma(1) olmak üzere 16 farklı toplam 21 adet metafor oluşturulmuştur. İnsanlar metaforu 5 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Cesaret metaforu ise 3 kez yazılmıştır. Bu metaforlar dışında diğer metaforlar 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Vatanseverliği vatan için ölmeye benzetirim. Çünkü vatan çok önemlidir vatanımı sevmezsem hayatın bir anlamı kalmaz ve aynı zamanda insanlar seni sevmez, hoşgörülü olmaz ve saygı da duymaz.” (Ö39, K)

“Vatanseverliği askerlere benzetirim. Çünkü askerler vatanları için şehit düşüp ölmekten hiç korkmuyorlar. Onlar tam bir vatan aslanları.” (Ö136, E)

“Vatanseverliği şehitlere benzetirim. Çünkü onlar bizim için bu topraklarda canlarını vermişlerdir.” (Ö165, K)

“Vatanseverliği Atatürk’e benzetirim. Çünkü şimdi bu cennet vatanda yaşıyorsak Atatürk ve silah arkadaşlarına borçluyuz. Allah’ıma şükürler olsun onun gibi birini bize verdi.”

(Ö251, K)

“Vatanseverliği askerlere benzetirim. Çünkü askerler her gün bizim için vatan elden gitmesin diye eksi kırk derecede nöbet tutuyorlar.” (Ö305, E)

“Vatanseverliği Seyit Onbaşı’ya benzetirim. Çünkü Seyit Onbaşı yaklaşık 250 kiloluk mermiyi kaldırdı.” (Ö338, K)

“Vatanseverliği dedeme benzetirim. Çünkü dedem vatanı için öldü.” (Ö451, K)

Katılımcıların yardımseverlik değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar

Bu bölümde “Yardımseverliğibenzetirim. Çünkü.....” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin yardımseverliği ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Bu temalar yardımseverlik değerinin tanımından yola çıkarak oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları temalar aşağıda verilmektedir.

İyilik. Yardımseverlik temasında oluşturulan kod ve metaforlar tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18.

“Yardıms severliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik iyilik temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
YARDIMSEVERLİK	İYİLİK	DUYGU	Mutluluk(14), duygu(5), saygı(4), hoşgörü(26), iyilik(35), sevgi(24), acımak(2), kibarlık(1), alçakgönüllülük(1), merhamet(1), iyimserlik(1), gurur(1)	115	63
		YAKIN ÇEVRE	Kendim(4), ailem(3), öğretmenler(4), arkadaşlarım(10), dayım(1), annem(1)	23	13
		AHLAKİ DEĞER	Hayvanlar(4), duyarlılık(1), kalp(7), bulutlar(1), hayat(2), güzel davranış(1), herkes(3), ihtiyaç(1), dolap (1), iyiler(3), ampul(1), yardım(7), güzellik(3), güneş(1), pamuk şeker(1), eğlenmek(1), her şey(1), doktor(1), yaşlı (1)	41	22
		İNANÇ	Allah(1), yardımcı melek(1), insan(1), kahramanlık(1), vatanım(1)	5	3
TOPLAM:				184	100

Tablo 18 incelendiğinde yardıms severlik kategorisine ait iyilik temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar; duygu, yakın çevre, ahlaki değer ve inançtır. Duygu koduna ait; mutluluk(14), duygu(5), saygı(4), hoşgörü(26), iyilik(35), sevgi(24), acımak(2), kibarlık(1), alçak gönüllülük(1), merhamet(1), iyimserlik(1), gurur(1) olmak üzere toplam 115 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. 35 kez yazılan iyilik metaforu en fazla yazılan metafordur. Sevgi metaforu 24, hoşgörü metaforu 26 kez yazılarak iyilik metaforundan sonra en çok yazılan metaforları oluşturmaktadırlar. Bunlar dışında; mutluluk 14 kez, duygu 5 kez, saygı 4 kez, acımak 2 kez, kibarlık, alçakgönüllülük, merhamet, iyimserlik ve gurur 1 kez yazılmıştır.

Yakın çevre koduna ait; Kendim(4), ailem(3), öğretmenler(4), arkadaşlarım(10), dayım(1), annem(1) olmak üzere 6 farklı toplam 20 adet metafor oluşturulmuştur. 10 kez yazılan arkadaşlarım metaforu en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında kendim ve öğretmenler 4 kez, ailem 3 kez, dayım ve annem 1 kez yazılmıştır.

Ahlaki değer koduna ait; Hayvanlar(4), duyarlılık(1), kalp(7), bulutlar(1), hayat(2), güzel davranış(1), herkes(3), ihtiyaç(1), dolap (1), iyiler(3), ampul(1), yardım(7), güzellik(3), güneş(1), pamuk şeker(1), eğlenmek(1), her şey(1), doktor(1), yaşlı (1) olmak üzere 19 farklı toplam 41 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan yardım ve kalp metaforları 7 kez yazılarak en fazla yazılan metaforlar olmuşlardır. Bunlar dışında; hayvanlar 4 kez, herkes, iyiler ve güzellik 3 kez, hayat 2 kez, duyarlılık, bulutlar, güzel davranış, ihtiyaç, dolap, ampul, güneş, pamuk şeker, eğlenmek, her şey, yaşlı ve doktor 1 kez yazılmıştır.

İnanç koduna ait; Allah(1), yardımcı melek(1), insan(1), kahramanlık(1), vatanım(1) olmak üzere 5 farklı toplam 5 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforların tamamı 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Yardımseverliği mutluluğa benzetirim. Çünkü insan mutlu oldukça yardımsever olur.”
(Ö5, K)

“Yardımseverliği sevgiye benzetirim. Çünkü yardım etmek sevgiyi anlatır.” (Ö64, K)

“Yardımseverliği bulutlara benzetirim. Çünkü bir kişiye yardım ettiğimde kendimi rahat, iyi ve bulutların üzerindeymiş gibi hissederim.” (Ö82, K)

“Yardımseverliği iyiliğe benzetirim. Çünkü iyilik yaparsan yardımsever olursun.”(Ö114, E)

“Yardımseverliği bir ampule benzetirim. Çünkü ampul yanarken yardımseverlik, ışığını ihtiyacı olan kişilere yansıtır. Eğer sönerse yardım biter.” (Ö123, E)

“Yardımseverliği bir kalbe benzetirim. Çünkü yardımseverlik insanın kalbini yumuşatır. Onun mutlu olmasını sağlar, yüzünü güldürür.” (Ö156, K)

“Yardımsaverliği *güneş*e benzetirim. Çünkü *güneş* bizim dünyamızı aydınlatıyor.” (Ö279, E)

“Yardımsaverliği *saygıya* benzetirim. Çünkü *bir arkadaşımın kalemi veya başka bir eşyası yere düştüğünde eşyasını ona veririz ve saygılı oluruz.*” (Ö396, K)

“Yardımsaverliği *kahramanlığa* benzetirim. Çünkü *insan savaşlarda değil iyilik yaparak kahraman olur.*” (Ö510, E)

Cömert davranmak. Cömert davranmak temasında yer alan kod ve metaforlar tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19.

“Yardımsaverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik cömert davranmak temasında oluşturulan metaforlar ve dâhil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
YARDIMSEVERLİK	CÖMERT DAVRANMAK	YAKIN ÇEVRE	Ablam(2), kuzenim(2), kendim(4), çocuklar(2), baba(5), öğretmenim(10), annem ve babam(2), babaannem(1), annem(19), kardeşim(3), abim(1), arkadaşlarım(19), anneannem(1), dedem(1), teyzem(1), ailem(2)	75	43
		DUYGU	Hoşgörü(1), saygı(2), acımak(2), sevgi(1)	6	3
		GEREKLİLİK	Yardım etmek(27), yardım edenler(5), insanlar(22), ilk yardım çantası(1), hemşire(1), akıllı tahta(1), süt(1), hayat kurtarmak(1), doktorlar(2), para vermek(1), yara bandı(1), ağaçlar(1), bulaşık makinesi(2), Gözlük (1)	67	39
		İÇTENLİK	Doğa(1), kalp(1), çocukluk(1), köpekler(1), el(1), hayvanlar(4)	9	5
		ÖRNEK OLMAK	Hız. muhammed(1), teknoloji(1), peygamberler(1), süper kahraman(1), Ronaldo(1), Atatürk(10), suarez(1), melek(1)	17	10
TOPLAM				174	100

Tablo 19 incelendiğinde yardımseverlik kategorisine ait cömert olma temasında 5 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar; yakın çevre, duygu, gereklilik, içtenlik ve örnek olmaktır.

Yakın çevre koduna ait; ablam(2), kuzenim(2), kendim(4), çocuklar(2), baba(5), öğretmenim(10), annem ve babam(2), babaannem(1), annem(19), kardeşim(3), abim(1), arkadaşlarım(19), anneannem(1), dedem(1), teyzem(1), ailem(2) olmak üzere 16 farklı toplam 86 adet metafor oluşturulmuştur. 19 tane yazılan arkadaşım ve annem metaforları en fazla yazılan metaforlardır. 10 kez yazılan öğretmenim metaforu en fazla yazılan 2. metafordur. Bunların dışında; baba 5 kez, kendim 4 kez, kardeşim 3 kez, ablam, kuzenim, çocuklar, annem ve babam ve ailem 2 kez, babaannem, abim, anneannem, dedem ve teyzem 1 kez yazılmıştır.

Duygu koduna ait; Hoşgörü(1), saygı(2), acımak(2), sevgi(1) olmak üzere 4 farklı toplam 6 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan 2 kez yazılan saygı ve acımak metaforları en fazla yazılan metafor olmuştur. Hoşgörü ve sevgi metaforları 1 kez yazılmıştır.

Gereklilik koduna ait; Yardım etmek(27), yardım edenler(5), insanlar(22), ilk yardım çantası(1), hemşire(1), akıllı tahta(1), süt(1), hayat kurtarmak(1), doktorlar(2), para vermek(1), yara bandı(1), ağaçlar(1), bulaşık makinesi(2) olmak üzere 13 farklı toplam 67 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan 27 kez yazılan yardım etmek metaforu en fazla yazılan metafor olmuştur. İnsanlar metaforu 22 kez yazılarak 2 metafor olmuştur. Yardım edenler 5 kez, bulaşık makinesi ve doktorlar 2 kez, ilk yardım çantası, hemşire, akıllı tahta, süt, hayat kurtarmak, para vermek, yara bandı ve ağaçlar 1 kez yazılmıştır.

İçtenlik koduna ait; Doğa(1), kalp(1), çocukluk(1), köpekler(1), el(1), hayvanlar(4) olmak üzere 6 farklı toplam 9 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlardan 4 kez

yazılan hayvanlar metaforu en fazla yazılan metafor olmuştur. Doğa, kalp, köpekler ve çocukluk 1 kez yazılmıştır.

Örnek olmak koduna ait; Hz .Muhammed(1), teknoloji(1), peygamberler(1), süper kahraman(1), Ronaldo(1), Atatürk(10), Suarez(1), melek(1) olmak üzere 8 farklı toplam 17 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlardan 10 kez yazılan Atatürk metaforu en çok yazılan metafor olmuştur. Hz. Muhammed, teknoloji, peygamberler. Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Yardımseverliği ele benzetirim. Çünkü bana birine yardım ederken uzattığımız elimizi hatırlatur. Yardım duygusuyla birçok kez karşılaştım. Yardım etmeyi çok seviyorum.” (Ö25, K)

“Yardımseverliği kendime benzetirim. Çünkü yaşlıları karşıdan karşıya geçirir, poşetlerini taşır, her yerde inmelerine, yürümelerine yardım ederdim.” (Ö70, K)

“Yardımseverliği babaya benzetirim. Çünkü babalar bize projelerde yardım eder. Eve yorgun gelip para kazanır. Bizi sevip korur.” (Ö74, K)

“Yardımseverliği doğaya benzetirim. Çünkü doğadaki ağaçlar bize oksijen veriyor, nefes almamıza yardım ediyor.” (Ö140, K)

“Yardımseverliği bulaşık makinesine benzetirim. Çünkü bulaşıkları yıkamamıza yardım ediyor.” (Ö189, K)

“Yardımseverliği gözlüğe benzetirim. Çünkü göremeyenlerin görmelerini sağlar.” (Ö479, K)

“Yardımseverliği doktora benzetirim. Çünkü doktorlar binlerce fakir masum insanı yeniden hayata döndürür.” (Ö499, K)

İşbirliği ve dayanışma. Bu temada yardımseverlik iş birliği ve dayanışmayla oluşan bir değer olarak görülmüştür. Bu temayla ilgili kod ve metaforlar tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20.

“Yardımseverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik iş birliği ve dayanışma temasında oluşturulan metaforlar ve dâhil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
YARDIMSEVERLİK	İŞ BİRLİĞİ VE DAYANIŞMA	YAKIN ÇEVRE	Komşular(1), arkadaşlarım(14), kardeşim(1), sevdiklerim(1), ailem(8), sınıfım (1), teyzem(1), milletim(1)	28	25
		DUYGU	Güven(1), sevgi(2), adillik(1), dürüstlük(1), iyilik(4), gereklilik(1)	10	9
		BİRLİK OLMA	Karınca(2), arkadaşlık(14), birliktelik(2), yardımlaşma(4), hayvanlar(5), insan(4), esnaf(1), dayanışma(8), vücut(1), eşitlik(1), Osmanlı(1), köpekler(1), kuşlar(1), toplum(3), canlılar(1), dostluk(6), organlar(1), iskelet sistemi(1), boya kalemleri(1), gruplar(1)	59	52
		KATKI	Arkadaş canlısı olmak(2), paylaşmak(9), elektrik süpürgesi(1), kek(1), Mevlana(1), iyi davranış(1), yardım(1)	16	14
TOPLAM:				113	100

Tablo 20 incelendiğinde, yardımseverlik kategorisine ait işbirliği ve dayanışma temasında 4 farklı kod oluşturulmuştur. Bu kodlar; yakın çevre, duygu, birlik olma ve katkı sağlamadır.

Yakın çevre koduna ait; komşular(1), arkadaşlarım(14), kardeşim(1), sevdiklerim(1), ailem(8), sınıfım (1), teyzem(1), milletim(1) olmak üzere 8 farklı toplam 28 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlardan arkadaşlarım metaforu 14 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Bunu dışında ailem metaforu da 8 kez yazılarak en fazla yazılan 2.

Metafor olmuştur. Komşular, kardeşim, sevdiğim, sınıfım, teyzem ve milletim metaforları 1 kez yazılmıştır.

Duygu koduna ait; güven(1), sevgi(2), adillik(1), dürüstlük(1), iyilik(4), gereklilik(1) 6 farklı toplam 10 adet metafor oluşturulmuştur. İyilik metaforu 4 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Sevgi metaforu da 2 kez yazılarak en fazla yazılan 2. Metafor olmuştur. Bunların dışında güven, adillik, dürüstlük ve gereklilik metaforları 1 kez yazılmıştır.

Birlik olma koduna ait; Karıncalar(2), arkadaşlık(14), birliktelik(2), yardımlaşma(4), hayvanlar(5), insan(4), esnaf(1), dayanışma(8), vücut(1), eşitlik(1), Osmanlı(1), köpekler(1), kuşlar(1), toplum(3), canlılar(1), dostluk(6), organlar(1), iskelet sistemi(1), boya kalemleri(1), gruplar(1) olmak üzere 20 farklı toplam 59 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlardan arkadaşlık metaforu 14 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Dayanışma metaforu 8 kez yazılarak en fazla yazılan 2. metafordur. Bunların dışında; dostluk 6 kez, hayvanlar 5 kez, yardımlaşma ve insan 4 kez, toplum 3 kez, karıncalar ve birliktelik 2 kez yazılmıştır. Esnaf, vücut, eşitlik, Osmanlı, köpekler, kuşlar, canlılar, organlar, iskelet sistemi, boya kalemleri ve gruplar 1 kez yazılmıştır.

Katkı sağlama koduna ait; Arkadaş canlısı olmak(2), paylaşmak(9), elektrik süpürgesi(1), kek(1), Mevlana(1), iyi davranış(1), yardım(1) olmak üzere 7 farklı toplam 16 adet metafor oluşturulmuştur. Paylaşmak metaforu 9 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Bunun dışında arkadaş canlısı olmak 2 kez, elektrik süpürgesi, kek, Mevlana, iyi davranış ve yardım 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Yardımseverliği karıncalara benzetirim. Çünkü karıncalar birbirlerine yardım ediyorlar, yardımı seviyorlar.” (Ö3, K)

“Yardımseverliği sokak hayvanlarına benzetirim. Çünkü onlar kavga etse bile konuşur umutlarını asla yitirmezler.” (Ö24, K)

“Yardımsaverliği Osmanlı’ya benzetirim. Çünkü onlar vatanını yardımlaşma ve dayanışma içinde kurtardılar.” (Ö132, E)

“Yardımsaverliği arkadaşlarıma benzetirim. Çünkü ben yere düşünce dalga geçmeden hep yardım ederler.” (Ö136, E)

“Yardımsaverliği hayvanlara benzetirim. Çünkü nasıl hayvanların arasında bir bağ varsa yardımsaverlikte öyledir.” (Ö159,K)

“Yardımsaverliği sınıfıma benzetirim. Çünkü birine bir şey olunca hepimiz yardım ederiz.” (Ö173, K)

“Yardımsaverliği kuşlara benzetirim. Çünkü anne kuşla baba kuş yuva kurarken yardımlaşır.” (Ö277, E)

“Yardımsaverliği topluma benzetirim. Çünkü insanlar birbirine yardım etmeden yaşayamaz. Bu nedenle ben topluma benzetiyorum.” (Ö304, E)

“Yardımsaverliği organlara benzetirim. Çünkü organlarımız konuşarak, görerek, duyarak, koku alarak hissederek bize yardım ediyor.” (Ö370, K)

“Yardımsaverliği gruplara benzetirim. Çünkü gruplarda hep dayanışma ve yardım vardır.” (Ö490, K)

Sosyal sorumluluk. Bu temada yardımsaverlik sosyal sorumluluk olarak görölmektedir. Bu temada oluşturulan kod ve metaforlar tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21.

“Yardımseverliği ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna sosyal sorumluluk temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
YARDIMSEVERLİK	SOSYAL SORUMLULUK	YAKIN ÇEVRE	Kendim(4), arkadaş(2), kardeşim(1), öğretmenim(1)	8	11
		DUYGU	Sevgi(3), vatanseverlik(3), vicdan sızlaması(1), iyilik(1)	8	11
		ÖRNEK	Yaşlılar(4), çocuklar(1), hemşire(1), hastane(1), Kızılay(7), doktorluk(2), torun ve dede(1), asker(1), yardım(14), insan(7), gül(1), insanlık(3), başarı(1), tema ve akut(1), gençler(2), yardım kurumları(1), vakıflar(1), ilkyardım(1), Ronaldo(2), paylaşmak(1), güneş(1)	53	77
TOPLAM:				69	100

Tablo 21 incelendiğinde yardımseverlik kategorisine ait sosyal sorumluluk temasında 3 adet kod oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kodlar; yakın çevre, duygu ve örnek olmaktadır.

Yakın çevre koduna ait; Kendim(4), arkadaş(2), kardeşim(1), öğretmenim(1) olmak üzere 4 farklı toplam 8 adet metafor oluşturulmuştur. Kendim metaforu 4 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Bunun dışında arkadaş metaforu 2 kez, kardeşim ve öğretmenim metaforları 1 kez yazılmıştır.

Duygu koduna ait; Sevgi(3), vatanseverlik(3), vicdan sızlaması(1), iyilik(1) olmak üzere 4 farklı toplam 8 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan metaforlardan sevgi ve vatanseverlik metaforları 3 kez yazılarak en fazla yazılan metaforlar olmuşlardır. Vicdan sızlaması ve iyilik metaforları 1 kez yazılmıştır.

Örnek olmak koduna ait; Yaşlılar(4), çocuklar(1), hemşire(1), hastane(1), Kızılay(7), doktorluk(2), torun ve dede(1), asker(1), yardım(14), insan(7), gül(1), insanlık(3), başarı(1), tema ve akut(1), gençler(1), yardım kurumları(1), vakıflar(1), ilk yardım(1), Ronaldo(2), paylaşmak(1), güneş(1) olmak üzere 21 farklı toplam 53 adet metafor oluşturulmuştur.

Oluşturulan metaforlardan yardım metaforu 14 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Kızılay ve insan metaforları 7 kez yazılarak en fazla yazılan 2 metafor olmuşlardır. Bunların dışında; yaşlılar 4 kez, insanlık 3 kez, doktorluk ve Ronaldo 2 kez çocuklar, hemşire, hastane, torun ve dede, asker, gül, başarı, tema ve akut, gençler, yardım kurumları, vakıflar, ilkyardım, paylaşmak ve güneş 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Yardımseverliği güllere benzetirim. Çünkü güller sanki “yardım eder misin?” diyorlar. Ben de onlara yardım ediyorum.” (Ö83, K)

“Yardımseverliği hemşireye benzetirim. Çünkü mesela bir köpek incinmiştir siz ona yardım edersiniz. Bir gün de o yardım sizi bulur. Hemşireler de her gün bir kişinin hayatını kurtarır. Bu yüzden hemşireye benzettim.” (Ö90, E)

“Yardımseverliği hastaneye benzetirim. Çünkü orada insanlara yardım edilir.” (Ö104, E)

“Yardımseverliği doktorluğa benzetirim. Çünkü doktorlar hasta kişilere yardım ediyor ve yardımsever oluyor.” (Ö187, K)

“Yardımseverliği insanlara benzetirim. Çünkü bazı insanlar yardım kurumları açarak herkese yardım eder.” (Ö231, E)

“Yardımseverliği gençlere benzetirim. Çünkü dedeler düştüğünde onları kaldırır ve yardım ederler.” (Ö286, E)

“Yardımseverliği Ronaldo’ya benzetirim. Çünkü kanser çocuklara kan bağıışı yapar.” (Ö328, E)

“Yardımseverliği Kızılay’a benzetirim. Çünkü Kızılay her an yardıma koşar.” (Ö354, K)

Katılımcıların en fazla önem verdiği değerler

Bu bölümde “Bu değerlerden ...benim için daha önemlidir. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu sorular öğrenciler için neyin öncelikli

olduğu, hangi değere ne kadar önem verdiklerini görmek amacıyla oluşturulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22.

“Verilen bu değerlerden ...benim için daha önemlidir. Çünkü...” sorusuna ilişkin bulgular

DEĞER	F	%
VATANSEVERLİK	189	35
SAYGI	97	18
HOŞGÖRÜ	36	7
YARDIMSEVERLİK	78	14
HEPSİ	65	12
DİĞER	75	14
TOPLAM	540	100

Tablo 22 incelendiğinde vatanseverlik değerini 189 (%35) öğrencinin yazdığı ve en fazla yazılan değer olduğu görülmektedir. Saygı değerinin 97 (%18) kez yazılarak öğrencilerin en önemli gördüğü 2. değer olduğu görülmektedir. Yardımseverlik değeri 78 (%14) kez yazılmıştır. Hoşgörü değeri ise 36 (%7) kez yazılarak en az yazılan değer olmuştur. Bunların dışında bütün değerlerin önemli olduğunu düşünen 65 (%12) öğrencinin olduğu görülmektedir. Ayrıca verilen değerler dışında farklı değerler yazan 75 (%14) öğrenci bulunmaktadır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Bu değerlerden **vatanseverlik** benim için daha önemlidir. Çünkü **vatan sadece bir toprak parçası değil kalbimizde yeri olan yerdir.**”(Ö2,K)

“Bu değerlerden **saygı** benim için daha önemlidir. Çünkü **bu dünyada saygı olursa sevgi olur, savaşlar yok olur, hoşgörü ortaya çıkar.**”(Ö7,K)

“Bu değerlerden sevgi benim için daha önemlidir. Çünkü sevgi toplumu birbirine bağlar ve her şeyin temelinde sevgi vardır.”(Ö18,K)

“Bu değerlerden yardımseverlik benim için daha önemlidir. Çünkü insanlara yardım etmeyi severim.”(Ö32,K)

“Bu değerlerden hepsi benim için önemlidir. Çünkü bunlar bir insanda bulunması gereken davranışlardır.”(Ö61,K)

“Bu değerlerden hoşgörü benim için daha önemlidir. Çünkü eğer hoşgörülü olursak toplumda saygı ve sevgi artar.”(Ö81,K)

“Bu değerlerden yardımseverlik benim için daha önemlidir. Çünkü yardımsever olursan sevilirsin ve insanlar sana saygılı ve hoşgörülü olurlar.”(Ö118,E)

“Bu değerlerden vatanseverlik benim için daha önemlidir. Çünkü vatan bizim haklarımızın olduğu özgürce dolaştığımız tek yer.”(Ö130,E)

“Bu değerlerden Allah sevgisi benim için daha önemlidir. Çünkü Allah’ı çok severim bizi yaratan o’dur.”(Ö153,K)

“Bu değerlerden vatanseverlik benim için daha önemlidir. Çünkü vatan sevgisi olmazsa yurdumuzda çatışmalar hatta savaşlar bile çıkabilir.”(Ö158,K)

“Bu değerlerden yardımseverlik benim için daha önemlidir. Çünkü arkadaşlarımıza ya da başka birine yardım etmek güzel bir şey.”(Ö189,K)

Gözlemlere ait bulgular

Öğrencilerin saygı, yardımseverlik, hoşgörü ve vatanseverlik değerlerine ilişkin oluşturdukları metaforların ne kadarının içselleştirildiğini anlayabilmek ve soyut olan bu kavramların öğrencilerin somut davranışlarına olan etkilerini belirleyebilmek için yapılan gözlemler aşağıda her bir değere ilişkin örneklerle sıralanmıştır.

“Atatürk İlkokulu’nda yapılan gözlemde, Ö3,K kodlu öğrenci derse geç kaldığı için kapıyı tıkladı. Öğretmen içeri gelmesini söyledi. Ö3,K özür diledi ve sonrasında sırasına oturdu.”

Ö3,K öğretmenine saygılı bir şekilde davranarak içeri girdiğinde öğretmeninden özür diledi. Öğretmenini bu davranışı daha sonra derse geç gelme ihtimali olan arkadaşlarına örnek olabilir ve arkadaşları da aynı saygılı davranışları sergileyebilir. Öğrenci açısından bakıldığında Ö3,K burada öğretmenin kendinden üstün olduğunu ve derse geç gelme davranışının özür dilemesi gereken bir davranış olduğunu görerek saygı değerini yansıtmıştır.

“Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu’nda yapılan gözlemde, Ö5,E’nin sıra arkadaşı kaleminin olmadığını ifade etti. Ö5,E kendinde fazla olan kalemi arkadaşına verdi. Arkadaşı çok mutlu olduğunu söyledi ve teşekkür etti.”

Ö5,E kalemi olmayan arkadaşına kalemi vererek arkadaşının ihtiyacını karşılayıp arkadaşına yardımcı olmuştur. Ö5,E bu davranışıyla yardımseverlik değerini yansıtmıştır. Çünkü kalem ihtiyacı olan arkadaşının kalem ihtiyacını karşılamıştır.

“Onsekiz Mart İlkokulu’nda yapılan gözlemde ders sırasında öğretmen öğrencilere “Mahalli idarelerde ili kim yönetir?” şeklinde bir soru sordu. Öğretmen parmak kaldıran öğrencilerden birine söz verdi. Öğrenci “Kaymakam” cevabını verdi. Öğretmen tekrar “Emin misin?” diye sordu. Öğrenci “Evet” cevabını verdi. Sınıftaki diğer öğrenciler bu duruma güldü. Ö6,E ise öğretmenine “Öğretmenim arkadaşım karıştırmış olabilir ona gülmek çok kötü bir şey değil mi?” sorusunu yöneltti. Öğretmeni de “Evet, arkadaşınıza gülmek doğru bir davranış değil.” Dedi. Ö6,E “Onun yerine arkadaşımızın yanlışını düzeltmemiz ve bizim de yanlış cevap verdiğimizde kimsenin gülmemesini istememiz gerekir dimi” dedi. Öğretmen “evet” yanıtını verdi.”

Öğretmen buradaki davranışıyla Ö6,E'nin yorumunu destekledi ve hoşgörünün önemini öğrencinin ifade etmesine izin verdi. Ö6,E söylediği ifadelerle gülen arkadaşlarının susmasını sağlayarak soruyu cevaplayamayan öğrenciye hoşgörülü davrandı böylece o arkadaşının ona sevgiyle bakmasını sağladı. Buradaki bu davranışlarıyla Ö6,E hoşgörü değerini yansıtmıştır. Böylece arkadaşlarına yanlış yapan birine gülmenin kötü bir davranış olduğunu ve herkesin hata yapabileceğini, yapılan hatalara karşı hoşgörülü olunması gerektiğini gösterdi.”

“Ders sırasında öğretmen öğrencilere Çanakkale Savaşları’ndan bahsetti. Savaşlarda neler olduğunu ve savaşın nasıl kazanıldığını sordu. Ö14,K “Bu vatan için atalarımız canlarını verdi ve biz bu şekilde savaşı kazandık. Bu vatan için canımızı ortaya koymamız lazım. Bu vatan bizim için çok değerli.” şeklinde cevap verdi. Öğretmeni de onu onayladı.”

Ö14,K verdiği cevapla vatanseverlik değerini yansıtmıştır. Çünkü öğrenci vatan için canını feda eden insanları anlatarak bu değeri yansıtmıştır. Öğretmen onun bu cevabını onaylayarak diğer öğrencilerinde bu değeri belli oranda kavramalarını sağlamıştır.

“Öğretmen derste illerin ve ülkenin nasıl yönetildiğini anlatırken, öğrencilere “Bu ülkeyi iyi yönetmek neden önemlidir?” sorusunu yöneltmiştir. Ö29,K “Çünkü bu ülke için birçok mücadele verilmiş, insanlar canlarını vermiş eğer ülkemiz iyi yönetilmezse savaş olur. Birlik beraberlik içinde vatanımızı yönetmeliyiz. Bu ülke bizim her şeyimiz.” Yanıtını verdi. Öğretmen “Teşekkür ederim tebrik ederim, sırana oturabilirsin.” Dedi.”

Öğretmen Ö29,K'nın vatanını severek yaptığı konuşmayı önemsemi ve öğrenciyi tebrik etti. Böylece diğer öğrenciler de vatanın önemini kavramış oldular.

“Ö30,E sınıf içerisinde sürekli olarak arkadaşlarının sözünü keserek konuşuyordu. Öğretmeni uyarmasına rağmen bu davranışını devam ettirdi.

Öğretmen saygının ne kadar önemli olduğunu arkadaşlarının sözlerini kesmemeleri gerektiğinden bahsetti. Ö30,E anladığını belirtti. Fakat dersin ilerleyen sürecinde ara ara bu davranışını sergilemeye devam etti”

Öğretmen Ö30,E'ye yaptığı uyarı ile öğrencinin hatasını anlamasını sağlamaya çalıştı öğrenci az da olsa bu davranışını düzeltmeye dikkat etti. Öğrenci saygı değerini yansıtmada başarılı olamadı çünkü saygının ne olduğunun ve saygılı olması gerektiğinin tam olarak farkında değildi.

Bölüm V

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde verilerden elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara literatür destekleri ile yer verilmiş, ayrıca ileride yapılacak olan çalışmalara bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Tartışma

Bir dizi tercih hiyerarşisi içinde düzenlenen değerler, bireylerin potansiyel kararlarını etkileyen ve yönlendiren pusula görevi görmektedirler (McShane ve Glinow, 2014). Değerler sahip olunan tutumların, davranışların ve algıların altında yatan en önemli nedenlerdir (Robbins ve Judge, 2012). Bu nedenle sosyal bir varlık olan birey, içinde yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını ve davranış biçimlerini eğitim vasıtası ile kazanmalıdır. Öğrencilerin değerlerin farkına varması, bu değerleri içselleştirmesi ve davranışa dönüştürmesi için ya doğrudan bu değerlerin öğretilmesi ya da örtük programlar vasıtasıyla bu değerlerin verilmesi gerekmektedir (Kuş, Merey ve Karatekin, 2013).

Sosyal bilgiler dersinin öncelikli amacı iyi yurttaş yetiştirmedir. Bu amaç doğrultusunda, değerler eğitimine önem verilmelidir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında birçok değer incelemesi araştırması bulunmaktadır (Balcı, 2008, Gömleksiz ve Cüro, 2010, Fidan, 2013). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin, hedef alınan hoşgörü, saygı vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin ne kadar kavrayabildiklerini bu değerlere ait metaforik düşünce biçimlerini ele alan bu araştırmanın sonuçlarına göre; Yardımseverlik, saygı, vatanseverlik ve hoşgörü değerleri içinde en çok metafor üretilen değer vatanseverlik değeri olmuştur. “Vatanseverlik” kategorisinde en fazla metafora sahip kodların “toplum bilinci” ve “canından vazgeçmek” olduğu görülmüştür. En çok yazılan metaforların ise sevgi, Atatürk ve ülkeye kendini feda etme metaforlarıdır. Bu sonuç, Özensel’in (2007) öğrencilerde vatan duygusunu çok yüksek bulduğu araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. Özensel (2007)’in yaptığı

araştırma sonucunda, vatani her şeyden çok sevmek, vatan için ölümü göze almak ile Türk inanç ve değerlerine bağlı olmak öğrencilerin en çok benimsediği değer yargıları olarak belirlenmiştir. Vatanseverlik ulusal dayanışma ve birliktelik duygusunu şekillendirir. Vatanseverlik değerinin öğrenciler tarafından bu kadar içselleştirilmesi, bazı değerlerin toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiş olması ile ilişkilendirilebilir. Bu değerler milli ve kültürel değerlerdir. Toplum içindeki bireylerin davranış ve tutumlarını en çok bu değerler etkiler (Erden, 2004: 94). Balcı ve Yelken (2013), öğretmenlerin öğrencilerinin, genelde değerlerin kazanılmasında orta derecede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kazanılma gücünün az olduğu düşünülen değerlerin “Bayrağa ve İstiklal Marşına saygı”, “misafirperverlik” ve “vatanseverlik” değerleri olduğu üzerinde durmuşlardır. Ulusal ve geleneksel değerler okul ve gündelik yaşamda sık vurgulandığı için daha kolay kazanılan değerler olarak öğretmenler tarafından belirtilmiş olabilir (Balcı ve Yelken, 2013)

Araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılan diğer bir sonuç, “yardımseverlik” kategorisinde en fazla metafora sahip kodların “duygu”, “yakın çevre”, “gereklik” ve “birlik olma”, en çok yazılan metaforların ise hoşgörü, iyilik, annem, arkadaşlarım, yardım etmek, insanlar ve sevgi metaforları olduğu yönündedir. Balcı ve Yelken (2013)’ da yaptığı araştırmasında en önemli görülen ilk beş değer arasında sırasıyla “adil olma”, “barış”, “dürüstlük”, “duygu ve düşüncelere saygı” ve “hak ve özgürlüklere saygı” değerlerinin yer aldığını belirtmiştir. Bu sonuç, araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. İnsanlar, değer eğitimine doğup büyüdüğü aile ortamında başlar. Birey anne-babaya saygıyı, paylaşmayı, güvenmeyi, yardım etmeyi, sevmeyi, komşusu ile uyumlu ilişki kurmayı ve bunun gibi birçok değeri ailesinden görüp öğrenmeye başlar (Dilmaç, 1999). Öğrencilerin ahlaki yapıları ve değerleri sınıf içindeki, sınıf dışındaki yaşantılardan ve öğretmenlerinden etkilenerek oluşur (Maslovaty, 2003). Moore (2005) yaptığı çalışmada öğretmenlerin, yöneticinin ve ailenin

karakter eğitiminin öğrencinin olumlu davranışlar göstermesinde, daha doğru seçimler yapmasında etkili olduğu belirtmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre, “saygı” kategorisinde en fazla metafora sahip kodların “yakın çevre” ve “duygu” kodları olduğu en çok yazılan metaforların ise büyüklerimiz, sevgi, milli bilinç, inanç, Allah, Atatürk ve duygu metaforları olduğu tespit edilmiştir. Yakın çevre ve ailenin değerlerin oluşumunda etkili olduğunu ifade eden Şen (2008)’in bu görüşü araştırma ile paralellik göstermektedir. Baydar (2009) da bireyin değerlerinin oluşumuna öğretmenlerle birlikte aile, medya, yakın çevre ve arkadaş grubunun beraber etki etmekte olduğunu belirtmiştir. Tay, Durmaz ve Şanal (2013)’ a göre de sevgi, aile ve saygı en çok kullanılan değerler olmuştur. Akbaş’ın (2004) aileye önem verme ve güvenilir olma gibi geleneksel değerleri; saygılı ve hoşgörülü olma gibi demokratik değerleri; temiz olma gibi temel değerleri öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Araştırmanın son değeri olan “hoşgörü” kategorisinde ise en fazla metafora sahip kodların saygı kategorisinde olduğu gibi “yakın çevre” ve “duygu” olduğu görülmüştür. Bu iki değerinin birbiri ile paralellik göstermesi, saygı değerinin temelinde hoşgörü değerinin olduğuna dayandırılabilir. En çok yazılan metaforların ise duygu, statü, iyilik ve insan olmuştur.

Sosyal Bilgiler programında değerlere önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Örf ve adetlerine bağlı, adil, çalışkan kişiler yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca evrensel değerlerin, ulusal değerlerin benimsetilerek sorumluluk sahibi duyarlı, ahlaklı bireyler yetiştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir (MEB, 2009). Köylü (2007) çalışmasında, değerlerin eğitim ortamına aktarılması ve bu doğrultuda işlenen derslerin öğrencilerin hayat felsefelerini oluşturmaları açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Keskin (2008) çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinin değerlerin öğretimi ve kazandırılması için en uygun ders olduğunu dile getirmiştir. Değerlerin odak noktası insan olduğuna göre, değerlerin ifade

edildiği ana mekanizma bireyin sosyal rolüdür. Davranışlar bireyin sosyal rolünü oluşturur. Birey de roller aracılığıyla istenilen hedefe doğru işlevlerde bulunur. Zaten insanlar sosyal rollerinden dolayı birbirleriyle ilişki kurmaktadır (Fichter, 2002).

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin soyut bir şekilde sunulan değerleri içselleştirdikleri ve bunları metaforlar yardımı ile somut olarak ifade edebildikleri görülmüştür. Öğrencilerin değerleri, değerlerin taşıdıkları anlamları bildikleri, günlük hayat rutinlerinde özellikle sınıf içerisinde arkadaşları ve öğretmenlerine karşı bu değerler çerçevesinde davrandıkları katılımlı gözlemlerle belirlenmiştir. Parker'a (2001, 84-87) göre, çocuklar toplumda benimsenen değerler doğrultusunda yetiştirileceklerse, eylem veya davranışlarına bunlar yansıtılmalıdır. Öğrencilerin değeri öğrenmesine yardımcı olması, genel değerlerin verilmesi, ders içeriğinin değerlerle beslenmesi ve öğrencilerin değerleri bilmesine onları analiz ve muhakeme etmelerine yardımcı olması bakımından önemlidir (Kan, 2010).İşcan (2007), Berg (2003), Skaggs ve Bodenhorn (2006), Cafoğlu ve Somuncuoğlu (2000)' un çalışmaları değerler eğitim programlarının öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle öğrenciler değerleri içselleştirmekte ve davranışa dönüştürebilmektedir. Bu sonuç gözlem sonuçları ile paralellik taşımaktadır.

Oluşturulan değerler arasında hoşgörü değerinin öğrencilerin en az önem verdiği değer olarak görülmesi fakat hoşgörünün Türk toplumu açısından önemli olan değerler arasında yer alması bu değerın verilebileceği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde bu değerın üzerinde fazla durulmamış olabileceğini göstermektedir.

Sonuç

Yaşanan toplumda belirli kurallar vardır. Bu kurallar yazılı olmasa da o toplumun yapısını ve kültürel özelliklerini oluşturur. Bu kuralların içinde toplumun sahip olması gereken belli değerler bulunmaktadır. Bu değerler bireye küçük yaşlarda kazandırılmadığında ilerleyen dönemde toplum açısından sorun yaratan, toplum yapısına ve topluma zarar veren

bireyler yetiştirilmiş olur. Bunu engellemek için Türk toplumu için özellikle önem taşıyan saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin küçük yaşlarda çocuklara kazandırılması gerekmektedir. Bu nedenle değer öğretimi özellikle sosyal bilgiler dersi içinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle öğrencilerin verilen değerlerle ilgili metafor oluşturabilmeleri öğrencilerin bu değerleri içselleştirebilmelerinin derecesini de göstermektedir. Bu araştırma 4. Sınıf sosyal bilgiler dersi içinde verilen değerleri öğrencilerin içselleştirmelerinde de ne kadar başarılı olduklarını göstermektedir. Ayrıca okullarda yapılan gözlemler öğrencilerin öğrendikleri değerleri yansıtırma durumlarını da ortaya koymaktadır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlara ilişkin bulgulara göre çıkarılan sonuçlar aşağıda listelenmiştir.

- “Saygı” kategorisinde en çok yazılan metaforların “büyüklerimiz” ve “sevgi” metaforları olduğu tespit edilmiştir. En fazla metafora sahip kodların ise “yakın çevre” ve “duygu” kodları olduğu görülmüştür.

“yakın çevre” koduna ilişkin en fazla oluşturulan metaforun “büyüklerimiz” metaforu olduğu görülmektedir..

“Duygu” koduna ilişkin en fazla oluşturulan metaforun “sevgi” metaforu olduğu görülmektedir. Öğrenciler saygıyı sevgi duydukları bireylere uygulamaları gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

“Aile Büyükleri” kodundaki metaforlardan en fazla yazılan metaforun “anne” metaforu olduğu görülmüştür. Öğrenciler anne metaforunu yazmalarındaki sebep olarak annelerinin ona sevgi göstermeleri ve kendilerinden üstün olduğundan dolayı saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Statü” koduna ilişkin oluşturulan metaforlardan en fazla yazılan metafor insan metaforudur. Bu metaforla öğrenciler bütün insanların birbirlerine saygı göstermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Toplumsal kural” kodunda en fazla yazılan metafor “görgü kuralı” metaforudur. Bu metaforla öğrenciler saygıyı uyulması gereken toplumsal bir kural olarak görmektedirler.

- “Saygı” kategorisinde bulunan “yararlılık” temalı metaforlar, duygu, doğal çevre, ahlaki değer ve güven kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler yararlılık teması içinde en fazla duygu koduna ilişkin metafor oluşturmuşlardır.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar “hoşgörü” ve “yardımseverlik” metaforlarıdır. Öğrenciler insanların kendilerine hoşgörülü davranıldığında hoşgörü gösteren kişiye daha fazla saygı duyduklarını ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde kendilerine yardımsever davranan bireylere karşı duyulan saygının da daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerine yardım etmeyen ve hoşgörülü olmayan insanlara karşı saygı değerini göstermediklerini belirtmişlerdir.

“Ahlaki değer” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla yazılan metafor “iyi davranmak” metaforudur. Öğrenciler insanlar birbirine iyi davrandığında saygı kendiliğinden oluşur şeklinde bir ifadede bulunmuşlardır.

“Doğal Çevre” koduna ilişkin öğrencilerin en fazla yazdığı metafor “insan” metaforudur. Öğrenciler saygıyı insanlarda olması gereken bir özellik olarak ifade etmişlerdir.

“Güven” koduna ilişkin 13 tane metafor oluşturulmuştur ve oluşturulan bütün metaforlar 1 kez yazılmıştır. öğrenciler bu kod da oluşturdukları metaforlarda genellikle saygının güven duyulan kişilere yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

- “Saygı” kategorisi içinde bulunan metaforlar inanç, duygu, ahlaki değer ve milli bilinç kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler “Kutsallık” temasında en fazla

milli bilinç ve inanç kodlarında metafor oluşturmuşlardır. “ Allah” ve “Atatürk” bu temada en fazla oluşturulan metaforlardır.

“İnanç” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla yazılan metafor “Allah” metaforudur.

“Milli bilinç” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metafor “Atatürk” metaforudur. Öğrenciler toplum içinde en fazla saygı duyulması gereken kişinin Atatürk olduğunu ve Atatürk’ün çok saygılı davranan biri olduğunu belirtmişlerdir.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından 3 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan en fazla “ arkadaşlık” metaforu oluşturulmuştur. Öğrenciler saygıyı arkadaşlıkta olması gereken ve saygı olmazsa arkadaşlığın da olamayacağını ifade etmişlerdir.

“Ahlaki Değer” koduna ilişkin öğrenciler tarafından 6 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlarda öğrenciler saygıyı ahlakın bir gereği ve toplumda olması gereken ahlaki değerlerin temeli olarak ifade etmişlerdir.

- “Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, uyum, yüceltme kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Sevgi Saygı Geliştirme” temasına ait oluşturulan kodlarda “yakın çevre” ve “duygu” kodlarında en fazla metafor oluşturulmuştur.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlarda en fazla “Saygı” ve “Sevgi” metaforları oluşturulmuştur. Saygı metaforunu yazan öğrenciler hoşgörüyü daha çok saygı duydukları ve kendilerine saygı gösteren insanlara gösterilmesi gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

“Yüceltme” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlarda en fazla oluşturdukları metafor “Atatürk” metaforudur. Öğrenciler Atatürk’ün hem kendi

halkına hem de başka ülke halklarına hoşgörülü davranmasını ve hoşgörü için örnek gösterilebilecek bir insan olduğunu ifade etmişlerdir.

- “Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, doğa ve statü kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Olumlu düşünme” temasında oluşturulan kodlardan en fazla metaforun oluşturulduğu kod “Duygu” kodudur. “Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlardan en fazla oluşturulan metafor “mutluluk” metaforudur. Öğrenciler hoşgörülü davrandığı zaman mutlu olacağını ve mutlu hissettireceğini ifade etmişlerdir.

“Yakın çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlardan en fazla oluşturulan metafor arkadaşlarım metaforudur. Öğrencilere göre arkadaşlar birbirlerine hoşgörülü davrandığı sürece arkadaş olarak kalabilirler ve arkadaş olurlar.

“Doğa” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor “insanlar” metaforudur. Öğrenciler hoşgörüyü insanların birbirlerine sergilemeleri gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

- “Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar duygu, yakın çevre, uyum ve statü kodları içinde sınıflandırılmıştır. “Ahlaki Değer” temasına ait oluşturulan kodlar arasında “duygu” ve “statü” kodları en fazla oluşturulan kodlar olmuşlardır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlar arasında “iyilik” ve “insan” metaforları ise en fazla oluşturulan metaforlardır.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor iyilik metaforudur. Bu metaforu yazan öğrenciler cevaplarında insanlar birbirlerine iyilik yaparlarsa hoşgörünün ortaya çıkacağını, iyilik yapan insanın hoşgörü göreceğini ifade etmişlerdir.

“Statü” koduna ilişkin öğrenciler tarafında oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor insan metaforudur. Öğrenciler oluşturdukları bu metaforla

insanların birbirleri arasındaki iletişimi sağlamak için insanların birbirlerine hoşgörü göstermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Yakın Çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor ailem metaforudur. Öğrenciler bu metaforla öğrenciler hoşgörünün aile arasından olması gereken ve aile içinde olan bir değer olarak ifade etmişlerdir.

- “Vatanseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar toplum bilinci, Türk büyükleri, önem ve özgürlük kodlarında sınıflandırılmıştır. “Milletin Farkında Olma” temasına ait oluşturulan kodlardan toplum bilinci en fazla metafor oluşturulan kodlardır. Öğrencilerin en fazla oluşturduğu metaforlar sevgi ve Atatürk metaforlarıdır.

“Toplum Bilinci” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında sevgi metaforu en fazla oluşturulan metafordur. Bu metaforu oluşturan öğrenciler toplum içinde sevgi varsa hoşgörünün de bulunacağını ifade etmişlerdir.

“Türk Büyükleri” koduna ilişkin sadece Atatürk metaforu oluşturulmuştur. Öğrenciler Atatürk vatanı kurtardığı için öğrenciler Atatürk’ün vatanını en çok seven ve milleti için her şeyi yapan biri olduğunu ifade etmişlerdir.

“Önem” koduna ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforlardan en fazla yazılan metafor “saygı” metaforudur.

“Özgürlük” koduna ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforlardan en fazla yazılan metafor “Türkiye” metaforudur.

- “Vatanseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar “duygu, liderlik, sembol ve etkililik kodlarında sınıflandırılmıştır. En fazla metafora sahip olan kod duygu kodudur. Öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar Atatürk ve sevgi metaforlarıdır.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor sevgi metaforudur. Sevgi metaforunu oluşturan öğrenciler vatani için mücadele eden ve ülkesini halkını seven insanlarda vatanseverliğin daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir.

“Liderlik” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor Atatürk metaforudur.

“Sembol” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor “vatan” metaforudur.

“Etkililik” metaforuna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor insan metaforudur.

- “Vatanseverlik” kategorisinde oluşturulan metaforlar canından vazgeçmek, liderlik, geçmişe saygı ve fedakarlık kodları içinde sınıflandırılmıştır. “Ülkeye kendini feda etme” teması içerisinde canından vazgeçmek kodu en fazla metafor oluşturulan koddur. Öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar ise canından vazgeçmek ve Atatürk metaforlarıdır.

“Canından vazgeçmek” koduna ilişkin oluşturulan metaforlar arasında asker metaforu en fazla oluşturulan metafor olmuştur.

“Liderlik” koduna ilişkin oluşturulan metaforlar arasında Atatürk metaforu en fazla oluşturulan metafordur.

“Fedakarlık” koduna ilişkin oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor insanlar metaforudur.

- “Yardımseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar duygu, yakın çevre, ahlaki değer ve inanç kodları içinde sınıflandırılmıştır. “İyilik” teması içinde en fazla metaforun oluşturulduğu kod duygu kodudur. Öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar ise hoşgörü, iyilik ve sevgi metaforlarıdır.

“Duygu” koduna ilişkin oluşturulan metaforlarda en fazla oluşturulan metaforlar mutluluk, hoşgörü ve iyiliktir.

“Yakın Çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor arkadaşlarım metaforudur.

“Ahlaki Değer” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metaforlar yardım ve kalp metaforlarıdır.

- “Yardımseverlik” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, gereklilik, içtenlik ve örnek olmak kodlarına göre sınıflandırılmışlardır. “Cömert davranmak” teması içinde oluşturulan metaforlar en fazla yakın çevre ve gereklilik kodları içinde oluşturulmuştur. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında öğrencilerin en fazla oluşturdukları metaforlar annem, arkadaşlarım, yardım etmek ve insanlar metaforlarıdır.

“Yakın Çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metaforlar annem ve arkadaşlarım metaforlarıdır.

“Duygu” koduna ilişkin oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metaforlar yardım etmek ve insanlar metaforlarıdır.

“Gereklilik” metaforuna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor hayvanlar metaforudur.

“Örnek olmak” metaforuna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor Atatürk metaforudur.

- “Yardımseverlik” kategorisinde “İşbirliği ve Dayanışma” temasında öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar yakın çevre, duygu, birlik olma ve katkı sağlama kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla metaforun bulunduğu kod birlik olma kodudur. Bu temada

öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar arkadaşlarım ve arkadaşlık metaforlarıdır.

“Yakın Çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor arkadaşlarım metaforudur.

“Birlik Olma” koduna ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforlar arasından en fazla oluşturulan metafor arkadaşlık metaforudur.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan metafor iyilik metaforudur.

“Katkı Sağlama” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasından en fazla oluşturulan metafor paylaşmak metaforudur.

- “Yardımsızlık” kategorisinde “Sosyal Sorumluluk” temasından öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar yakın çevre, duygu ve örnek olmak kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Sosyal sorumluluk” temasında en fazla metafora sahip olan kod örnek olmak kodudur. Bu temada öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metafor yardım metaforudur.
- Yardımsızlık, saygı, vatanseverlik ve hoşgörü değerleri içinde en çok metafor üretilen değer vatanseverlik değeri olmuştur.
- Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin soyut bir şekilde sunulan değerleri içselleştirdikleri ve bunları metaforlar yardımı ile somut olarak ifade edebildikleri görülmüştür. Öğrencilerin değerleri, değerlerin taşıdıkları anlamları bildikleri, günlük hayat rutinlerinde özellikle sınıf içerisinde arkadaşları ve öğretmenlerine karşı bu değerler çerçevesinde davrandıkları katılımlı gözlemlerle belirlenmiştir.

Öneriler

- Değerlerin öğrencilere aktarılması, örgün eğitim kurumları için hazırlanan öğretim programları aracılığıyla bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders kitapları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında değer eğitimine ilişkin daha somut yaşantı ve hikayelere yer verilmesi yerinde olacaktır.
- Belirlenen değerlerle ilgili metafor oluşturma sürecinde metafor oluşturulurken erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre metafor oluşturma konusunda daha yetersiz olduğu görülmüştür. Bu amaçla bu durumun sebeplerini ele alan araştırmalar yapılabilir.
- Hoşgörü değeri öğrencilerin en az önem verdikleri değer olarak ortaya çıkmıştır. Türk toplumu açısından büyük öneme sahip olan bu değerın öneminin artırılması için bağlantılı olan din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kapsamında bu değerın kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersi değer öğretimi kapsamında öğretmenlerin sadece anlatım şeklinde bir anlatım yapmaları öğrencilerin bu değerleri edinmeleri konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bu yüzden öğretmenler ders içinde dersi eğlenceli, dikkat çekici ve daha öğretici kılmak adına çeşitli etkinlikler ve çalışmalar yapabilirler.
- Bu araştırma sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerler temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Değerler eğitiminin etkililiğini artırmak için yapılacak çalışmalara kaynak olması bakımından hem örneklem grubu hem de farklı değerleri ele alan daha geniş kapsamlı araştırmalar planlanabilir.
- Bu araştırmada öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve ailelerin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve katkıları incelenmemiştir. Sonraki çalışmalarda öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve ailelerin de katılımı ile daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

- Değer eğitiminin ailede başladığı unutulmamalıdır. Bu nedenle ailelerin yaşam boyu öğrenme kapsamında öğretmenler ile bir araya getirilerek değer eğitimini içeren hem teorik hem de uygulamalı bir sürece dahil olmaları sağlanabilir.

Kaynakça

- Açıkgöz, K. (2006). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Biliş Yayınları.
- Akbaba Altun, S . (2003). Eğitim Yönetimi Ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-17.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedede gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi.Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma, *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17(2), 403-414.
- Akdağ, H. (2009). *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-I*. Turan, R., Akdağ, H. (ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aksal, F., Gazi, Z., ve Bahçelerli, N. (2014). *Araştırmacı Öğrenenlerin Bilgi ve Bilişim Yönelik Metaforik Algılarının Değerlendirilmesi*. Akademik Bilişim’14 - XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirisi.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Yardımsverlik” Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi Ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, M., Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20(2), 605-626.

- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Albayrak, F. (2015). *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
- Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T. (2007). Yükselen Değer Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*. 1(1), 8-11.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Öztürk, C. Ve Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım (3.Baskı)*. Ankara: Pegem A. 71-83.
- Ata, B. (2011). Sosyal Bilgiler Eğitiminde İyi Bir Örnek: ABD Kongre Kütüphanesinin Amerikan Hafıza Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(2), 261-270.
- AYDIN, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144.
- Aydın, M. Z. (2010). *Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi*. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde Ceceli Eğitim Kurumlarının Düzenlediği Değerler Eğitimi Buluşmasında sunulmuş bildiri. Ankara.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(22), 46-73.

- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitimi Programının Değerlendirilmesi; Eğitimde Yansımalar*. VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildirileri Kitabı. 343-361. Ankara: Sim Matbaacılık.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 14(1). 195-213
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Baltacı, A. (2017). *Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli*. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2017. 3 (1), 1-15.
- Barth, J.,L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum*. Activites and Materials, Lanham/New York/London: Universtiy Pres of America.
- Barth, J.L., DEMİRTAŞ, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Yayını
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim Besinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova üniversitesi: Adana.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Berg, H. K. M. (2003). *Values- based character education: A meta-analysis of program effects on student knowledge, attitudes and behaviors*. Master Thesis. California State University
- Berkant, H.G. ve Sürmeli, Z. (2013). Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerleri Kazandırmada Öğretmenlerin Güçlük Yaşama Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9/1, 334- 348.
- Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Yeni Çizgi.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz Ve Günlük Hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*. 1(1), 12-19.
- Bostrom, K.L. (1999). *The Value Able Child, Teaching Values At Home and School*. Addison Wesley Educational Publishers Inc. Illinois.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim Okullarında Örgütsel Sağlık İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6 (4). 571-602
- Cafoğlu, Z. ve D. Somuncuoğlu. (2000). *Global Values in Education and Character Education*. [Online] Retrieved on 24-April-2008
- Cameron, L. (1999). Operationalising ‘metaphor’ for applied linguistic research. *Researching and applying metaphor*, 3-28.
- Cevizci, A. (2006). Değerler. *Felsefe Ansiklopedisi*.
- Çelik, F. (2010). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Sorumluluk, Estetik Doğal Çevreye Duyarlılık Değerlerinin Kazandırılmasına İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımseverlik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ve Öğretmen Adaylarının Evrensel Değerlere İlişkin Metafor Algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 8(3). 65-87. DOI: 10.19160/ijer.342330.
- Çengelci, T. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Temelli Öğrenmenin Akademik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Çetin, Ş. (2004). Değişen değerler ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 161(1), 26-32.
- Çevik, S. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim Yönetim Kavramını Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakındoğu Üniversitesi
- Demirtaş, S. (2009). *Çocuk Yuvasında Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların Değer Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Demirtaş, Z. (2011). The metaphors developed by the teachers towards school managers. *EgitimArastirmalari-EurasianJournal of Educational Research*, 11(43), 53-72.
- Deveci, H. (2003). *Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına Ve Hatırlatma Düzeylerine Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 343-361.
- Dikbaş, Y. (2008). *Öğrenme Stratejilerinin Öğretiminin ve Ders İşlenişinde Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına Ve Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Nobel.
- Doğan, N. (2007). *Eğitimde Yeni Yönelimler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Öztürk, C. Ve Dilek, D. (ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (1. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Doğanay, A. (2004). Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır. *Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir)*.
- Doğanay, A. (2006). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Öztürk, C. ve Dursun, D. (ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17 (2), 77-96.
- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi, Öztürk, C. (ed.), *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2011). Değerler Eğitimi. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. 225-256. Ankara: Pegem Akademi.
- Durmuş, Ç. (1996). *Değerlerin Meslek Grupları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Ece, B. (2007). *İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.

- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011), *Karakter Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Nobel.
- Erdem, A. R. (1996). Nasıl bir insan tipi yetiştirilmeli. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 21(227), 45-47.
- Erdem, A. R. (1998). *21. yüzyıla girerken nasıl bir insan modeli yetiştirelim*. Anı Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (2003). “Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler.” *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(4): 55 - 72.4
- Erden, M.(2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Alkım Yayınları: İstanbul.
- Esmer, Y. (1999). *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*. İstanbul: TESEV.
- Fichter, K. (2002). E-commerce: Sorting out the environmental consequences
Journal of Industrial Ecology 6 (2), 25-41
- Fidan, N.K. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *International Journal Of Social science*. 6(3):361-388.
- Garcia, J, ve Michaelis, U. (2001). *Social Studies For Children*, Allynand Bacon. Baston
- Geçit, Y. ve Kartal, A. (2010). *Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Konuları Üzerine Bir İnceleme*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 Antalya-Turkey .
- Gömlüksiz, M.,&Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8(1), 95-120.
- Gümüş, O. (2016). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türk Büyüklerine Saygı, Aile Birliğine Önem Verme Ve Vatanseverlik Değerlerinin Karma Yaklaşımına Dayalı*

- Etkinliklerle Öğretimi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Güney, S. (2017). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi: Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme*. Stichting Nederlands-Turks Academisch Genootschap.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar (4. Basım)*. İstanbul: Ötüken.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yay.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (Geliştirilmiş 2. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Gürgür, H., Ersoy, F., Akar, H., Yahşi, Z., Ersoy, A., Bozkurt, M., Özden, M. (2016). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Güven, B. ve Güven, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir İnceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17(2), 503-512.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning And Teaching About Values: A Review Of Recent Research. *Cambridge Journal Of Education*. 30(2), 169-202.
- Harmancı, S. (2014). *2013-2014 Sosyal Bilgiler 5.Sınıf "Bir Ülke Bir Bayrak" Ünitesinde Doğrudan Verilecek Değerlerin Uygulanma Düzeyinin Belirlenmesi*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . Aydın.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Hökelekli, H.(2013b). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi Ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kale, N. (2007). *Nasıl Bir Değerler Eğitimi?*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(26), 25-30.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi Ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. 187. 138-187
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Değerlerin Kazanılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Safran, M. (ed.). *Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi (3. Baskı)*. 3-16. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kıncal, R. (2002), *Vatandaşlık Bilgisi*, Ankara: Mikro Yayınları.

- Kıroğlu, K., Akbayır, Sıdık, B., A., Baysal, N., Çepni, S. ve ztürk, C. (2006). *Yeni İlköğretim Programları 1–5. Sınıflar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. 597–641.
- Kısakürek, M. A. (1969). Eğitim Programlarının Geliştirilmesi İle Öğretim Süreçleri Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. (1). 45-53.
- Koktürk, M. (2006). *Kültürün Dünyası*. Ankara: Hece
- Kolukısa, E. A; Oruç, A; Akbaba, B. ve Dünder, H. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı*. Ankara: A Yayınları,
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal Bilgiler Ve Tarih Öğretimi*. Konya Selçuk Üniversitesi: EF Yayınları
- Köylü, M. (2006). *Küresel Ahlak Eğitimi*. Değerler Eğitimi Merkezi: İstanbul.
- Köylü, M. (2007). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. *içinde Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1. baskı, ss. 287-311)*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1998). Yirmi birinci yüzyılın eşiğinde demokrasi kavramı ve sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15, 21-27.
- Kuş, Z., Meray, Z. Ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(25). 183-214.
- Kuşdil, M., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değerler Yönelimi Ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 15(45), 59-76.
- Lakoff, G. (1993). The Contemporary Theory Of Metaphor. Ortony, A. (ed.). *Metaphor And Thought*, Cambridge University Press. 202-251
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago.
- Lovat, T. (2009). Values Education And Quality Teaching. Two Sides Of The Learning Coin.
- Lovat, T. & Toomey, R. (Ed.). *Values Education And Quality Teaching*. 1-11.

- Maslovaty, N. (2003). The Placement Of Moral Contents: Priorities And Structures Of The Belief System Of Teachers And High School Students. *Educational Research And Evaluation*. 9(1). 109-134.
- Mcshane, S.L. Ve Vonglinov, M.A. (2014). *Organizational Behaviour* (7th ed.). McGraw-Hill/Irwin: New York.
- MEB, (2005). *4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB, (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Ve Kılavuzu*. Ankara.
- MEB. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. Ve 5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB,(2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. Ve 5. Sınıflar Öğretim Programı*. 15.11.2018 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden elde edilmiştir.
- Mindivanlı, E; Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 1 (3). 86-94
- Moore,A. L.(2005). *A Case Study Of How An Elementary School Aged Student Perceives And Respond Stocharacter Education*. Phd thesis. University Of Wyoming.
- Mutluer, C. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının “Hoşgörü” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Tarih Okulu Dergisi*. 8/22, 575-595
- National Council For The Social Studies (NCSS). (1994). *Expectations Of Excellence: Curriculum Standards For Social Studies*. Washington DC: Autho

- Oktay, A. S. (2007). *İslâm Düşüncesinde Ahlâki Değerler Ve Bunların Global Ahlâka Etkileri*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan Ve M. Zengin (Ed.). Değerler Ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: DEM. Ss. 131-143.
- Otluoğlu, R. (2004). Sosyal bilgiler izlencesine (programına) bir bakış. *Toplumsallaşma, kimlik ve kişilik. I. Sosyal Bilimler Kongresi Kitabı*, 290-300.
- Özalp, R. (1982). *Millî eğitimle ilgili mevzuat: 1857-1923*. Millî eğitim basımevi.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntem Bilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (11):323-343.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(3). 217-239.
- Özensel, E. (2007). Liseli Kız Ve Erkek Öğrencilerin Değer Yargıları Ve Türk Toplumunun Temel Toplumsal Kurumlarına Bakış Açılıarı). *Değerler Ve Eğitimi Uluslar arası sempozyumu*. 743–769. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Özgüven, İ. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi (PEDREM).
- Özmen, A. (2006). *Tur Abdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Öztürk, C. (2005). *Fen Bilimlerinden Sosyal Bilimlere Özel Alanlar Ve Öğretimi: Eğilimler. Sorunlar Ve Öneriler, Özel Okullar Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*. Ed.: İrfan Erdoğan, İstanbul: Türkiye Özel Okullar Birliği. 157-169.
- Öztürk, C. ve Deveci H. (2011). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Öztürk, C. (Ed.). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. 1-40. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. C. Öztürk, D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., Keskin, S., & Keskin, Y. (2004). İlköğretim okulu 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler derslerinde materyal/teknoloji kullanım durumu.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. 5. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Öztürk C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller (3. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Parker, W. C. (2001). *Social Studies In Elementary Education*. Merrill Prentice Hall. United States.
- Revell, L. (2002). Karakter Eğitimine Çocukların Cevapları. *Eğitim Çalışmalar*. 28 (4), 421-431.
- Robbins, S. ve Judge, T. (2012). *Organizational behaviour*, Prentice Hall: Saddle River. NJ.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2/2. 131-155
- Safran, M. (2006). İnkılâp tarihi öğretimine yaklaşım sorunları. *Tarih eğitimi makale ve bildiriler*, 99-111.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tay, B. ve Öcal, A. (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış (3)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, Öcal, A. ve Tay, B. (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 2-17. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, Tay, B. ve Öcal, A. (ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Karşılaşılan Güçlüklerin Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4/2. 2146-9199
- Sancak, Y. (2011). *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinin Sosyal Bilgilerde Değer Kazanımındaki Rolü (Nitel Bir Araştırma)*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3 (10). 73-88.
- Shook, J. R. (2007). Dewey' in Pedagojik İnançlarının Felsefi Bağlamı (Çev. C. Türer). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*. 1. 113-131.
- Skaggs, G. ve Bodenhorn, N. (2006). Relation Ships Between Implementing Character Education, Student Behavior And Student Achievement. *Journal Of Advanced Academics*. 18(1). 82-114
- Soydaş, S. (2010). *Öğrencilerin Hayat Bilgisi Dersinde Edindikleri Demokrasi ve Demokratik Yaşamla İlgili Kavramlara İlişkin Oluşturdukları Metaforların Hermeneutik Yaklaşım ile İncelenmesi*. Yüksek Lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Sönmez, V. (1995). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretim Kılavuzu*. Ankara: Anı
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sözer, E. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics Of Qualitative Search: Grounded Theory Procedures And Techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Subaşı, Y. (2014). Erich Fromm ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman.
- Şahin, H. K. (2010). *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersini Yürüten 4. Ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(5). 763–779.
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Geliştirilmesine Yönelik Performans Görevi Uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 13,3.
- Tatar, A.F. (2009). *Okul Öncesi Eğitiminde (5-6 Yaş) Hoşgörü Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara
- Tay, B., Durmaz, F.Z. ve Şanal, M. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer Ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri*. *GEFAD /GUJGEF* 33(1)
- Titus, D. N (1994). *Values Education İn American Secondary Schools*. Paper Presented At The Kutztown University Education Conference. Eric Document. No: Ed381423.
- Toktok, N. (2010). Türkiye’de Demokrasi Kültürü. *Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi*. 2(7), 135-142.

- Topkaya, Y. (2011), *Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Niğde
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Gereken Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6/2, 227-259
- Türk Dil Kurumu. (2017). *Büyük Türkçe Sözlük*. 9 Ocak 2017 tarihinde http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts adresinden edinilmiştir.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Adana.
- Ulusoy, K. Ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi (3. Baskı)*. Ankara; Pegem Yayıncılık
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Üner, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nesnellik Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli.
- Viroli, M. (1997). *Forlove of country*. Clarendon Press.
- Yanpar, T. (2006). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Öztürk C. (Ed.). *Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırmacılık*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 85-109.
- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal bilgiler programı ve öğretimi. *Eğitimde Yansımalar: VIII*, 329-342.
- Yazıcı, H. ve Koca, M.K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. Tay, B. ve Öcal, A. (ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. 21-36.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010b). Yurtseverlik Eğitimi: Tarih Ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algı Tutum Ve Eğitimsel Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(10). 649–660.

- YAZICI, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Hakemli Dergi*. 19. 499- 522.
- Yel, S. (2006). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yel, S. Aladağ S. (2009). *Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi*. Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde. 118-145.
- Yeşil, R.,& Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem Ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(2). 65-84.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, S. (2006). *TSK Vatandaşlık Bilinci ve Vatan Sevgisi Eğitiminin Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van.
- Yılmaz, K. (2006). İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları. *Ankara Üniversitesi, Ankara*.
- Yılmaz, K. (2008). Eğitim yönetiminde değerler. *Ankara: Pegem Akademi*.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Rokeach Ve Schwartz Değer Sınıflandırmasına Göre Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*.19 (2012),1-15.

- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzunda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(2), 49 - 73.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler Ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 13 (20). 117 – 124.

Ekler

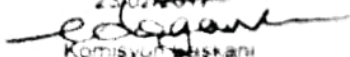
FORM: 2

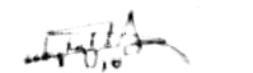
T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Sema BERBER
Kurumu / Üniversitesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Araştırma yapılacak iller/ilçeler	Çanakkale Merkez
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlkokul
Araştırmanın konusu	"4 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu Metaforların İncelenmesi"
Üniversite / Kurum Onayı	Var
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	Tez Çalışması
Veri Toplama Araçları	Anket ve Gözlem Formu
Görüş İstenilecek Birim/Birimler	Öğrenciler
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
UYGUNDUR	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır
Muhalef Üyenin Adı ve Soyadı	

KOMİSYON

23/02/2017

 Komisyon Başkanı
 Erdal DOĞANCI

 Uye
 Suleyla H. YURDUSEV

 Uye
 Sevil YUKSEL

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

101. yıl
ÇANAKKALE

Sayı : 60305806-44-E.2553603
Konu: Anket Çalışması

27.02.2017

MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ÇANAKKALE

İlgi : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının
16/02/2017 tarihli ve 20356 sayılı yazısı.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim
Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Sema BERBER tarafından
"4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu
Metaforların İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında, ekte belirtilen tarihlerde ve adı
geçen okullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik anket çalışması yapılma isteği ilgi
yazısıyla teklif edilmekte olup; Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca
incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Olurlarınıza arz ederim.

Erdal DOĞANCI
Müdür Yardımcısı

OLUR
27.02.2017

Zülküf MEMİŞ
Millî Eğitim Müdürü

İmza
Zülküf MEMİŞ

Ek :
1-Komisyon Raporu (1sayfa)
2-Okul Listesi (1 sayfa)

Millî Eğitim Müdürlüğü Valilik Binası 3. Kat
Elektronik Ağ: stratejigelistirme17@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Özgür AYDIN
Tel: 0286 217 11 35-117

02 Mart 2017 = 78611

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

101. yıl
ÇANAKKALE

Sayı : 60305806-44-E.2626565
Konu : Anket Çalışması

28.02.2017

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 16/02/2017 tarihli ve 20356 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Sema BERBER tarafından yapılması düşünülen anket çalışması ile ilgili alınan Makam Onayı, Komisyon Raporu ve Mühürlü Formlar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Zülcüf MEMİŞ
Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1-Makam Onayı (1 sayfa)
2-Komisyon Raporu (1 sayfa)
3-Mühürlü Form (4 sayfa)

Görevi başlatılmıştır. İmza

01.23.17
Zül

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Valilik Binası 3. Kat
Elektronik Ağ. stratejigelistirme17@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Özgür AYDIN
Tel: 0286 21711 35-117

T.C.
 ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
 ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI

Sayı : 93130991-044-E.27976
 Konu : Anket-Sema BERBER

02.03.2017

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı 152908019-0 numaralı yüksek lisans programı öğrencisi Sema BERBER ile ilgili Çanakkale Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 28.02.2017 tarih ve 60305806-44-E.2626565 sayılı yazısı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinize arz ederim.

 e-imza ile

Sarı YH MAZ

Genel Sekreter

Ek : 7 sayfa

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

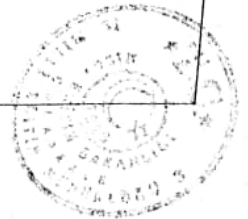
VERİ TOPLAMA ARACININ KULLANILACAĞI OKULLARIN LİSTESİ

Tablo 1: Görüşme Formu Uygulanacak Okullar ve Uygulama Tarihleri

OKUL ADI	UYGULAMA YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN TARİH	YAPILACAK UYGULAMA
Ticaret Borsası İlkokulu	03.04.2017 – 07.04.2017	Öğrenci Görüşme Formu
Barbaros Hayrettin Paşa İlkokulu	10.04.2017 - 14.04.2017	
Özlem Kayalı İlkokulu	17.04.2017 – 21.04.2017	
Onsekiz Mart İlkokulu	24.04.2017 – 05.05.2017	
Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu	08.05.2017 – 12.05.2017	
Atatürk İlkokulu	15.05.2017 - 26.05.2017	

Tablo 2: Gözlem Yapılacak Okullar ve Gözlem Tarihi

OKUL ADI	UYGULAMA YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN TARİH	YAPILACAK UYGULAMA
Onsekiz Mart İlkokulu	24.04.2017 – 26.05.2017	Öğrenci Gözlem Formu
Atatürk İlkokulu	24.04.2017 – 26.05.2017	
Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu	24.04.2017 – 26.05.2017	

"Ö314"

ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılmaya çalışılan saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ilişkin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin görüşlerini ve bu konuda oluşturdıkları metaforları belirlemek amaçlanmıştır.

Bölüm 1:

Kişisel bilgiler

Okulu: Ganakkale Ticaret Borsası İlkokulu Babasının Mesleği: AŞÇI
 Sınıfı: 4 (A) (B) (C) (D) (E) (F) (G) Annesinin Mesleği: Ev Hanımı
 Yaşı: 9 () 10 (x) 11 () Sosyal Bilgiler Dersi 1. Dönem Karne Notu: (100)
 Cinsiyeti: K () E (x) Kendisi Dahil Kardeş Sayısı: (2)
 Çalışma Odası: Var (x) Yok ()

Okul Dışında Özel Ders Alma Durumu: Etüt Merkezi () Eve Öğretmen Geliyor ()
 Almıyorum () Diğer (x) Okul Etütü

Bölüm 2:

Araştırma İle İlgili Sorular

Aşağıdaki sorular siz 4. Sınıf öğrencilerine kazandırılmaya çalışılan değerlerle ilgili neler düşündüğünüzü ve düşüncelerinizi nasıl aktardığınızı belirlemeyi amaçlamaktadır. Verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır. Sorulara içtenlikle ve mümkün olan en açıklayıcı cümlelerle cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

1. Saygıyı gantaya benzetirim.
 Çünkü ganta hiç bir şey hareket etmez oyundan
 gantaya benzetirim.

2. Hoşgörüü mimarlara benzetirim.
 Çünkü mimarlar lise lü hoşgörüü yapmasaydı
 hiç evsiz kalırdık.

3. Vatanseverliği *Bayrağın ve Atatürk* benzetirim.
Çünkü *sevatani temsil edenler onlar*

4. Yardımseverliği *insan kalbinden sevgiye* benzetirim.
Çünkü *yardım sevecilik en güzel em mütte*
eden şeydir

5. Verilen bu değerlerden *yardım sevecilik* benim için daha
önemlidir. Çünkü *yardım eden yardım ediken mütte*
dur bu dünyada yardima muhtaç insanlara
el uzatalım

TEŞEKKÜR EDERİMMM !!!!

ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılmaya çalışılan saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ilişkin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin görüşlerini ve bu konuda oluşturdukları metaforları belirlemek amaçlanmıştır.

Bölüm 1:

Kişisel bilgiler

Okulu: Atatürk İlk Okulu

Babasının Mesleği: Öğretmen

Sınıfı: 4 (A) (B) (C) (D) (E) (F) (G)

Annesinin Mesleği: Öğretmen

Yaşı: 9 () 10 () 11 (X)

Sosyal Bilgiler Dersi 1. Dönem Karne Notu: ()

Cinsiyeti: K(X) E ()

Kendisi Dahil Kardeş Sayısı: (3)

Çalışma Odası: Var (X) Yok ()

Okul Dışında Özel Ders Alma Durumu: Etüt Merkezi () Eve Öğretmen Geliyor ()

Almıyorum (X) Diğer (X) Anne ve Babam

Bölüm 2:

Araştırma İle İlgili Sorular

Aşağıdaki sorular siz 4. Sınıf öğrencilerine kazandırılmaya çalışılan değerlerle ilgili neler düşündüğünüzü ve düşüncelerinizi nasıl aktardığınızı belirlemeyi amaçlamaktadır. Verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır. Sorulara içtenlikle ve mümkün olan en açıklayıcı cümlelerle cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

1. Saygıyı güzel ahlaklılığa benzetirim.
Çünkü hoş bir davranış ahlaklı bir davranış

2. Hoşgörüğü sevgiye ve saygıya benzetirim.
Çünkü iyi ahlaklı güzel antepisi bir davranış
aldığı için

3. Vatanseverliği *statü'ye*benzetirim.
Çünkü *Statü iyi bir insandır.*

4. Yardımseverliği *kendime*benzetirim.
Çünkü *kendim çok yardımsever bir insanım.*

5. Verilen bu değerlerden *vatanseverlik* benim için daha
önemlidir. Çünkü *vatansever bir insan Dünya'yı sever.*

TEŞEKKÜR EDERİMMM !!!!

090

ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılmaya çalışılan saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ilişkin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin görüşlerini ve bu konuda oluşturdukları metaforları belirlemek amaçlanmıştır.

Bölüm 1:

Kişisel bilgiler

Okulu: 18 Mart İlkokulu Babasının Mesleği: Polis
 Sınıfı: 4 (A) (B) (D) (E) (F) (G) Annesinin Mesleği: Hemsire
 Yaşı: 9 () 10 11 () Sosyal Bilgiler Dersi 1. Dönem Karne Notu: ()
 Cinsiyeti: K () E Kendisi Dahil Kardeş Sayısı: (1)
 Çalışma Odası: Var Yok ()

Okul Dışında Özel Ders Alma Durumu: Etüt Merkezi () Eve Öğretmen Geliyor ()
 Almıyorum () Diğer

Bölüm 2:

Araştırma İle İlgili Sorular

Aşağıdaki sorular siz 4. Sınıf öğrencilerine kazandırılmaya çalışılan değerlerle ilgili neler düşündüğünüzü ve düşüncelerinizi nasıl aktardığınızı belirlemeyi amaçlamaktadır. Verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır. Sorulara içtenlikle ve mümkün olan en açıklayıcı cümlelerle cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

1. Saygıyı için taburca benzetirim.
 Çünkü taburca almassa ağaç almaz saygı alma-
 da insanlık almaz

2. Hoşgörü sevgiye benzetirim.
 Çünkü Hoşgörü almaz insanlık sevgiye sevgiye
 hoşgörü hoşgörü sende ama sevgiye
 yasadır sevgiye benzetirim

3. Vatanseverliği... Sakarya... benzetim.
 Çünkü... Sakarya... benzetim.
 işi... vatanına... benzetim.
 Sakarya... benzetim.

4. Yardımseverliği... Hemsineye... benzetim.
 Çünkü... mesela... benzetim.
 Hemsineye... benzetim.
 Bu... benzetim.

5. Verilen bu değerlerden... Saygıyı... benim için daha
 önemlidir. Çünkü... Saygıyı... benzetim.
 Saygıyı... benzetim.

TEŞEKKÜR EDERİMMM !!!!

ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

0332

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılmaya çalışılan saygı, hoşgörü, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ilişkin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin görüşlerini ve bu konuda oluşturdukları metaforları belirlemek amaçlanmıştır.

Bölüm 1:

Kişisel bilgiler

Okulu: Çarşamba Ticaret Bor- Babasının Mesleği: Pazarlamacı
 sağı İlkokulu
 Sınıfı: 4 (A) (B) (C) (D) (E) (F) (G) Annesinin Mesleği: Ev hanımı
 Yaşı: 9 () 10 (X) 11 () Sosyal Bilgiler Dersi 1. Dönem Karne Notu: (98)
 Cinsiyeti: K(X) E () Kendisi Dahil Kardeş Sayısı: (2)
 Çalışma Odası: Var (X) Yok ()

Okul Dışında Özel Ders Alma Durumu: Etüt Merkezi () Eve Öğretmen Geliyor ()
 Almıyorum (X) Diğer (X) ... okul etütü

Bölüm 2:

Araştırma İle İlgili Sorular

Aşağıdaki sorular siz 4. Sınıf öğrencilerin kazandırılmaya çalışılan değerlerle ilgili neler düşündüğünüzü ve düşüncelerinizi nasıl aktardığınızı belirlemeyi amaçlamaktadır. Verdiğiniz cevaplar araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır. Sorulara içtenlikle ve mümkün olan en açıklayıcı cümlelerle cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

1. Saygıyı aileye benzetirim.
 Çünkü ne kadar saygılı olursan okular saygı alır,
 okular sevilir ve sayılır.

2. Hoşgörüyü saygıya benzetirim.
 Çünkü ne kadar hoşgörülü olursan okular sevilir,
 öğretmenlerin aile ve arkadaşlarından saygıya bakar ve takdir alır.

3. Vatanseverliği Atatürk'e benzetirim.
 Çünkü Atatürk vatanına çok sevinir ve vatanını çok
 seven bir liderdir.

4. Yardımseverliği kalbe benzetirim.
 Çünkü kalbinizi alırsa bir kalbe bereketleri
 ne de yarası.

5. Verilen bu değerlerden vatan sevdik benim için daha
 önemlidir. Çünkü vatani sevgi vatanın insanlarını da sever
 ki onları sevgiyle ve hoşgörüyle düşünür. Vatanın her tarafınının
 kuyumunu bulur vatanında olmanın keyfi.

TEŞEKKÜR EDERİMMM !!!!

SOSYAL BİLGİLER DERSİ DEĞER ÖĞRETİMİNDE BELİRLENEN DEĞERLERİ ÖĞRENCİLERİN YANSITMA
DÜZEYLERİNE AİT GÖZLEM FORMU

Bu form sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması gereken değerleri öğrencilerin yansıtma düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencilerin sınıf içinde neler yaptıkları gözlemlenerek bu gözlemlere ait veriler değerlendirilerek belirtilecektir.

SÜRE: 40 dk
ADI SOYADI: ÖS
OKUL: Hüseyin Akif Tenzioglu
SINIF: 4-B
SINIF MEVCUDU: 35
ÖĞRENCİNİN CİNSİYETİ: K () E (X)

1. Verilen değerlerin davranışlarına yansıma biçimleri:

Saygı:

Hoşgörü:

Vatanseverlik:

Yardımsızlık: Ders sırasında ÖS'in sıra arkadaşını kaleminden olmediğini ifade etti. ÖS arkadaşının kalemde fazla olan kalem arkadaşına verdi. Arkadaşı çok mtlu olduğunu söyledi ve teşekkür etti.

2. Verilen değerlerin öğretmen - öğrenci ilişkisine yansıması:

3. Verilen değerlerin öğrenci - öğrenci ilişkisine yansıması: ~~ÖS~~ ÖS kalem olmayınca arkadaşının kalem vererek arkadaşının bir ihtiyacını giderip ona yardımcı olmuştur.

4. Verilen değerlerin öğrenci davranışına yansımalarıyla ilgili sınıf öğretmenin geri bildirim şekli:

5. Öğrencinin değeri yansıtıp yansıtma sebepleri: Öğrenci yardımsızlık değerini yansıtma çünkü ihtiyacı olan arkadaşına yardım etmiştir.

